

T.C.
KIRKLARELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÇAĞDAŞ TÜRK LEHÇELERİ VE EDEBİYATLARI
ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

KUZEY MAKEDONYA TÜRK ÇOCUK EDEBİYATINDA
NECATİ ZEKERİYA’NIN ÇOCUK HİKÂYELERİ
ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Hilal LOFÇALI

HAZİRAN – 2023

KIRKLARELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÇAĞDAŞ TÜRK LEHÇELERİ VE EDEBİYATLARI
ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

KUZEY MAKEDONYA TÜRK ÇOCUK EDEBİYATINDA
NECATİ ZEKERİYA'NIN ÇOCUK HİKÂYELERİ
ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Hilal LOFÇALI

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Ertuğrul KARAKUŞ

BEYAN

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde bizzat elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada özgün olmayan tüm kaynaklara eksiksiz atıf yapıldığını, aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul ettiğimi beyan ediyorum.

Hilal LOFÇALI

Haziran, 2023

ÖZ

KUZHEY MAKEDONYA TÜRK ÇOCUK EDEBİYATINDA NECATİ ZEKERİYA’NIN ÇOCUK HİKÂYELERİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Lofçalı, Hilal

Yüksek Lisans, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları

Tez Yöneticisi: Doç. Dr. Ertuğrul Karakuş

Mayıs, 2023

Türkiye dışındaki Türk edebiyatları arasında dikkati en çok çeken edebiyat Kuzey Makedonya Türk Edebiyatıdır. Verilen eserler arasında, Kuzey Makedonya Türk Edebiyatını evrensel hâle getiren unsur ise çocuk edebiyatı alanında verilen eserlerin başarısıdır. Kuzey Makedonya Türk Çocuk Edebiyatı denildiğinde ise akla ilk olarak Necati Zekeriya gelmektedir.

Bu çalışmada, çocuk edebiyatının usta isimlerinden olan Necati Zekeriya’nın hayatı ve sanatı hakkında bilgiler verildikten sonra “Bizim Sokağın Çocukları”, “Yeni Sokağın Çocukları”, “Eski Sokağın Çocukları”, “Güzel Nedir, Çirkin Nedir?” ve “Bizim Sokağın Romeo ve Jüliyet’i” hikâye kitapları incelenmiştir. Kitaplar içerisinde yer alan hikâyeler yapı, muhteva ve çocuğa görelilik ilkesi açısından incelemeye tabi tutulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Kuzey Makedonya Türk Çocuk Edebiyatı, Necati Zekeriya, Hikâye

ABSTRACT

AN EVALUATION ON THE CHILD STORIES OF NECATI ZEKARIYA IN MACEDONIAN TURKISH CHILDREN’S LITERATURE

Lofçalı, Hilal

MA, Contemporary Turkish Dialects and Literatures

Supervisor: Doç. Dr. Ertuğrul Karakuş

May, 2023

Among the Turkish literatures outside of Turkey, the most salient literature is Macedonian Turkish literature. Among the works given, the element that makes Macedonian Turkish literature universal is the success of the works in the field of children’s literature. When Macedonian Turkish children’s literature is mentioned, Necati Zekeriya comes to mind first.

In this study, following the information about the life and art of Necati Zekeriya, one of the masters of children’s literature, “Bizim Sokağın Çocukları”, “Yeni Sokağın Çocukları”, “Eski Sokağın Çocukları”, “Güzel Nedir, Çirkin Nedir?” and “Bizim Sokağın Romeo ve Jüliyet’i” story books were examined. The stories in the books were examined in terms of structure, content, and the principle of suitability for the child.

Key Words: Macedonian Turkish Children’s Literature, Necati Zekeriya, Story

İÇİNDEKİLER

BEYAN.....	iii
ÖZ.....	iv
ABSTRACT	v
ŞEKİLLER	x
GİRİŞ	1
G.1. Genel Bilgiler	1
G.1.1. Tezin Kapsamı	1
G.1.2. Tezin Amacı.....	2
G.1.3. Yöntem ve Teknik	2
G.2. Kuzey Makedonya Türk Çocuk Edebiyatı'na Genel Bir Bakış	3
G.2.1. Balkanlar ve Kuzey Makedonya.....	3
G.2.1.1. Balkan Adı ve Kısa Tarihi.....	3
G.2.1.2. Kuzey Makedonya	4
G.2.1.2.1. Balkan Savaşları Sonrasında Kuzey Makedonya'da Türkler	6
G.2.2. Kuzey Makedonya Türk Çocuk Edebiyatı.....	9
G.2.2.1. Kuzey Makedonya Türk Edebiyatı	9
G.2.2.1.1. Osmanlı Dönemi Kuzey Makedonya Türk Edebiyatı ..	11
G.2.2.1.2 Balkan Savaşları Sonrası Kuzey Makedonya Türk Edebiyatı.....	13
G.2.2.1.3. Çağdaş Kuzey Makedonya Türk Edebiyatı	16
G.2.2.2. Kuzey Makedonya Türk Çocuk Edebiyatı	28
G.2.2.2.1. Çocuk ve Çocuk Edebiyatı	28

G.2.2.2.2. Kuzey Makedonya Türk Çocuk Edebiyatı	31
G.3. Necati Zekeriya'nın Hayatı	48
G.3.1. Necati Zekeriya'nın Sanat Hayatı	49

1. BÖLÜM

NECATİ ZEKERİYA'NIN ÇOCUK HİKÂYELERİNİN YAPISI 59

1.1. Karakterler.....	63
1.2. Zaman.....	69
1.3. Mekân.....	72
1.4. Anlatıcı ve Bakış Açısı	75
1.5. Dil ve Üslup	80
1.6. Başat Bazı Hikâyelerin Şahıs-Olay Örgüsü	87
1.6.1. Bizim Sokağın Çocukları Hikâye Kitabında Yer Alan “Bizim Sokağın Çocukları” Hikâyesinin Şahıs Şeması	87
1.6.2. Bizim Sokağın Çocukları Hikâye Kitabında Yer Alan “Bizim Sokağın Çocukları” Hikâyesinin Olay Örgüsü Şeması	88
1.6.3. Yeni Sokağın Çocukları Hikâye Kitabında Yer Alan “Deprem Günü Kuşun Öyküsü” Hikâyesinin Şahıs Şeması	88
1.6.4. Yeni Sokağın Çocukları Hikâye Kitabında Yer Alan “Deprem Günü Kuşun Öyküsü” Hikâyesinin Olay Örgüsü Şeması	89
1.6.5. Eski Sokağın Çocukları Hikâye Kitabında Yer Alan “Yetiş” Hikâyesinin Şahıs Şeması.....	90
1.6.6. Eski Sokağın Çocukları Hikâye Kitabında Yer Alan “Yetiş” Hikâyesinin Olay Örgüsü Şeması	91
1.6.7. Bizim Sokağın Romeo ve Jüliyet'i Hikâye Kitabında Yer Alan “Bizim Sokağın Orhan ve Sevil'i Ant İçtiler” Hikâyesinin Şahıs Şeması	92

1.6.8. Bizim Sokağın Romeo ve Jüliyet’i Hikâye Kitabında Yer Alan “Bizim Sokağın Orhan ve Sevil’i Ant İçtiler” Hikâyesinin Olay Örgüsü Şeması.....	92
1.6.9. Güzel Nedir Çirkin Nedir? Hikâye Kitabında Yer Alan “Dedeyi Eskiciye Satalım” Hikâyesinin Şahıs Şeması	93
1.6.10. Güzel Nedir Çirkin Nedir? Hikâye Kitabında Yer Alan “Dedeyi Eskiciye Satalım” Hikâyesinin Olay Örgüsü Şeması	93

2. BÖLÜM

NECATİ ZEKERİYA’NIN ÇOCUK HİKÂYELERİNİN TEMATİK AÇIDAN İNCELENMESİ	94
2.1. Orhan’ın Öğrendiği Yeni Şeyleri Konu Alan Hikâyeler.....	94
2.2. Orhan’ın Başından Geçen Olayları Konu Alan Hikâyeler.....	95
2.3. Orhan’ın Aile İlişkilerini Konu Alan Hikâyeler	97
2.4. Çocukların Kavgalarını Konu Alan Hikâyeler.....	98
2.5. Orhan ile Sevil Arasında Yaşanan Olayları Konu Alan Hikâyeler.....	99
2.6. Orhan’ın Savaş Yıllarında Yaşadıklarını Konu Alan Hikâyeler.....	100

3. BÖLÜM

NECATİ ZEKERİYA’NIN ÇOCUK HİKÂYELERİNİN ÇOCUĞA GÖRELİK İLKESİ AÇISINDAN İNCELENMESİ.....	103
3.1. Konu.....	106
3.2. Karakter.....	110
3.3. İleti	112
3.4. Dil ve Anlatım.....	114
SONUÇ.....	116

KAYNAKÇA.....	119
----------------------	------------

ŞEKİLLER

Şekil 1: Bizim Sokağın Çocukları Hikâyesinin Şahıs Şeması.....	87
Şekil 2: Bizim Sokağın Çocukları Hikâyesinin Olay Örgüsü Şeması.....	88
Şekil 3: Deprem Günü Kuşun Öyküsü Hikâyesinin Şahıs Şeması.....	88
Şekil 4: Deprem Günü Kuşun Öyküsü Hikâyesinin Olay Örgüsü Şeması..	89
Şekil 5: Yetiş Hikâyesinin Şahıs Şeması.....	90
Şekil 6: Yetiş Hikâyesinin Olay Örgüsü Şeması	91
Şekil 7: Bizim Sokağın Orhan ve Sevil'i Ant İçtiler Hikâyesinin Şahıs Şeması	92
Şekil 8: Bizim Sokağın Orhan ve Sevil'i Ant İçtiler Hikâyesinin Olay Örgüsü Şeması	92
Şekil 9: Dedeyi Eskiciye Satalım Hikâyesinin Şahıs Şeması.....	93
Şekil 10: Dedeyi Eskiciye Satalım Hikâyesinin Olay Örgüsü Şeması.....	93

GİRİŞ

G.1. Genel Bilgiler

Türklerin “Rumeli-i Şahane”si olarak bilinen Balkanlar; Hırvatistan, Sırbistan, Karadağ, Kosova, Slovenya, Arnavutluk, Kuzey Makedonya, Bosna-Hersek, Bulgaristan, Romanya, Yunanistan ve Trakya’yı içine alan bölgeyi kapsamaktadır. Balkanlar’ın tarihi, Türklük tarihinin ayrılmaz bir parçasıdır. Türklerin, Balkan topraklarına yerleşmesi hakkında farklı görüşler olsa da bu yerleşmenin ilk çağlara kadar dayandığı bilinmektedir. Bu topraklarda beş yüz yıl süren Osmanlı hâkimiyetinin sona ermesi ile Balkanlar’ın ve burada yaşayan Türklerin makûs talihi başlamıştır. Bu hâkimiyetin bitişinden en çok etkilenenlerden biri şüphesiz ki Kuzey Makedonya’da yaşan Türkler olmuştur. Yaşanan bu zor sürecin etkileri, hayatın her alanında görüldüğü gibi kültür-sanatta ve dolayısıyla da edebi eserlerde de görülmektedir. Kuzey Makedonya Türklerinin edebiyatını; Osmanlı Dönemi Kuzey Makedonya Türk Edebiyatı, Balkan Savaşları’ndan Sonra Kuzey Makedonya Türk Edebiyatı ve Çağdaş Kuzey Makedonya Türk Edebiyatı olmak üzere 3 ana dönemde incelemek mümkündür. İlk iki dönemde her ne kadar özgün eserler verilmeye çalışılsa da savaşın Türklere yaşattığı olumsuz koşullar (göç, baskı vb.) çağdaş bir Kuzey Makedonya Türk Edebiyatının oluşumunu geciktirmiştir. Çağdaş Kuzey Makedonya Türk Edebiyatı sanatçıları, yaşanan bu gecikmeler sonucunda topluma faydalı olmak ve bir an önce toparlanmak adına, öğretmen kökenli olmalarının da etkisi ile ilk olarak çocuk edebiyatına yönelmişlerdir. Bu bakımdan Kuzey Makedonya Türk Edebiyatı, çocuk edebiyatı ürünleri açısından oldukça zengin ve başarılıdır.

G.1.1. Tezin Kapsamı

Bu araştırma, Kuzey Makedonya Türk Edebiyatı sanatçısı Necati Zekeriya’nın yazmış olduğu çocuk hikâyelerinin incelenmesini kapsamaktadır.

Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm, hikâyelerin; karakter, zaman, mekân, anlatıcı-bakış açısı, dil-üslup açısından incelendiği

ve başat bazı hikâyelerin şemalarla anlatıldığı “Necati Zekeriya’nın Çocuk Hikâyelerinin Yapısı” bölümüdür. İkinci bölüm, hikâyelerinin konusunun üç ana başlık altında incelendiğı “Necati Zekeriya’nın Çocuk Hikâyelerinin Tematik Açıdan İncelenmesi” başlıklı bölümüdür. Üçüncü bölüm ise hikâyelerin, çocuk edebiyatı eserlerinde olması gereken çocuğa görelilik ilkesine uygunluk açısından incelendiğı “Necati Zekeriya’nın Çocuk Hikâyelerinin Çocuğa Görelilik İlkesi Açısından İncelenmesi” başlıklı bölümüdür.

G.1.2. Tezin Amacı

Bu çalışmanın amacı, Kuzey Makedonya’da yaşayan Türklerin savaş dolu yıllarını, savaş sonrası yaşadıkları zorlukları, göçün onlardan aldıklarını bizzat yaşamış ve bunu eserlerine yansıtmış olan Necati Zekeriya’nın çocuk hikâyelerini incelemektir. İkincil olarak ise oldukça gelişmiş olan Kuzey Makedonya Türk Çocuk Edebiyatı’nın usta isimlerin olan Necati Zekeriya’nın çocuk hikâyelerine yönelik kapsamlı çalışmaların yapılmamış olması ve bu çalışma ile bu eksikliğinin giderilmesi amaçlanmaktadır.

G.1.3. Yöntem ve Teknik

Ağırlıklı olarak metin merkezli olan bu çalışmada yöntem olarak řu usul izlenmiştir: Öncelikle kapsamlı bir literatür taraması yapılmış akabinde yazarın eserleri ve çeşitli kaynaklar temin edilmiştir. Temin edilen kaynaklar, incelenmesi planlanan başlıklar doğrultusunda analiz edilmiştir.

Çalışma, Necati Zekeriya’nın bütün hikâye kitaplarını kapsasa da “Eskiler Alırım Yeniler Satarım” adlı hikâye kitabına ulaşamamıştır. Bu kitabın dışında kalan hikâye kitapları incelemeye tabii tutulmuştur.

G.2. Kuzey Makedonya Türk Çocuk Edebiyatı'na Genel Bir Bakış

G.2.1. Balkanlar ve Kuzey Makedonya

G.2.1.1. Balkan Adı ve Kısa Tarihi

Türkler tarih sahnesine çıktıkları günden itibaren, ağırlıklı olarak Orta Asya, Anadolu ve Balkan topraklarında yaşamlarını sürdürmüşlerdir. Türklerin tarih boyunca benimsedikleri gerek konargöçer yaşam biçimi gerekse iskân politikaları sebebiyle, Orta Asya'dan Anadolu'ya geçiş yaptıkları dönemde Ortadoğu ve Anadolu topraklarında, başta kültürel olmakla birlikte birçok değişiklik yaşanmıştır. Geçtikleri yerlere bıraktıkları tesirlerin yanında yerleştikleri Anadolu ve Balkan topraklarında da insanlarla, coğrafya ile bütünleşmişler ve uzun yıllar dost olarak yaşamışlardır.

Türkiye'nin Avrupa'ya açılan kapısı olan Balkanlar'dan ve Türklere yurt olduğu tarihi süreçten kısaca bahsetmeden önce, kelimenin anlam açısından açıklamasını yapmak gerekirse; Balkan adı Türk Dil Kurumu tarafından hazırlanan Türkçe Sözlük'te "Sarp ve ormanlık sıra dağlar."¹ şeklinde açıklanır. Balkanlar olarak bilinen bölgenin tanımı ise "Hırvatistan, Sırbistan, Karadağ, Kosova, Slovenya, Arnavutluk, Kuzey Makedonya, Bosna-Hersek, Bulgaristan, Romanya, Yunanistan ve Trakya'yı içine alan bölge."² olarak geçmektedir. Balkanlar dağlık bir bölgedir ve bu bölge adını yarımadaının kuzeyinde bulunan Balkan dağlarından almaktadır.³

Balkan coğrafyası, batısında Sakin Adriyatik denizi ile çevrili, güneyinde Akdeniz'in sıcak sularına komşu ve doğusunda Ege, Marmara ve Karadeniz'in coşkulu dalgalarıyla çevrili bir bölgedir. Kuzeyde ise büyüleyici Tuna ve Drava nehirleri, Balkan coğrafyasının sınırlarını oluşturan doğal engeller olarak yer almaktadır.

Balkanlar'ın tarihi, Türklük tarihinin ayrılmaz bir parçasıdır. Güneyden, Anadolu'dan Türklerin Balkanlar'a gelip yerleşmesi, ilk çağlara kadar

¹ "Balkan", *Türkçe Sözlük*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basım Evi, 1998.

² "Balkanlar", *Türkçe Sözlük*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basım Evi, 1998.

³ Refide Shaini, *Kuzey Makedonya Türk Çocuk Edebiyatında Değerler Eğitimi Tomurcuk Dergisi Örneği* (Doktora Tezi), Sakarya Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya 2019, YÖK: Ulusal Tez Merkezi (Tez No. 610700), s. 14.

dayandırılmaktadır. Bizlerin tabiri ile Rumeli olarak da anılan Balkan topraklarına atalarımız V. yüzyıl itibari ile girmeye başlamıştır. Atilla bu toprakların bir kısmını işgal etmiştir. ⁴

Balkanlar'da kalıcı ilişkiler Osmanlı Döneminde başlayarak günümüze kadar ulaşmıştır. Osmanlı İmparatorluğu, Balkanlar üzerindeki etkisini Orhan Gazi'nin oğlu Süleyman Paşa'nın liderliğinde 1354 yılında başlattığı fetih hareketiyle genişletmeye başlamıştır. Süleyman Paşa, Çanakkale Boğazı'nı geçerek Gelibolu'ya gelmiş ve ardından Balkanlar'a doğru ilerlemiştir. İlerleyen yıllarda I. Murat döneminde sınırlar Tuna Nehri'ne kadar genişlemiş ve Adriyatik Denizi'ne ulaşmıştır. Yıldırım Bayezid döneminde sınırlar Romanya'ya kadar genişlemiş, Fatih Sultan Mehmet ise Atina ve Bükreş'i fethederek Bosna Hersek'i ele geçirmiştir. Kanuni Sultan Süleyman döneminde ise Balkan seferlerini kuzeye yönlendirerek Belgrad'ı alıp Macaristan'a girmiş ve topraklarını genişletmiştir.

Bu dönemden sonra Balkanlar uzun bir süre barış ortamına kavuşmuş ve bölge her açıdan gelişmeye başlamıştır. Ancak, 1663 yılında bu barış ortamı bozulmaya başlamış ve Osmanlı İmparatorluğu 1669 yılında Karlofça Antlaşması ile topraklardan aşamalı olarak geri çekilmek zorunda kalmıştır. 1832 yılında Yunan Krallığı kurulmuş, 1878'de ise Romanya, Sırbistan ve Karadağ gibi devletlerin oluşumu başlamıştır. 1912 yılında ise Kuzey Makedonya, Batı Trakya ve Bulgaristan'ın bazı bölgelerinden geri çekilmek zorunda kalınmıştır. ⁵

G.2.1.2. Kuzey Makedonya

Bugün Balkanlar'ın belli bölgelerinde hâlâ Türk vatandaşlarımız yaşamına devam etmektedir. 2021 nüfus sayımına göre 70.961⁶ Türk'ün yaşadığı ve çalışmamız kapsamında incelemenin fayda sağlayacağını düşündüğümüz Kuzey Makedonya için Ertuğrul Karakuş'un vermiş olduğu

⁴ Mustafa İsen ve Suat Engüllü, *Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi 7: Kuzey Makedonya Yugoslavya (Kosova) Türk Edebiyatı*, Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, 1997, s.13.

⁵ İsen ve Engüllü, *Kuzey Makedonya Yugoslavya (Kosova) Türk Edebiyatı*, s.13.

⁶ https://tr.wikipedia.org/wiki/Kuzey_Kuzey_Makedonya_T%C3%BCrkleri#:~:text=Kuzey Makedonya'ya%20yerle%C5%9Ftirenler%20aras%C4%B1nda%20Y%C3%B6r%C3%BCkler,%2C%20Kuzey%20Kuzey Makedonya'da%20ya%C5%9Famaktad%C4%B1r. (Erişim Tarihi: 15.01.2023)

kimlik bilgilerinden faydalandık. Kuzey Makedonya'nın doğusunda Bulgaristan, batısında Arnavutluk, kuzeyinde Kosova ve Sırbistan, güneyinde ise Yunanistan vardır. Birleşmiş Milletler tarafından 1993 yılında tanınmıştır.⁷

Harita 1: Kuzey Makedonya'nın Coğrafi Konumu⁸

Balkan yarımadasının güneyinde bulunan Kuzey Makedonya Cumhuriyeti, birçok kültür ve dini aynı anda bir arada yaşatan, fırtınaları ve acıları en yoğun yaşayan Balkan ülkelerinden biridir. Kuzey Makedonya, dört kültürü -Makedon, Türk, Arnavut, Sırp- ve iki dini -Müslümanlık ve Hristiyanlık- bir arada barındıran ve buna bağlı olarak kimlik sorununu en çarpıcı biçimleriyle görebileceğimiz bir bölgedir.⁹

Kuzey Makedonya'nın kimlik bilgileri:

Resmi Adı:	Kuzey Kuzey Makedonya Cumhuriyeti
Başkent:	Üsküp
Hükümet Biçimi:	Parlamentar Demokrasi
Dil:	Makedonca, Arnavutça, Türkçe

⁷ Ertuğrul Karakuş, *Sesler Dergisi Etrafında Teşekkül Eden Çağdaş Kuzey Makedonya ve Kosova Türk Edebiyatı (Şiir-Hikâye)*, Ankara: Bengü, 2017, s. 2.

⁸ Peter Hermes Furian, Kuzey Makedonya Siyasi Haritası, https://tr.123rf.com/photo_45935873_macedonia-political-map-with-capital-skopje-national-borders-important-cities-rivers-and-lakes-engli.html (Erişim Tarihi: 16.01. 2023)

⁹ Çiğdem Ülker, *Kuzey Makedonya Türk Öyküsünde Kimlik Sorunu*, Ankara: T.C Kültür Bakanlığı, 1998, s. IX.

Para Birimi:	Makedon Dinarı ¹⁰
Yüzölçümü:	25.713 km2
Nüfus:	2.118.945 ¹¹

Eski Yugoslavya'nın federe cumhuriyeti; çok dilli, çok dinli, çok kültürlü mozaik yöresi genç Kuzey Makedonya Cumhuriyeti, 1371-1912 yılları arasında Osmanlı Devleti'nin sınırları içinde kalmıştır. Bu beş yüz yılı aşkın süre içinde bölgede egemen unsur olarak yaşayan Türkler, bu egemenliği, 10 Ağustos 1913'te imzalanan Bükreş Antlaşması ile kaybetmişlerdir. Kuzey Makedonya bölgesi, 10 Ağustos 1913 günü Osmanlı İmparatorluğu'nda alınır ve % 53'ü Yunanistan'a, %33'ü Sırbistan'a, geri kalanı Bulgaristan ve Arnavutluk'a verilir. Bu bölgenin Sırbistan'a verilen bölümü, Birinci ve İkinci Dünya Savaşı yıllarında "Güney Sırbistan" veya "Vardar Banlığı" adıyla; İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki dönemde ise Federal Yugoslavya Devleti'nin bir cumhuriyeti olarak, Kuzey Makedonya Cumhuriyeti adıyla anılır. 8 Eylül 1991'e tarihine kadar giden bu süreç, Kuzey Makedonya Cumhuriyeti'nin bağımsızlığının ilanı ile sona erer. Devlet, 8 Eylül 1993 tarihinde, Birleşmiş Milletler'e "Eski Yugoslavya Cumhuriyeti Kuzey Makedonya" adıyla kabul edilir. ¹² Ancak güney komşusu Yunanistan ile devam eden isim sorunu nedeniyle 12 Haziran 2018'de, adının Kuzey Kuzey Makedonya Cumhuriyeti olması üzerine anlaşma sağlanmıştır. Kuzey Makedonya Meclisi, 11.01.2019'da ülkenin isminin resmen Kuzey Kuzey Makedonya Cumhuriyeti olarak değiştirilmesini içeren yasayı onaylamıştır. ¹³

G.2.1.2.1. Balkan Savaşları Sonrasında Kuzey Makedonya'da Türkler

Tarihi süreç içerisinde, tüm Balkanlar'ı, en çok da Balkan Türklerini etkileyen en büyük unsur Balkan Savaşları'dır. Bu aynı zamanda, Osmanlı Devleti, daha sonraları ise Türkiye Cumhuriyeti sınırları dışında kalan, kendi başına bir devlet olamayan Kuzey Makedonya'da kalan Türklerin

¹⁰ https://tr.wikipedia.org/wiki/Kuzey_Kuzey_Makedonya (Erişim Tarihi: 25.12.2022)

¹¹ <https://www.ab.gov.tr/p.php?e=267> (Erişim Tarihi: 25.12.2022)

¹² Ülker, *Kuzey Makedonya Türk Öyküsünde Kimlik Sorunu*, ss. 1-9.

¹³ Shaini, *Kuzey Makedonya Türk Çocuk Edebiyatında Değerler Eğitimi Tomurcuk Dergisi Örneği*, s.14.

bitmeyen çilesinin başlangıcıdır. Gerek savaş yıllarında yaşanan zorluklar gerekse de savaştan sonra yaşananlar Kuzey Makedonya Türkleri ve genel itibari ile Balkan Türkleri için oldukça acı vericidir. Etkilerini hâlâ hissettikleri bu savaş yılları onlarda kapanması zor yaralar açmıştır.

Balkan topraklarına kök salan Türk varlığını silmeyi amaç edinen Sırp, Bulgar, Yunan ve o zaman ulusal bilinçlenmeye yeni başlayan Makedon zulmü, Balkan Savaşları öncesinde de kendini hissettirmeye başlamıştır.¹⁴ Bunu Kuzey Makedonya 1900 aslı eserinde Necati Cumalı şu şekilde dile getirir; “1903’de kanlı İlya günü, Kuzey Makedonya’nın yüzlerce köyünde, kasabasında hep birden çıkarılan yangınların, öldürülen erkeklerin, ırzına geçilen kadınların, kızların hesabı niye sorulmuyor?”¹⁵

Kuzey Makedonya’da yaşayan Türkler, Osmanlı İmparatorluğu’nun gerilemesi ve Balkanlar’daki siyasi değişikliklerle birlikte büyük bir dönüşüm ve mücadele içerisinde olmuşlardır. I. Balkan Savaşı’nın ardından Osmanlı askerlerinin geri çekilmesiyle ata yadigarı topraklarından ayrılmak zorunda kalmışlardır. Bu süreç, Türk toplumunda göç, terk etme ve toprak kaybı gibi travmatik deneyimlere neden olmuştur. Göç eden Türkler, geride bıraktıkları izlerle birlikte soykırımların acımasız etkilerini uzun süre hissetmişlerdir. Yüzyıllar boyunca sürdürdükleri Osmanlı egemenliği sona erdiğinde, Türk toplumu yeni devletlerin yönetimi altında azınlık statüsüne düşmüş ve bu durum, insan haklarının ellerinden alınmasına yol açmıştır. Kuzey Makedonya’da yaşayan Türklerin eğitim başta olmak üzere karşılaştığı en büyük sorun, Sırp hükümetinin ırkçı politikaları nedeniyle Türk öğrencilerin Sırp okullarına zorla gitmeye zorlanması olmuştur. Türk dilinin, kültürünün ve kimliğinin korunmasına yönelik çabalar, asimilasyon politikaları nedeniyle büyük zorluklarla karşılaşmıştır. Ancak Türk toplumu, sağlam dayanışma ve direnç ruhuyla varlığını sürdürme mücadelesi vermiştir. Kültürel etkinlikler, dernekler ve toplumsal örgütlenme araçlarıyla Türk kimliğini koruma çabaları sürdürülmüş ve Türk toplumu,

¹⁴ İsen ve Engüllü, *Kuzey Makedonya Yugoslavya (Kosova) Türk Edebiyatı*, s. 59.

¹⁵ Necati Cumalı, *Kuzey Makedonya 1900*, İstanbul: İnkılap Kitapevi, 1986, s.90.

zorluklarla başa çıkmak için güçlü bir toplumsal birlik içinde hareket etmiştir.¹⁶

İslam Muhafaza-i Hukuk Cemiyeti'nin 1919 yılında kurulması, Türklere siyasi örgütlenme ve faaliyet gösterme imkânı sunmasına rağmen, bu durum Türklere karşı uygulanan baskı ve sömürü politikalarını durduramamış ve Türklerin durumu gitgide kötüleşmiştir.

Yapılan zulümlerin devam etmesi, İslam Muhafaza-i Hukuk Cemiyeti'nin çabalarının etkisiz kalmasına neden olmuştur. Türklerin durumunun iyileşmesini sağlamak için atılan adımlar, artan baskılar karşısında etkisiz hâle gelmiştir. Türkler, sömürü politikalarının tehdidi altında giderek daha zor bir duruma düşmüş ve yaşam koşulları kötüleşmiştir. Tüm bunların yanında, 1941 yılından 1944 yılına kadar Bulgar yönetiminin altına giren Kuzey Makedonya'da yine en büyük zararı Türkler görmüştür. Bulgarlar bu dört yıllık süreçte hayatı Türkler için tahammül edilmez bu noktaya getirmiştir. Askerlik çağındaki Türkleri ve Müslüman erkekleri, çalışma kampı adı altında işkence kampından farkı olmayan yerlere götürmüşlerdir.¹⁷ Fakat ne yaşanırsa yaşansın Türkler, vatan hissettikleri bu toprağı, İkinci Dünya Savaşı'ndaki Bulgar ve Nazi işgaline karşı, Makedonlarla birlikte savunurlar.¹⁸ Avni Engüllü bu olguya dayanarak, “Biz bu devleti kuran asil unsurlardan biriyiz. Şu andaki haklarımız bu yüzden azdır bile.” açıklamasını yapmaktadır.¹⁹ Yazılı kaynaklar yok edildiği için bu dönemdeki Türk nüfusunun yüzde kaçının yok edildiği bilgisine ulaşılamamaktadır.²⁰

İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle birlikte, 1944 yılında, Türkler anayasal düzende eşitliğe kavuşmuştur. Fakat geçmişte yaşananların izleri unutulmamış, anayasal düzen Türklere şaibeli bir durum olarak gelmiştir. Bu şaibe onları büyük bir göç dalgası olan 1953 göçüne itmiştir.²¹

¹⁶ İsen ve Engüllü, *Kuzey Makedonya Yugoslavya (Kosova) Türk Edebiyatı*, s. 64.

¹⁷ İsen ve Engüllü, *Kuzey Makedonya Yugoslavya (Kosova) Türk Edebiyatı*, s. 61.

¹⁸ Ülker, *Kuzey Makedonya Türk Öyküsünde Kimlik Sorunu*, s. 10.

¹⁹ Baskın Oran, *Balkan Türkleri Üzerine İncelemeler* (Bulgaristan, Kuzey Makedonya, Kosova), *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, C:48, S:1, s. 133.

²⁰ Hasan Demiroğlu, “Birinci Balkan Savaşı Başlarında Kuzey Makedonya'da Yunan Mezalimini Gösteren Örnek Bir Arşiv Vesikası”, *Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, C: 3, S: 5 (2013) s. 43.

²¹ İsen ve Engüllü, *Kuzey Makedonya Yugoslavya (Kosova) Türk Edebiyatı*, s. 62.

1389 Kosova Savaşı ile yerleştiği bu bölgeden 1913 yılında Bükreş Antlaşması ile ayrılan Osmanlı'nın ardında bıraktığı azınlık durumuna gelmiş Türk nüfusu, 1938 ve 1950 yıllarında yoğun bir yer değiştirme yaşanır. Vardar Kuzey Makedonya'sının Türk kökenli halkı Türkiye'ye göç eder.²²

G.2.2. Kuzey Makedonya Türk Çocuk Edebiyatı

G.2.2.1. Kuzey Makedonya Türk Edebiyatı

Evlad-ı fatihan olarak da adlandırdığımız Balkan Türkleri, Balkan Savaşlarından sonra Türkiye'den büyük ölçüde kopma yaşamıştır. Balkan Türkleri, lehçe ya da şive farklılığı olmadığı ve Türkiye Türkçesi ile konuştuğu hâlde, ülkelerinde yaşadıkları totaliter rejimler yüzünden, Türkiye'den uzun yıllar uzak kalmışlardır. İmkânları olduğu kadarı ile Türkiye'yi ve Türk edebiyatını takip etmeye çalışmışlardır. Takip edebildiyse bile uzun bir süre kendi dilleri ile konuşamamış, kendi dillerinde yazıp okuyamamış, kültürlerini yaşayamamışlardır.

Edebiyat dönemlerini incelemekten önce, Makedon Türk Edebiyatı isimlendirmesine değineceğiz. Kuzey Makedonya Türk Edebiyatı, “Kuzey Makedonya ve Kosova Türk Edebiyatı” yahut “Yugoslavya Türk Edebiyatı” olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun sebebinin ise 1980'li yıllara kadar Kuzey Makedonya ve Kosova'nın aynı ülke içerisinde yer almasıdır. Bir zaman sonra Kuzey Makedonya, Yugoslavya'dan ayrılmış olsa da Kuzey Makedonya ve Kosova'nın uzun yıllar bir arada olması ve aralarında bulunan Türk kültür bağının kuvvetli olması gibi etmenler sanat anlayışlarındaki benzerlikleri arttırmış ve aynı çatı altında anılmalarını sağlamıştır. Konu hakkında Abdülkadir Hayber'in söylemine göre; Köprülü'de doğan Süreyya Yusuf'un ömrü Priştine'de geçmiş; Prizrenli olan Hasan Mercan'ın en verimli yılları Üsküp'te geçmiştir. Prizren'de doğan Nusret Dişo Ülkü'nün ömrü Priştine ile Üsküp arasında geçmiş ve hâlen Üsküp'te ticaret ile uğraşmaktadır. Bunun sonucunda sanatçıların eserleri Kosova'da doğup büyümüş olsalar da yazdıkları Kuzey

²² Ülker, *Kuzey Makedonya Türk Öyküsünde Kimlik Sorunu*, s. 10.

Makedonya’da, Kuzey Makedonya’da doğup büyümüş olsalar da yazdıkları Kosova’da yayınlanmıştır. Bunun sonucunda, bu iki edebiyat için, bugün ayrı iki devletin sınırları içinde yaşasalar da “Kuzey Makedonya ve Kosova Türklerinin Edebiyatı” demek daha doğru bulunmuştur.²³

Beş yüz yıllık süreç boyunca Balkan topraklarına hâkim olan Osmanlı Devleti’nin, Balkan Savaşları sonucunda bu topraklardan el çekmek durumunda kalması, artık son yıllarını yaşamakta olan imparatorluğun sınırları dışında kalan Türkler için her alanda yaşanan tam anlamıyla bir hezimet olmuştur. Bu hezimetin acı getirileri, diğer Balkan ülkelerindeki Türkler gibi, hayatlarını Kuzey Makedonya’da devam ettirmekte kararlılık gösteren Kuzey Makedonyalı Türkleri de büyük ölçüde zorlamıştır. Kuzey Makedonyalı Türklerin uzun yıllar süren zorlu süreçlerinde en büyük zararı alan kesim, hayatta kalma mücadelesi veren kitlelerin en son hatırlayabildiği ve dolayısıyla en az önemseyebildiği alan olan kültür-sanat ve edebiyattır. Kuzey Makedonya’daki Türk toplumunun zorluklarla geçen yıllarında, kültür-sanat ve edebiyat, maalesef en ağır darbeyi almıştır. Hayati ihtiyaçların önceliği nedeniyle kültürel ve sanatsal faaliyetlere yeterli önem verilememiştir. Bu süreçte, kültür ve sanatın korunması ve geliştirilmesi için gerekli kaynaklar ve destekler yetersiz kalmıştır. Kuzey Makedonyalı Türklerin yaşadığı perişan durumun etkisiyle, kültür-sanat ve edebiyat alanında faaliyet gösterenler ve eserler, toplumun önceliklerinin gerisinde kalmıştır. Mücadeleleri ve günlük hayat mücadeleleri arasında, kültürel mirasın korunması ve edebiyatın gelişimi göz ardı edilmiştir. Ne yazık ki, Kuzey Makedonyalı Türklerin yaşadığı zorluklar, kültür-sanat ve edebiyat alanının büyük ölçüde gerilemesine neden olmuştur. Bu dönemde, kültürel ifade ve yaratıcılığın teşvik edilmesi ve desteklenmesi için gerekli ortamlar ve kaynaklar eksik kalmıştır.²⁴

Kuzey Makedonya’da Türkçe yaratılan edebiyatın köklerini, Osmanlıların bu topraklarda egemen oldukları ilk dönemlerde aramak gerekir.²⁵ Kuzey Makedonya’nın Osmanlı imparatorluğu içinde olduğu

²³ Abdülkadir Hayber, *Kuzey Makedonya ve Kosova Türklerinin Edebiyatı*, İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 2001, s. 12.

²⁴ İsen ve Engüllü, *Kuzey Makedonya Yugoslavya (Kosova) Türk Edebiyatı*, s. 75.

²⁵ Ülker, *Kuzey Makedonya Türk Öyküsünde Kimlik Sorunu*, s. 29.

süreçte, Yahya Kemal Beyatlı'dan şair Zaire'ye kadar birçok sanatçı bu topraklarda yetişmiştir. Ancak Balkan Savaşlarıyla birlikte Türk Edebiyatı bu topraklarda susma noktasına gelmiştir. Kuzey Makedonya Türk Edebiyatı'nın İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra başladığı düşünülmüş ve Kuzey Makedonya Türk Edebiyatı'nın "resmi tarihi" olarak entegre edilmeye çalışılmıştır. Bu fikir gerçek olmasa da çalışmaların azlığı bu fikrin kabul görmesine sebep olmuştur.²⁶

Kuzey Makedonya Türk Edebiyatı'nı, tarihi sürecin doğal ayırımına uygun olarak üç aşamada incelemek mümkündür.

1. Osmanlı Dönemi Kuzey Makedonya Türk Edebiyatı
2. Balkan Savaşları Sonrası Kuzey Makedonya Türk Edebiyatı
3. Çağdaş Kuzey Makedonya Türk Edebiyatı.

G.2.2.1.1. Osmanlı Dönemi Kuzey Makedonya Türk Edebiyatı

Balkanlar'daki Türk hâkimiyeti ve sonrasında ortaya çıkan gelişmeler bilim, kültür ve sanat alanlarında da kendini hissettirmiştir. Bölgede bu alanlarda büyük bir gelişme görülmüştür. O dönemde kurulmuş olan birçok şehri, şehir hâline getiren Türklerdir. Bu sebepten dolayı o dönemde birinin şehirli sayılabilmesi için Türkçe bilmesi gerekmektedir. Bu da dillere giren Türkçe kelime sayısında büyük bir artış olmasını sağlamıştır. Sırpça ve Hırvatçada 7000, Makedoncada 7000'den biraz daha fazla, Bulgarcada 5000 civarında olduğu söylenebilir ve bu örnekler arttırılabilir.²⁷

Balkanlar, Osmanlı İmparatorluğu'nun etkisiyle tekke ve zaviyeler, mektepler, medreseler gibi eğitim kurumlarının kurulmasıyla bilim, kültür ve sanatın zengin alt yapısına sahip olmuştur. Bu kurumlar, bölgedeki yazılı metinlerin gelişmesine ve yetenekli edebiyatçıların ortaya çıkmasına olanak sağlamıştır. II. Bayezid dönemi gibi dönemlerde Balkanlar'da yetişen ilk edebiyatçılar, Osmanlı mirasıyla beslenen bir edebiyat geleneği oluşturmuşlardır. Bu dönemde Balkan coğrafyasında ortaya çıkan edebi eserler, bölgenin zengin kültürel birikimine katkıda bulunmuştur.²⁸ Bu

²⁶İsen ve Engüllü, *Kuzey Makedonya Yugoslavya (Kosova) Türk Edebiyatı*, ss. 75-76.

²⁷İsen ve Engüllü, *Kuzey Makedonya Yugoslavya (Kosova) Türk Edebiyatı*, s.14.

²⁸Mustafa İsen, "Balkanlar'da Türk Edebiyatı", *Balkan Türkleri Balkanlar'da Türk Varlığı*, der. Erhan Türbedar, Ankara: ASAM Yayınları, 2003, ss. 224-225.

tarihten sonra Edirne, Selanik, Sofya, Üsküp, gibi önemli kültür merkezleri oluşmuş ve bu merkezlerde birçok şair ve yazar yetişmiştir. Bu sanatçılar sayesinde Türkçe zenginleşmeye devam etmiştir. Fakat Osmanlı'nın topraklardan çekilmesi ile sanatçılar sosyal sıkıntılardan dolayı sanata zaman ayıramaz hâle gelmişlerdir. Göçler, kalanlara gösterilen ağır baskılar ne yazık ki edebiyata olumsuz anlamda yansımıştır. Fakat bu süreçte Türkçe, eski şanlı dönemi gibi olmasa da Balkan topraklarında yaşamaya daima devam etmiştir.²⁹

Osmanlı kültür coğrafyasındaki şairler incelendiği zaman, şairlerin büyük bir bölümünün Balkan topraklarında doğup yetiştiği dikkati çekmektedir. Şuara tezkirelerinin taranması sonucu ulaşılan bilgiler ışığında, Rumeli'de yetişen şairlerin listesi şöyle sıralanabilir:

Edirne	150
Gelibolu	30
Bosna	26
Serez	21
Vardar Yenicesi	20
Üsküp	18
Manastır	17
Rumeli	17
Filibe	16
Selanik	16
Sofya	16
Belgrad	11 ³⁰

Bu tarihlerde sözlü edebiyat oldukça önemlidir. Deyimler, fıkralar, atasözleri, bilmeceler, ninniler, maniler, masallar, tekerlemeler, destanlar, türküler de Kuzey Makedonya Türk halkının edebî açıdan başarısını kanıtlar niteliktedir. “Sesler” ve “Çevren” kaynaklarında görülen halk edebiyatı eserleri, bu edebiyatın zenginliğini kanıtlar niteliktedir.³¹

²⁹ İsen ve Engüllü, *Kuzey Makedonya Yugoslavya (Kosova) Türk Edebiyatı*, s.14.

³⁰ İsen ve Engüllü, *Kuzey Makedonya Yugoslavya (Kosova) Türk Edebiyatı*, s. 17.

³¹ Ertuğrul Karakuş, *Sesler Dergisi Üzerine Bir İnceleme (Kuzey Makedonya ve Kosova Türk Edebiyatı)* (Doktora Tezi), Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir 2013, YÖK: Ulusal Tez Merkezi (Tez No. 321996), s. 22.

Osmanlı döneminin ilk zamanlarında çoğunlukla Divan Edebiyatı eserleri çıkmıştır. Osmanlının son yüzyılında Divan edebiyatı dışında farklı edebî türler kaleme alınmaya başlanmıştır. Bundan yola çıkarak Osmanlı dönemi Kuzey Makedonya Türk Edebiyatı sanatçılarını iki kategoriye ayırıp listeleyeceğiz.

İlk dönem Kuzey Makedonya Türk Edebiyatı Sanatçıları: Âşık Çelebi (1520–1572), Özrî (ö. 1523), İshak Çelebi (ö. 1537), Riyâzî (ö. 1546), Vahyî (ö. 1546), Firdevsî (ö. 1564), Hâverî (ö. 1564), Veznî (ö. 1578), Vusûlî (ö. 1592), Vâlihî (ö. 1599), Vecdî (ö. 1670), İştîp Aklî (ö. 1688).

Tanzimat'tan sonra Kuzey Makedonya Türk Edebiyatı Sanatçıları: Nâilî (1823–1876), Faik Bey (1825–1899), Daniş Bey (1833–1876), Rıfat (1851–1907), Sâdeddin Sırrî (1860–1936) Sabrî (1862–1943), Kemaleddin (1864–1937), Cenap Şahabettin (1870–1934), Abdülhâkim Hikmet Doğan (1881–1955), Yahya Kemal Beyatlı (1884 – 1958).³²

G.2.2.1.2. Balkan Savaşları Sonrası Kuzey Makedonya Türk Edebiyatı

Balkan Savaşları sonrasında Kuzey Makedonya Türk Edebiyatında görülen durum, bu topraklarda yaşayan Türk topluluklarının sosyal, kültürel, psikolojik ve ekonomik olarak doğal bir uzantısı sayılabilir. Bu doğrultuda da söylenebilir ki, Kuzey Makedonya Türk Edebiyatı oldukça durgun bir dönem geçirmektedir.

Kuzey Makedonya Türk Edebiyatına en büyük darbeyi, Balkan Savaşları ile gelen göç dalgası vurmuştur. En geniş halk kitlelerinin göçü olan bu göç aynı zamanda büyük bir aydın kitlesinin de göçü olmuştur. Bunun sonucunda Kuzey Makedonya'da kalan Türklerin sesi her alanda olduğu gibi edebiyat alanında da uzun bir süre için kısılmasına sebep olmuştur.³³

Kuzey Makedonya Türk Halk Edebiyatı derlemeleri dikkate alındığı zaman bu suskunluk çok net olarak göze çarpmaktadır. Balkan

³² Mümin Aliov, *Çağdaş Kuzey Makedonya Türk Edebiyatına Katkısı Bakımından Köprü Dergisi'nde Çıkan Şiirler Üzerine Tematik Bir İnceleme* (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2019, YÖK: Ulusal Tez Merkezi (Tez No. 578924), s. 14.

³³ İsen ve Engüllü, *Kuzey Makedonya Yugoslavya (Kosova) Türk Edebiyatı*, s. 77.

Savaşlarından önce yapılan baskı ve zulümlerin Balkan Savaşları esnasında da yapıldığını bildiğimiz hâlde bu baskıları anlatan edebi metinlerin bulunmaması iki nedene bağlanabilir. İlk neden olarak zulümlerin ve baskıların şiddetinden Türklerin türkü yakmaya, destan söylemeye mecallerinin kalmaması düşünülebilir. İkinci neden ise gördükleri baskılar sonucu yaşadıkları korku ile susmayı tercih etmiş olma ihtimalleridir.³⁴

Bir ulusun kültür dağarcığında halk edebiyatının ne denli önem taşıdığının bilinmesine rağmen, Kuzey Makedonyalı Türk aydınları maalesef bunun nedenlerini aydınlatmaya yönelik herhangi bir ciddi çalışma yapmamışlardır. Mustafa İsen bu olası nedenleri birkaç maddede toplamaya çalışmıştır:

- a. Kuzey Makedonya Türk Halk Edebiyatının, Türk Halk Edebiyatı ile bütün bağları kopmuştur.
- b. Göçün Balkan Savaşlarıyla birlikte yoğunluk kazanması ve dur durak bilmeden devam etmesi, Kuzey Makedonya Türk Halk Edebiyatı'nın toparlanıp canlanmasını engellemiştir.
- c. Çağdaş Kuzey Makedonya Türk Edebiyatının gelişim sürecinde bütün dikkatlerin bu yöne çevrilmiş olması, Kuzey Makedonya Türk Halk Edebiyatının geri planda kalmasına ve gereken hamleyi yapmamasına sebep olmuştur.
- d. Halk edebiyatına teşvikin olmaması.³⁵

Bütün bu karamsar durumlara rağmen, Makedon Türkleri son derece önemli bir işi başararak Halk Edebiyatı türlerini yaşatmaya çalışmışlardır. Halk edebiyatı ürünleri, nesilden nesile aktarılacak en önemli kültür varlıklarındandır. Bunun yanında aynı zamanda halk edebiyatına yeni ürünler de kazandırmayı da başarmışlardır. Bu ürünlerde, Krallık Yugoslavyası'nın baskısı altında yaşadıkları ağır hayat koşullarını da dile getirmeye başlamışlardır. Hıdırellez kutlamalarının âdeti olan “martufal çekme” (mani çekme) âdeti, diğer eğlencelerde de kızların tef çalarak

³⁴ İsen ve Engüllü, *Kuzey Makedonya Yugoslavya (Kosova) Türk Edebiyatı*, s. 77.

³⁵ İsen ve Engüllü, *Kuzey Makedonya Yugoslavya (Kosova) Türk Edebiyatı*, s. 77-78.

gerçekleştirdikleri “mani atışması” Kuzey Makedonya Türk Edebiyatı’na yeni maniler de kazandırmıştır.³⁶

Balkan Savaşlarından sonra halk edebiyatı dışında dikkati çeken bir edebiyat yoktur. O dönemde yaşayanların söylediklerine bakılınca tekkelerde yazılan şiirler örnek verilse de Üsküp Rifai Tekkesi Şeyhi Şeyh Sadeddin Efendi’den başka isim de kullanılmamaktadır. Bunun sebebinin o dönemdeki kaynakların araştırılmasının ve çalışılmasının eksikliğinden olduğu söylenebilir. Şeyh Sadeddin Efendi’nin bile henüz eserleri tam olarak gün yüzüne çıkarılabilmiş değildir. Bu suskunluğun göçün dışında başka nedenleri olduğunu söyleyen İsen, şöyle bir sıralama yapar:

- a. Kuzey Makedonya’da yaşayan Türklerin ekonomik ve toplumsal durumunun oldukça kötü olması,
- b. Türkçe öğretiminin olmaması,
- c. Basın faaliyetlerinin yetersiz ve düzensiz olması,
- d. Türkiye’nin Latin alfabesine geçişyle, Makedon Türklerinin ülke edebiyatından kopması,
- e. Yayıncılık faaliyetlerinin olmaması,
- f. Göçün devam ediyor olması.³⁷

Ertuğrul Karakuş da benzer bir şekilde, değişik dönemlerde yaşanan göçün ve Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı Döneminde Türklerin durumundaki belirsizliklerin ve Türklere uygulanan baskıların Çağdaş Kuzey Makedonya Türk Edebiyatının gecikme sebepleri olduğunu söylemektedir.³⁸

1936 yılında gerçekleşen toplumsal kıpırdanmalar sonucunda kitlelerin uyanıp bilinçlenmesi sonucu Üsküp’te “Yardım” Cemiyeti kurulmuştur.³⁹ Bölgede Türkçe yazılar yayınlamaya başlayan bazı sanatçılar, Kuzey Makedonya Türk Edebiyatının canlandığı bir döneme giriş yapmışlardır. Bu dönemde, Şeyh Sadeddin Efendi ve İzzet Basri Efendi gibi şairlerin yanı sıra, Abdülhâkim Hikmet Doğan ve Abdül Fettah Rauf gibi yazarların hikâyeleri ve şiirleri kitap olarak yayımlanmıştır. Bu yayımlar, Kuzey

³⁶İsen ve Engüllü, *Kuzey Makedonya Yugoslavya (Kosova) Türk Edebiyatı*, s. 78.

³⁷İsen ve Engüllü, *Kuzey Makedonya Yugoslavya (Kosova) Türk Edebiyatı*, s. 78.

³⁸Karakuş, *Sesler Dergisi Etrafında Teşekkül Eden Çağdaş Kuzey Makedonya ve Kosova Türk Edebiyatı (Şiir-Hikâye)*, s. 24.

³⁹İsen ve Engüllü, *Kuzey Makedonya Yugoslavya (Kosova) Türk Edebiyatı*, s. 80.

Makedonya Türk Edebiyatının gelişimi ve çeşitliliği açısından önemli bir adım olarak kabul edilmiştir. Bu sanatçılar, edebi eserleriyle Kuzey Makedonya Türk kültürünü ve kimliğini koruma ve yaşatma çabasına katkıda bulunmuşlardır. Bu şekilde, Kuzey Makedonya Türk Edebiyatı, yeni bir döneme geçerek zenginleşmiş ve kendine özgü bir nitelik kazanmıştır.⁴⁰

Mümin Aliov, Osmanlı sonrası Kuzey Makedonya Türk Edebiyatı sanatçılarını şu şekilde sıralamıştır: Hüseyin Süleyman (1901–1963), Yaşar Nabi Nayır (1908–1981), Abdülfettah Rauf (1910–1963), Ragıp Şevki Yeşim (1910–1971), Ziya İlhan Zaimoğlu (1912–1965), Enver Tuzcu (1916–1958), Kemal Aruçi (1920–1977).⁴¹

Fakat ilk zamanlarda kültürel ve sosyal faaliyetlerde artış görülse de Makedon Türk Edebiyatı, uzun süreli suskunluğundan kurtulmanın tek fırsatı olan bu hareketliliği İkinci Dünya Savaşı'nın patlak vermesi ile kaybetmiştir. Tüm bunların sonucunda, savaşın bitimine kadar varlığını hissettiren sessizlik, Kuzey Makedonya Türk Edebiyatının şekillenmesine uygun bir ortam hazırlamıştır.

G.2.2.1.3. Çağdaş Kuzey Makedonya Türk Edebiyatı

Türkiye dışındaki Türk edebiyatları arasında dikkati en çok çeken edebiyat Kuzey Makedonya Türk Edebiyatıdır. Gerek verdiği ürünler ile farklı ülkelerde adını duyurması, gerek çocuk edebiyatı konusundaki başarısı ile edebiyat dünyasında sarsılmayacak bir yere sahip olmuştur. Fakat Osmanlı'nın Balkan topraklarından çekilmesi, barış dolu yılların bitmesine ve savaşlarla dolu yılların başlamasına sebep olmuştur. 1683 Viyana Kuşatması, 1699 Karlofça Antlaşması, 1877-1878 Osmanlı Rus Harbi, 1878 Berlin Antlaşması, 1912-1913 Balkan Savaşları, 1914-1918 I. Dünya Savaşı, 1939-1945 II. Dünya Savaşı ve tüm bunların ardından yaşanan gelişmeler Kuzey Makedonya ve Kosova'da yaşayan Türk toplumunu büyük oranda olumsuz etkilemiştir. Bu süreç içerisinde de beklenebileceği gibi edebiyat alanında bir gecikme yaşanmıştır. Bu

⁴⁰ Shaini, *Kuzey Makedonya Türk Çocuk Edebiyatında Değerler Eğitimi Tomurcuk Dergisi Örneği*, s. 25.

⁴¹ Aliov, *Çağdaş Kuzey Makedonya Türk Edebiyatına Katkısı Bakımından Köprü Dergisi'nde Çıkan Şiirler Üzerine Tematik Bir İnceleme*, s. 15.

dönemlerde yoğun bir şekilde gerçekleşen göçler de Kuzey Makedonya’da çağdaş bir edebiyatın oluşmasını olumsuz yönde etkilemiştir. Aynı şekilde Sırp-Hırvat ve Sloven Krallığı dönemi boyunca Türklerin yaşadığı belirsizlikler de çağdaş edebiyata bir kamçı vurmuştur. Savaşlar ve ardından ana vatan Türkiye ile bağların kopmasından kaynaklı, bu bölgede yaşayan Türklerin çağdaş bir edebiyat oluşturmaları gecikmiştir.⁴²

Kuzey Makedonya Çağdaş Türk edebiyatını incelerken üç kuşağa ayırmamız gerekir. Birinci kuşak olarak nitelendirdiğimiz sanatçılar İkinci Dünya Savaşı’ndan 1965 yılına kadarki dönemde yetişen sanatçılardır. Bu dönem sanatçıları: Enver Tuzcu, Şükrü Ramo, Hüseyin Süleyman, Mahmut Kıratlı, Şevki Vardar, İlhami Emin, Necati Zekeriya, Mustafa Karahasan, Süreyya Yusuf ve Abdülkerim Sait’tir. Bu kuşağın, bu dönem edebiyatına birikimsiz girmiş olduğunu söyleyebiliriz. Bu durumu uzun yıllar sonra bu kuşağın en başarılı temsilcilerinden olan Necati Zekeriya da doğrulamış, içerisinde yer aldığı kuşağa yönelik bazı eleştirilerde bulunmuştur. Bu dönem sanatçıları, rejimin belirlediği sınırları zorlamaya teşebbüs bile etmemişlerdir. Aynı zamanda Mahmut Kıratlı, Şevki Vardar, Enver Tuzcu, Abdülkerim Sait’in Türkiye’ye göç etmeleri de bir bakıma göçü, bu sınırları zorlamaya tercih etmiş olabilecekleri anlamına da gelmektedir.⁴³

İkinci Dünya Savaşı’nın hâlâ devam ettiği 1944 yılında, 23 Aralık’ta ilk sayısı yayınlanan “Birlik” Gazetesi, Kuzey Makedonya Türklerinin bu topraklardaki umut ışığı olmuştur. Gazete aynı zamanda, Tito rejiminin krallık rejimine kıyasla daha olumlu geçeceğinin belirtisidir. Bunun yanı sıra Türklere önceleri sahip olmadıkları hakların tanınması yolunda atılan ilk adımın Türkçe öğrenim hakkının olduğunu bilmemize rağmen, bunun gönül rahatlığı ile söyleyemememizin sebebi Kuzey Makedonyalı Türklere doğu ve batı dillerinde öğrenim hakkı sağlanırken batıdakilerin Arnavutça eğitime mecbur edilmesi, eşitlik anlayışında bizleri kuşkuya düşürmektedir. İşte bu yüzden Birlik Gazetesi’nin yayımlanması, Kuzey Makedonyalı Türkler için ayrı bir olay olmuştur. Birlik Gazetesi, Türklük bilincinin tazelenmesi, yaygınlaştırılması ve yaşatılması bakımından önemli bir rol

⁴²Karakuş, *Sesler Dergisi Etrafında Teşekkül Eden Çağdaş Kuzey Makedonya ve Kosova Türk Edebiyatı (Şiir-Hikâye)*, s. 24-25.

⁴³İsen ve Engüllü, *Kuzey Makedonya Yugoslavya (Kosova) Türk Edebiyatı*, s. 80.

oynamıştır. Aynı zamanda Çağdaş Kuzey Makedonya Türk Edebiyatı'nın yaşadığı suskunluğun son bulmasını sağlamıştır. ⁴⁴

Birlik Gazetesi için söylenebilecek en net tanım, 1912 ile 1945 yılları arasında dilsiz kalan bir milletin dili olan gazetedir. Gazete, 23 Aralık 1944 yılında, Yugoslavya savaşın en şiddetli olduğu günlerde Üsküp'te çıkmaya başlamıştır. Birlik Gazetesi Nova Kuzey Makedonya basımevi tarafından çıkarılırken el değiştirince sürece daha fazla dayanamamıştır. Birlik Gazetesi Türkler için okunacak tek Türkçe Gazete iken Tan Gazetesi'nin çıkmasıyla bu görev paylaşılmıştır. En önemli özelliği kültür-sanat köşeleri olan Gazete, Kuzey Makedonyalı, Kosovalı genç şairlerin şiirlerinin duyulmasında büyük rol oynamıştır. Türkiye'den sanatçıların eserleri ile Sırp sanatçıların eserleri de Gazetede yayımlanmaktadır. ⁴⁵

Birlik Gazetesi'nin çalışmalarının yanında Çağdaş Kuzey Makedonya Türk Edebiyatı'nın “ilk kardeleni” diyebileceğimiz Şükrü Ramo'nun şiiri yayınlanır ve büyük bir uyanışın ilk tohumları atılır. Bu gelişmelerden bir yıl sonra, “Birlik” Gazetesinin sayfalarında, Kuzey Makedonya Türk Edebiyatının ilk hikâyesi Mustafa Karahasan'ın “Hapishanede Bir Gece”si yayımlanır. 15 Mayıs 1948'de ise hikâye ve şiirine kavuşmuş olan Kuzey Makedonya Türk Edebiyatı bir ivme daha kazanarak Üsküp Türk Kültür ve Sanayi-i Nefise Cemiyeti'nin katkıları ile Mustafa Karahasan'ın “İnandırmak” oyununun galasını gerçekleştirerek tiyatroya da adım atar. Yine aynı yıllarda, Birlik Gazetesinin “Pioner Birliği” köşesinde Necati Zekeriya, Fahri Kaya, İlhami Emin gibi isimleri daha sık görmeye başlarız.

⁴⁶

Birlik Gazetesi ile bir ivme yakalayan Çağdaş Kuzey Makedonya Türk Edebiyatı, 1949 yılında Yeni Kadın ve 1950 yılında basılan Pioner Çocuk Gazetesi ile yükselmeye başlar. Bu tarihten itibaren aktifleşen yayın faaliyetleri, 1965 yılında çıkmaya başlayan Sesler Dergisi ile yedi-on dört

⁴⁴ İsen ve Engüllü, *Kuzey Makedonya Yugoslavya (Kosova) Türk Edebiyatı*, s. 80.

⁴⁵ Gözde Öztürk, *Kuzey Makedonya'da Türk Çocuk Edebiyatı* (Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir 2012, YÖK: Ulusal Tez Merkezi (Tez No. 317654), s. 44.

⁴⁶ İsen ve Engüllü, *Kuzey Makedonya Yugoslavya (Kosova) Türk Edebiyatı*, s. 81.

yaş grubuna seslenen Sevinç ve anaokulu grubuna hitap eden Tomurcuk adlı iki çocuk Dergisi ile de gelişimini hızlandırır. ⁴⁷

İlk sayısını 1965 yılının Aralık ayında çıkaran Sesler Dergisi, 1965-2001 yılları arasında Çağdaş Kuzey Makedonya Türk Edebiyatı'nın gelişiminde üstün bir rol oynayan dergilerdendir.

Kuzey Makedonya'daki Türk sanatçılar ilk olarak şiirde daha sonra öykü, oyun ve romana yönelmişlerdir. Birlik'in sayfalarında, o dönemlerde Necati Zekeriya gibi başka şairler de yazılarını yayınlamaya başlamışlardır. Necati Zekeriya 2 Ağustos, İlhami Emin 1 Ekim ve ardından Enver Tuzcu, Fahri Kaya ve diğer şairler şiirlerini yayınlamaya başlamışlardır. 1949 yılında ise Kuzey Makedonyalı Genç Türk Yazarlarının Eserleri başlıklı ilk antoloji kitabı çıkmıştır. Bu şiirlerin çoğu, şairlerin gençlik şiirleri olduğu için belli kalıplara uymadığını söylemekte fayda vardır. ⁴⁸ Bunların ardından Suat Engüllü, Nusret Dişo Ülkü, Fahri Ali, Hasan Mercan, Avni Engüllü, gibi şairler ortaya çıkmış ve onları da daha genç şairler takip etmiştir. Şunu da söylemek gerekir ki bu şairlerin ortaya çıkışındaki en büyük pay Birlik Gazetesine aittir. ⁴⁹

Kuzey Makedonya Türklerinin edebiyatlarında düzyazıya gelince şiir ile paralel bir gelişme gösterse bile uzun yıllar şiirin üstünlüğü devam etmiştir. Hikâye yazmaya ilk olarak Mustafa Karahasan'ın ve Mahmut Kıratlı'nın başladığını söyleyebiliriz. İlerleyen yıllarda bu isimleri Necati Zekeriya, Şükrü Ramo, Fahri Kaya gibi isimler takip etmiştir. Sonrasında ise hikâye sahasına Alaettin Tahir, Süreyya Yusuf, Recep Bugariç, Nusret Dişo Ülkü, Avni Engüllü, Avni Abdullah gibi isimler de çıkmaya başlamıştır. Hikâyeler ilk olarak Birlik Gazetesinde, Sevinç, Tomurcuk ve Sesler Dergilerinde yayınlanmıştır. Bunun ardından kitap hâlinde birçok hikâye kitabı yayınlanmaya başlamıştır. Sanatçılar, yazdıkları ilk hikâyeleri genellikle çocuklara adanmışlardır. Bunların yanı sıra yetişkinler için yazılan hikâye kitapları: Kalbin Yaşları, Hapishaneden Notlar, Yeşil Köy, Apartman, Avni

⁴⁷ Özlem Kurt, *İlhami Emin'in Hayatı, Eserleri ve Edebi Kişiliği* (Yüksek Lisans Tezi), Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne 2018, YÖK: Ulusal Tez Merkezi (Tez No. 502704), s. 14.

⁴⁸ İsen ve Engüllü, *Kuzey Makedonya Yugoslavya (Kosova) Türk Edebiyatı*, s. 83.

⁴⁹ Shaini, *Kuzey Makedonya Türk Çocuk Edebiyatında Değerler Eğitimi Tomurcuk Dergisi Örneği*, s. 29.

Söğüt Altı gibi birçok kitap sıralanmıştır. Bu gelişmelerden sonra Avni Abdullah, Suat Engüllü ve daha nice sanatçı yazdıkları hikâyeler ile Kuzey Makedonya’da Çağdaş Türk edebiyatına zenginlik eklemişlerdir.⁵⁰

Kuzey Makedonya Türklerinin edebiyatlarında şiir ve hikâyeden sonra oyun yaratıcılığı da önemli bir yer tutmaktadır. Tiyatronun Çağdaş Kuzey Makedonya Türk Edebiyatında gelişim göstermesi 15 Mayıs 1948’de, Üsküp Türk Kültür ve Sanayi-i Nefise Cemiyetinin faaliyete geçmesi ile başlamıştır denilebilir. Yine 1848 yılının 8 Ağustos günü Mustafa Karahasan’ın yazdığı İnandırmak oyununun galasının verilmesi ile çağdaş Kuzey Makedonya Türk Edebiyatı, şiir ve öyküden sonra ilk tiyatro eserine de kavuşmuştur.⁵¹

1965’e kadar çocuk edebiyatının önde gittiğini, eserlerin büyük çoğunluğunun çocuklara seslenen eserler olduğunu söyleyebiliriz. 1960’lı yıllarda, sanatçıların büyük bir çoğunluğu Türkiye’ye göç etmeye başlayınca, edebiyat da kan kaybetmeye başlar. 1960’lı yılların sanatçıları yani ikinci kuşak olarak sayabileceğimiz yazarların da sayısında azlık dikkati çeker. İkinci kuşak için sayabileceğimiz 4 temsilci bulunur; Nusret Dişo Ülkü, Hasan Mercan, Nimetullah Hafız ve Naim Şaban. 60’lı kuşağın, 50’li kuşağa göre çok daha şanslı olduğu söylenilebilir. 60’lı kuşağın edebiyata başladığı yıllar, Türkiye ile Yugoslavya arasındaki bağların yumuşadığı bir dönemdir. Ana vatanda yayımlanan basılı kaynaklara ulaşmak önceki yıllara nispeten daha kolaydır. Bununla beraber ana ülke edebiyatını daha yakından takip etme şansını yakalayan şair ve yazarlar, bundan en iyi şekilde faydalanmasını da bilmişlerdir. Özellikle Nusret Dişo Ülkü ve Hasan Mercan’ın bu konuda önder ve etkili olduğu görülür. İlk zamanlarda 50’li kuşağın özelliklerini devam ettirseler de kısa bir süre sonra kendi edebi kimliklerine bürünmüşlerdir. Bu kuşağın en önemli özelliği, Türk ulusal kimliğine sahip çıkmanın bilincini anlamış olmalarıdır. Bu harekete Nusret Dişo Ülkü’nün önderlik ettiği söylenebilir. Fakat ne yazık ki 50’li kuşağın, bu kuşak üzerindeki hâkimiyet çabaları, kalabalık bir ekibe sahip olmadıkları için üzerlerinde kurulan baskılara cevap veremeyip 50’li

⁵⁰ İsen ve Engüllü, *Kuzey Makedonya Yugoslavya (Kosova) Türk Edebiyatı*, ss. 85-86.

⁵¹ İsen ve Engüllü, *Kuzey Makedonya Yugoslavya (Kosova) Türk Edebiyatı*, s. 82.

kuşak ile beraber anılmaları, 60'lı kuşağın sonunu getirmiştir. Bununla birlikte şair ve yazarların Türkiye Cumhuriyeti'ne ve Kosova'ya gerçekleştirdiği göçler, kuşağın tamamen yok olmasına sebep olmuştur.⁵²

Kuzey Makedonya Türk yazarlarına artık ellerinde bulunan yayın organları yetmemekte, edebiyat çocuk edebiyatının kat kat dışına çıkmaya başlamaktadır. Bu da 1966 yılında, “Sesler” Aylık Toplum Sanat Dergisi'nin çıkmasını sağlamıştır. Çağdaş Kuzey Makedonya Türk Edebiyatının gelişim sürecini hızlandıran, edebiyatı sağlam bir zemin üzerine oturtan “Sesler” Dergisi olmuştur. Dergi aynı zamanda, 1970 kuşağının “gümbür gümbür” gelişine de sahne olmuştur. 70'li yazarların sanat hayatına daha fazla kaynakla girdiği göz ardı edilemez. Bunda, düzenli öğrenim görmüş olmaları, Türkiye ile Yugoslavya arasındaki ilişkilerin düzelmiş olması, iletişim alanındaki gelişimle paralel olarak kültür ve sanattaki düşünce özgürlüğünün payının artmış olması önemli faktörler arasında gösterilebilir. Tüm bunların yanında son derece atılgan ve girişimci olmaları da göz ardı edilemeyecek özelliklerdendir. Bu kuşak içinde yer alan Avni Engüllü, Mustafa Yaşar, Yusuf Edip, Alaattin Tahir, Fahri Ali, Avni Abdullah, Suat Engüllü gibi isimlerin Çağdaş Kuzey Makedonya Türk Edebiyatına o zamana kadar görülmemiş birçok seslilik getirdiği hemen dikkate çarpar.⁵³

Bu dönemin sanatçıları başta: Semra Samet, Biba İsmail, Melahat Engüllü, Sevim Zeynullah daha sonra 1994'lü yıllarda Oktay Ahmet, Rifat Emin, Maber Hüseyin, Nurten Halim, Neyat Selman'dır. Bu sanatçıların eserleri farklı dillere çevrilerek dünyaya sunulmuş ve evrenselleştirilmiştir.

54

Oldukça güçlü giden birinci ve ikinci nesilden sonra Çağdaş Kuzey Makedonya Türk Edebiyatı en parlak dönemlerini yaşamamıştır. Fakat bu yılların ardından, Çağdaş Kuzey Makedonya Türk Edebiyatının belkemiği sayılabilecek Sesler Dergisi'nin sıkıntılı bir yayın sürecine girmesinden de anlaşılacağı üzere, 1994 problemlerin çok olduğu bir senedir. Ancak

⁵² İsen ve Engüllü, *Kuzey Makedonya Yugoslavya (Kosova) Türk Edebiyatı*, ss. 80-86.

⁵³ İsen ve Engüllü, *Kuzey Makedonya Yugoslavya (Kosova) Türk Edebiyatı*, ss. 86-87.

⁵⁴ Ertuğrul Karakuş, *Kuzey Makedonya Türk Edebiyatında Üçüncüler*, Üsküp: Yeni Balkan Yayınevi, 2014, s. 17.

söylenebilir ki Üçüncü Dergisi'nin yayın hayatına başlamasından önce, bir edebi topluluk oluşturma girişimi olarak Üçüncülerin bir zihni hazırlık ve altyapı devresi olmuştur.⁵⁵

Üçüncü Dergisi'nin, birinci sayısında dergi kapağında isimleri bulunan Oktay Ahmed, Rifat Emin, Neyat Selman ve Leyla Hüseyin bu hareket ve derginin kurucu isimleridir.⁵⁶

Çağdaş Kuzey Makedonya Türk Edebiyatında Türkçe eğitim ve basınları incelediğimiz zaman ilk olarak 1940'lı yıllara bakmamız gerekir. Yugoslavya'da azınlıklara geniş kültürel haklar tanındıktan sonra, 1944 yılında Türkçe öğretim veren okullar açılmış ve Türkçe kurum ve kuruluşların temelleri o günlerde atılmaya başlanmıştır. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Türkçe basın ve yayının yaygınlaşması, özgün bir Türkçe edebiyatın gelişmesine de katkı sağlamıştır. 1944 yılı aralık ayında çıkmaya başlayan Birlik Gazetesi, dönemine damgasını vurmuştur. Birlik Gazetesi Türkçe şiirlere ve öykülere sayfalarında yer vermektedir. Ardından çıkmaya başlayan Sesler adlı edebiyat dergisi ile birlikte Birlik Gazetesi, genç yazarlara olanak veren ve okur kitlesi yaratmayı başaran tutumlarıyla Türkçe basını canlı tutmuştur.⁵⁷ Şunu da ilave etmek gerekir ki Tito Yugoslavyası'nda Türkler, ana dilleriyle okumaya ve yazılı ürünler çıkarmaya ilk olarak Kuzey Makedonya'da başlamışlardır. Bu da Kuzey Makedonya Türk Edebiyatının gelişmesinde önemli rol oynamıştır.

Kuzey Makedonya Türk Edebiyatı ve Türkçe basın için 1945'ten hemen sonra Üsküp'te Birlik Gazetesi'nin yayınlanması, sonraları bu gazeteye bağlı olarak Sevinç ve Tomurcuk isimleriyle iki çocuk dergisinin yayına başlaması ve 1965 yılından itibaren de Üsküp'te Sesler Dergisi'nin yayınlanması oldukça önemlidir. Bu bağlamda, Kuzey Makedonya ve Kosova Türklerinin edebiyatına en büyük hizmeti, Sesler Dergisi'nin yapmış olduğunu söylemek mümkündür. 1965'ten beri aralıksız, yılda on sayı yayınlanan bu dergi, toplum ve edebiyat dergisidir.⁵⁸

⁵⁵ Karakuş, *Kuzey Makedonya Türk Edebiyatında Üçüncüler*, s. 18.

⁵⁶ Karakuş, *Kuzey Makedonya Türk Edebiyatında Üçüncüler*, s. 20.

⁵⁷ Ülker, *Kuzey Makedonya Türk Öyküsünde Kimlik Sorunu*, s. 30.

⁵⁸ Hayber, *Kuzey Makedonya ve Kosova Türklerinin Edebiyatı*, ss. 12-22.

Kuzey Makedonya Türk Edebiyatı için oldukça önemli rol oynayan Birlik Gazetesi ilk yıl aylık olarak çıkmaya başlamıştır. Daha sonra on beş günde bir, on günde bir, haftalık ve 1 Şubat 1971'den itibaren salı, perşembe ve cumartesi günleri olmak üzere haftada üç gün çıkmıştır. Birlik Gazetesi Nova Kuzey Makedonya yayınevi tarafından basılmaktadır. Bu yayınevi 2003'te özelleştirilince Gazetenin basımını başka bir yayınevi üstlense de bu durum çok uzun sürmemiştir. Birlik Gazetesi'nin Türkler açısından çok önemlidir çünkü o dönemde okunacak tek Türkçe yayındır. Bu süreç 1969'da Priştine'de Tan Gazetesinin çıkmaya başlaması ile son bulmuş, görevi iki Gazete birlikte yönetmeye başlamıştır. Birlik Gazetesi sadece siyasi haberleri vermemekte, kültür-sanat köşeleri ile toplumun sanat ihtiyacını da karşılamaktadır. Kuzey Makedonyalı ve Kosovalı genç şairlerin şiirleri burada yayınlanmakta ve hikâyeleri tefrika edilmektedir. Bunun yanı sıra sadece Kuzey Makedonyalı, Kosovalı Türk şairler ve yazarlar değil, Balkanlar'da yaşayan diğer Türklerin de eserlerine yer verilmektedir. Gazetede özellikle Bulgaristan Türklerinin şiirlerini sıklıkla görmekteyiz. Aynı zamanda Gazetede Türkiye'den yazar ve şairlerin eserleri ile Sırp yazarların eserleri çevrilip yayımlanmaktadır.⁵⁹

Birlik Gazetesinden sonra Kuzey Makedonya Türk Çocuk Edebiyatı'na çağ atlatan Sevinç ve Tomurcuk Dergilerine geliyoruz. Bu dergiler "Detska Radost" yayınevi tarafından yayınlanmaktadır. Döneminde çocuk edebiyatının bu kadar üzerine düşülmesinin nedeni, yeni bir ideolojinin kendi neslini yaratma düşüncesidir. Her ideoloji kendi propagandası yapabilecek bir nesil özlemi içindedir ve bunun üzerine çalışmalar yapmaktadır.⁶⁰

Sesler Dergisi Üsküp'te Birlik tarafından, 1969 yılından itibaren Birlik Gazetesi kapanıncaya dek çıkmış olan kültür sanat dergisidir. Dergi, önemli birçok Türk şair ve yazarlar adına özel sayılar yapmıştır. Aynı zamanda bölgenin folklor ürünlerini derleyip değerlendirme yazıları yazması sebebi ile de Türk kültürü açısından büyük bir öneme sahiptir. Bunun yanı sıra dergide Yugoslavyalı araştırmacıların Türk kültürü ve tarihi üzerine

⁵⁹ Öztürk, *Kuzey Makedonya'da Türk Çocuk Edebiyatı*, s. 50.

⁶⁰ Öztürk, *Kuzey Makedonya'da Türk Çocuk Edebiyatı*, s. 51.

makaleleri de çevrilip yayınlanmıştır. Sesler Dergisi'nin tüm sayıları bölgedeki Türk kültürünün araştırmaları hakkında başvurulabilecek önemli bir kaynak oluşturmıştır. ⁶¹

Sesler Dergisi Balkan Türk edebiyatının gelişimine büyük bir katkı sağlamıştır. 36 yıllık süreçte, topraklardan göçmemiş olan Türklerin adeta sesi hâline gelmiştir. Türk folklorü açısından belki de Balkan topraklarının en önemli yayını olan Sesler'de yer alan derlemecilerden bahsetmek gerekirse karşımıza şu isimler çıkmaktadır: Esad Bayram, Hasan Mercan, Tayyip Tahir, Sebahattin Sezair, İsmail Eren, Yusuf Edip, Hüseyin Süleyman, Enver Baki, Muharrem Yusuf, İsmail Tefik, İlhami Emin, İsmail İsmail, Hamdi Hasan ve Avni Engüllü. ⁶²

Çağdaş Türk edebiyatına katkı sağlayan yazılı basınlar arasında sayabileceğimiz bir diğer kaynak da El Hilâl Gazetesidir. El-Hilâl Gazetesinin ilk sayısı 1 Mayıs 1987 yılında çıkmıştır. Gazete; Makedonca, Türkçe ve Arnavutça olmak üzere üç dilde iki ayda bir çıkarılmaktadır. 1992 yılından sonra Gazete ikiye ayrılmış, biri Arnavutça diğeri ise Türkçe-Makedonca olarak çıkmaya devam etmiştir. 2002 yılından itibaren ise Hikmet adlı bir bilimsel araştırma dergisi yayınlamaya başlamıştır. Yazılan makalelerin birçoğu sosyal bilimler alanında olup içeriğinde Kuzey Makedonya'daki Türk kültürü, edebiyatı, Kuzey Makedonya Türklerinin siyasi ve sosyal durumları gibi konuları barındırmaktadır. ⁶³

Çağdaş Kuzey Makedonya Türk Edebiyatı açısından önem arz eden bir diğer yayın da Köprü Dergisi'dir. Dergi, Kuzey Makedonya'nın başkenti Üsküp şehrinde, 2002 yılından itibaren "Divan" yayıncılık tarafından çıkarılmaktadır. Belirli periyotlarda derginin yaşadığı değişimler muhtevasını etkilememiştir. Köprü Dergisi'nin siyasi değişimlerden de etkilendiği söylenemez. Dergide siyasi içerikli şiirler yayınlanmamış, yayın hayatına başladığı günden itibaren dönemin siyasi rejimini eleştiren bir içerik kullanılmamıştır. Bunun yanında yayın politikası daha çok Türkçeyi, Türk kültürünü yaşatma ve gelecek nesillere aktarma yönünde olmuştur.

⁶¹ Öztürk, *Kuzey Makedonya'da Türk Çocuk Edebiyatı*, ss. 51-52.

⁶² Serdar Uğurlu, "Kuzey Makedonya'da Türk Folklorü ve Sesler Dergisi", *Balkanlar'da Türkçenin Süreli Yayınlarıdaki Yeri ve Önemi Sempozyumu Tebliğ Kitabı (11-14 Mayıs 2017)*, Bosna Hersek/Zenica, 2017, s. 643.

⁶³ Öztürk, *Kuzey Makedonya'da Türk Çocuk Edebiyatı*, ss. 52 – 53.

Köprü, 2002 yılının Ocak ayında, Kuzey Makedonya'nın başkenti olan Üsküp'te, Hayati Yavuzer ve öğrencilerinin çabaları sonucunda yayınlanmıştır. Derginin temel prensibi, geçmiş ve geleceği birbirine bağlayan Köprü olmaktır. ⁶⁴

2002 yılında kurulan ve Üsküp'te bulunan Köprü Kültür, Sanat ve Eğitim Derneğinin çıkardığı bir diğer dergi ise Kardelen çocuk dergisidir. Kardelen Dergisi, derneğin kuruluşundan uzun bir süre sonra, 1 Ekim 2009 yılında çıkarılmaya başlanmıştır. Dergi, 9-14 yaş arasına hitap eden bir çocuk dergisidir. ⁶⁵

Kuzey Makedonya ve Kosova Türklerinin edebiyatında hakîm olan sanat anlayışı en başından beri toplumcu sanat anlayışı olmuştur. Bunun sebebi ise edebiyatın ilk yıllarından itibaren toplumda yaşanan siyasi, tarihi, sosyal ve kültürel çalkantılardır. Yazarların dış dünya ile bir bağlantıları olmadığı ve kendi kendilerine gelişmek zorunda kalmaları, çok köklü bir geçmişi olan edebiyatlarına da baştan başlamak zorunda kalmalarına sebep olmuştur. Tüm bu etmenler sonucunda sanatçılar kendilerini, temsilcisi oldukları topluma hizmet etmeye adanmış ve yetiştirmeye başladıkları nesillere, istedikleri bilgiyi ancak bu yolla verebileceklerine inanmışlardır. Bu durum, Tanzimat Döneminin birinci dönem şair ve yazarlarına benzetilebilir. ⁶⁶

Kuzey Makedonya ve Kosova Türkleri, ilk yazdıkları eserleri ortak kitaplarda yayınlamışlardır. Amacın en hızlı şekilde okuyucuya ulaşmak olduğu bu dönemde, ayrı ayrı kitap yayınlamanın onlara zaman kaybettireceğini düşünmüşlerdir. Bu ilk eserler arasında, “Kuzey Makedonya Genç Türk Yazarlarının Eserleri”nde (1950), Mustafa Karahasan, Şükrü Ramo, Necati Zekeriya; “Sesler”de (1952) Necati Zekeriya, Fahri Kaya, Mustafa Demir ve İlhami Emin; “Yürü Aydınlığa”da (1952) Mustafa Karahasan, Şükrü Ramo, Necati Zekeriya, Fahri Kaya, Enver Tuzcu, İlhami Emin'in şiirleri ve yazıları yer almıştır. Şair ve yazarların ortak yayınladıkları eserlerden de önce şair ve yazar Necati

⁶⁴ Aliov, *Çağdaş Kuzey Makedonya Türk Edebiyatına Katkısı Bakımından Köprü Dergisi'nde Çıkan Şiirler Üzerine Tematik Bir İnceleme*, s. 20-21.

⁶⁵ Öztürk, *Kuzey Makedonya'da Türk Çocuk Edebiyatı*, s. 53.

⁶⁶ Hayber, *Kuzey Makedonya ve Kosova Türklerinin Edebiyatı*, ss. 24-25.

Zekeriya'nın daha 21 yaşındayken ilk şiirlerini, "Şiirler" (1949) adıyla yayınladığını da hatırlatmak gerekir.⁶⁷

İnsanı anlatan edebiyat eserleri, ait oldukları toplumun sanatsal ve etik değerlerinin yansıdığı bir alandır.⁶⁸ Çağdaş Kuzey Makedonya Türk Edebiyatı sanatçılarının yoğunlaştığı temalar da, ait oldukları toplumun izlerini taşır. Genel itibari ile baktığımız zaman kullanılan konular; aşk, sevgi, özlem, tabiat, vatan, Osmanlı, Türk Kültürü, Türkçe Dil Sevgisi ve dindir.

Çağdaş Kuzey Makedonya Türk Edebiyatı sanatçılarının yoğunlaştığı temaların dayandığı kaynaklara baktığımızda ise bu edebiyatın oluşmasından önce ana vatan Türkiye edebiyatından sanatçıların uzak kalmadığını görüyoruz. Türkiye'de yazılan eserlerden ve bu eserleri yazan sanatçılardan, Nazım Hikmet gibi, büyük bir etkilenme söz konusudur. Şunu da belirtmek gerekir ki yalnızca çağdaş dönem değil, Yunus Emre, Mevlana gibi aşık edebiyatı ve klasik dönem edebiyatı da Kuzey Makedonya Türk Edebiyatı sanatçılarına tesir etmiştir. Bunların yanında kendilerine büyük bir kaynak olarak halk edebiyatını aldıklarını söylemek de mümkündür.⁶⁹ Abdülkadir Hayber, Kuzey Makedonya ve Kosova Türklerinin edebiyatına sözlü halk edebiyatı geleneğinin birinci dereceden kaynaklık ettiğini söylemektedir. İlk örneğine daha Ortaasya'da Alp Er Tunga Sagusu ile rastlanılan sözlü edebiyat geleneği, Balkanlar'a geçişten itibaren kesintiye uğramadan devam etmiştir. Hatta dönem içerisinde yaşanan olaylar sebebi ile yazılı edebiyat kesintiye uğrasa da sözlü edebiyat hiçbir zaman duraksamamış ve daha fazla gelişmiştir. Onun için, Kuzey Makedonya ve Kosova Türklerinin edebiyatının ilk kaynağı sözlü ürünler olmuştur. Buna en güzel örnek yazılı ve sözlü olarak karşımıza çıkan, bu bölgedeki yörüklerin türkülerinden süzülerek billurlaşan "Kuru karanfil, budur bizim yükümüz." Sözleri verilebilir. İlhami Emin'in "Taştan Daha Taş" adındaki şiirinde bu türküyü olduğu gibi alması bunu kanıtlar niteliktedir.⁷⁰

⁶⁷ Hayber, *Kuzey Makedonya ve Kosova Türklerinin Edebiyatı*, s. 28.

⁶⁸ Çiğdem Ülker, *Kuzey Makedonya Türk Öyküsünde Kimlik Sorunu*, Ankara: T.C Kültür Bakanlığı, 1998, s. VI.

⁶⁹ Karakuş, *Sesler Dergisi Etrafında Teşekkül Eden Çağdaş Kuzey Makedonya ve Kosova Türk Edebiyatı*, ss. 25-29.

⁷⁰ Hayber, *Kuzey Makedonya ve Kosova Türklerinin Edebiyatı*, ss. 18-19.

Saymış olduğumuz kaynakların yanı sıra Balkan Türklerinin Anadolu'ya uzun yıllar sürecek olan bir göçe zorlanmaları da sanatçıların hayatını büyük bir şekilde etkilediği gibi sanatlarını da etkilemiştir. Göçle dağılan hayatlar, hayaller ve aileler yazılarının konusu olmuştur. Çağdaş Kuzey Makedonya Türk Edebiyatı kaynakları arasında büyük bir yer kaplayan konulardan biri de, Devrim ve Yosip Broz Tito'dur. II. Dünya Savaşı'nda Yugoslavya Federal Cumhuriyeti için girilen mücadelelerin sonucunda bu konuların işlenmesi gayet normal karşılanmaktadır.⁷¹

1944'ten günümüze kadar olan süreçte Kuzey Makedonya'da siyasi rejim değişikliğinin azınlıklara verdiği farklı haklar olsa da Tito rejimi boyunca güdümlü bir edebiyat politikası benimsenmiştir. Bu tür güdümün ilk örneği Şükrü Ramo ile başlar ve sonrasında birçok yazar buna dâhil olmak durumunda kalır. Ortaya çıkan durum, Yugoslavya Dönemi Kuzey Makedonya Türk Edebiyatında, rejimi öven şiirlerin yazılmasına ortam hazırlar.⁷²

Kuzey Makedonya Türk Edebiyatı ile ilgili en dikkat çekici noktalardan biri de sanatçıların birçoğunun öğretmen asıllı olmasıdır. Tito Yugoslavyası döneminde Türk okullarının açılması, Türkçe Gazetelerin çıkarılmaya başlanması, Türkçe radyo yayınlarının başlaması ve benzeri kurumların faaliyete geçmesi, geniş bir aydın kadrosuna ihtiyaç olduğunu ortaya koymuştur. Fakat uzun yıllardır devam eden savaş ve göç süreci ne yazık ki sanata yönelen bireyleri de yok etmiştir. Bu dönemde yalnızca okuma yazma bilenler bile büyük aydın olarak değerlendirilmektedir. Bu sebeple Kuzey Makedonya ve Kosova Türklerinin edebiyatının ilk devresinde görülen isimlerin birçoğu öğretmen ve Gazeteci olarak karşımıza çıkar. Yazarların birçoğu sanata, sanattan çok, eğitim ve öğretime duyulan ihtiyacı karşılamak için başlarlar. Bunlar arasında, Hüseyin Süleyman, Şükrü Ramo, Necati Zekeriya, Süreyya Yusuf ve Mustafa Karahasan'ı sayabiliriz.⁷³

Çağdaş Kuzey Makedonya Türk Edebiyatı ile ilgili yapılan en kapsamlı çalışmalar, Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları

⁷¹ Karakuş, *Sesler Dergisi Etrafında Teşekkül Eden Çağdaş Kuzey Makedonya ve Kosova Türk Edebiyatı*, ss. 31-33.

⁷² Aliov, *Çağdaş Kuzey Makedonya Türk Edebiyatına Katkısı Bakımından Köprü Dergisi'nde Çıkan Şiirler Üzerine Tematik Bir İnceleme*, s. 18.

⁷³ Hayber, *Kuzey Makedonya ve Kosova Türklerinin Edebiyatı*, s. 22.

arasında yer alan “Yugoslavya Türk Çocuk Şiirlerinden Seçmeler”, Yenigün Gazetesinden yayımlanan “Yugoslavya Türk Edebiyatı”, Fahri Kaya’nın “Eski Yugoslavya’da Çağdaş Türk Şiiri Antolojisi” ve İ. Güven Kaya’nın Çağdaş Yugoslavya Türk Edebiyatı ile ilgili çalışması sayılabilir.⁷⁴

G.2.2.2. Kuzey Makedonya Türk Çocuk Edebiyatı

G.2.2.2.1. Çocuk ve Çocuk Edebiyatı

Çocuk kavramı göreceli bir kavramdır. Mecazi anlamda birçok farklı başlıkta incelenebilir olması “çocuk” kavramını zorlaştırır. Bu bağlamda farklı tanımlamalara yer vererek çocuk kelimesini anlatmaya çalışacağız.

Türkçe Sözlükte “çocuk” kavramı: Küçük yaştaki oğlan veya kız; soy bakımından oğul veya kız, evlat; bebeklik çağı ile erginlik çağı arasındaki gelişme döneminde bulunan insan.”⁷⁵ olarak tanımlanmaktadır.

Dilek Tüfekçi Can, çocuk ve çocukluk kavramı üzerine şu açıklamayı yapar:

“...kaynakların birçoğunda ‘çocuk’ ve ‘çocukluk’ kavramlarının tanımlarında birbirinden farklı görüşlerin oluşmasının asıl nedeni, farklı disiplinlerin çocukluk kavramını kendi alanı içinde ve bu alanın sınırlılıklarına göre tanımlamasından kaynaklanmaktadır. Başka bir ifadeyle söylemek gerekirse: ‘çocuk’ ve ‘çocukluk’ kavramlarına, psikoloji, sosyoloji, tarih, eğitim bilimi veya hukuk gibi alanların her biri kendi çerçevelerinden ve bu alanların sınırları içinde ayrı ve farklı tanımlamalar yapmıştır.”⁷⁶

Şener Demirel’in çocuk tanımı ise şu şekildedir:

“Çocuk, doğduğu andan itibaren kendine has bir karaktere, davranışa, duyguya, zekâya ve görünümüne sahip olan, içinde bulunduğu her bir yaşa göre ayrı ayrı fiziksel, ruhsal ve zihinsel özellikler gösteren ve bu özellikleri henüz tam olarak yerli yerine oturmamış olan, bütün bunların yanında yaratıcı özelliği en zengin ve en renkli süreci kapsayan, kendine özgü ilgi ve

⁷⁴ İsen ve Engüllü, *Kuzey Makedonya Yugoslavya (Kosova) Türk Edebiyatı*, ss. 87-88.

⁷⁵ “Çocuk”, *Türkçe Sözlük*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basım Evi, 1998.

⁷⁶ Dilek Tüfekçi Can, *Çocuk Edebiyatı Üzerine Bir Araştırma: Tanımlar, Türler ve Teoriler* (Doktora Tezi), Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir 2012, YÖK: Ulusal Tez Merkezi (Tez No. 314170), s. 12.

*ihtiyaçları olan ve yine kendine özgü yeteneklerle donatılmış insan yavrusudur.*⁷⁷

Çocuk, toplumun bilgiye en aç ve bilgi alımına en açık üyesi olduğu için tüm toplumlar açısından son derece önemlidir. “Ağaç yaş iken eğilir” atasözümüzde olduğu gibi geleceğinin parlak olmasını isteyen bir milletin tek odağı nitelikli çocuklar yetiştirmektir. Toplumlar, nitelikli çocuğun, geleceğın nitelikli bireyleri olacağının bilincindedir. Eğitim imkânı her ne kadar bunun yolunu kolaylaştırsa da zorunlu eğitim dışında çocuğa gelen her etki, olumlu bir kazanım sağlamaktadır. Edebiyat bu yolda çocuklar için etkili bir araçtır. Toplum tarafından alınması istenen bilgileri en doğru şekilde alma, hayal gücünü geliştirme, kültürel vizyonunu arttırma gibi birçok olanağı vardır. Çocuk edebiyatı bu bağlamda hem çocuğun kendisi hem de üyesi olduğu toplum için son derece önemlidir.

Bütün bunların sonucunda, çocuğun eğitiminde ve estetik açıdan beslenmesi konusunda çocuk edebiyatı, sözlü halk geleneğini aşmaya başlamış ve çocuğa özel üretimlerde artış gerçekleşmiştir.

Diğer türlere göre henüz yeni ve sınırları tam belirlenememiş olan çocuk edebiyatı için çeşitli kaynaklarda verilmiş olan bazı tanımlamalardan faydalanacağız. Gelişme çağındaki çocukların duygu ve düşünce dünyasına, anlama ve kavrama becerilerine seslenen edebiyata çocuk edebiyatı denir.⁷⁸

Çocuk edebiyatı 17. yüzyılın başlarında, çocukluk döneminin özel bir dönem olarak kabul edilmeye başlanması ve çocukların da yetişkinler gibi kendilerine özgü ihtiyaçlarının olabileceğinin fark edilmesiyle ortaya çıkmıştır. Çocuk edebiyatının genel edebiyattan ve diğer edebiyat türlerinden ayrılması ise çocukluk dönemi ve çocuk eğitimi ile ilgili bilimsel çalışmaların artması ile gerçekleşmiştir.⁷⁹

Kapsamı ve çerçevesi üzerine tartışmalar devam etse de çocuk edebiyatı, çocukların okuması için yazılmış, derlenmiş veya yayımlanmış olan bütün yayınları içine almaktadır.

⁷⁷ Şener Demirel, “Çocuk, Çocuğun Gelişim Özellikleri, İhtiyaçları ve İlgi Alanları”, *Edebi Metinlerle Çocuk Edebiyatı*, der. Şener Demirel, Ankara: Pegem Akademi Yayınları, 2010, s. 13.

⁷⁸ Tacettin Şimşek, Çocuk Edebiyatı Tarihine Ön Söz, *Türk Dili Dergisi*, C. CVII, S.756 (2014), s. 15.

⁷⁹ Can, *Çocuk Edebiyatı Üzerine Bir Araştırma: Tanımlar, Türler ve Teoriler*, s. 17.

Bütün bu tanımlamalara sadık kalınarak söylenebilir ki, her çocuk edebiyatı ürününü bir yetişkin, yetişkin edebiyatı ürünlerini de çocuklar okuyabilir. Bu türler arasına keskin ve net çizgiler koymak mümkün değildir. “Çocuk edebiyatı” tanımı, yetişkin ve çocuk edebiyatlarını ayırmak amacıyla değil, çocuk edebiyatı içerisinde sayılamayacak türleri ayırt etme amacını içermektedir. Ancak çocuğun okuyamayacağı ya da okuyup zevk alamayacağı edebi ürünler, çocuk edebiyatı dışındaki kısmı oluşturarak çizilecek çerçeveyi kolaylaştırır.⁸⁰ Hem yetişkinlere hem de çocuklara hitapta oldukça başarılı olan ve evrensellik kazanmış olan Küçük Prens (Le Petit Prince) hikâye kitabı, çocuk edebiyatını yetişkinlerden ayırmayan en güzel örnektir. Aynı kitaba önsöz yazan Feridun Andaç’ın bu sözü bizlere “çocuk edebiyatı” tanımını bir kez daha düşündürür: “Çocuklar kadar büyüklere de sözü olan bir “hikâye”nin mutlaka bir yerinde kendinizle karşılaşacaksınız.”⁸¹

Çocuk edebiyatı ürünleri olarak hikâye, şiir ve masal gibi edebi eserleri barındıran kitaplar çocukların kelime dağarcığını geliştirerek çocuğa bazı değerleri anlatmayı amaçlar. Çocuğa kültürü ve toplumu tanıtır, insan-doğa ilişkisini açıklar, dilin doğru kullanımını çocuğa sunar. Çocuk edebiyatının çocuk üzerinde birçok etkisi vardır. Çocuğun okuma alışkanlığı kazanması, yazınsal duyarlılığın gelişmesi ve çocuğun birey kimliğini oluşturmasında etkili rol oynar.⁸² Bu bakımdan çocuk kitapları, çocukların okuryazarlık becerilerinin gelişimini oldukça büyük bir katkı sağlamaktadır. İçinde yaşadığı toplumu tanımada kitaplar büyük bir rol oynamaktadır. Çocuğun ulusal ve evrensel değerleri kavramasında, öğrenme ve anlama farkındalığı kazanmasında, sanat ve estetik algılarının oluşumunda en etkili araç kitaptır. Çocuk kitapları ve bu kitapların seçimi, çocuğun okuma becerisi ve bu beceriyi kendi düşünce dünyasını zenginleştirerek alışkanlık olarak devam ettirmesinde temel bir rol oynamaktadır.

⁸⁰ Turan Çelebi, *Kuzey Makedonya Türk Çocuk Edebiyatında Sevinç Dergisi ve Bu Dergideki Şiirler Üzerine Tematik Bir İnceleme* (Doktora Tezi), Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir 2014, YÖK: Ulusal Tez Merkezi (Tez No. 378603), s. 38.

⁸¹ Antoine de Saint-Exupéry, *Küçük Prens*, çev. Azra Erhat, İstanbul: Eksik Parça Yayınları, 2016, s. 5.

⁸² Selahattin Dilidüzgün, *Çağdaş Çocuk Yazını*, İzmir: Tudem Yayıncılık, 2018, s. 23.

Çalışmamız kapsamında hikâyeleri, çocuğa görelilik ilkesi açısından incelediğimiz bölümde bir kez daha çocuk edebiyatının tanım ve kapsamına değinerek çalışmamızın konusu olan hikâyeleri bu çerçevede dâhilinde inceleyeceğiz.

G.2.2.2.2. Kuzey Makedonya Türk Çocuk Edebiyatı

Kuzey Makedonya’da Türk Çocuk Edebiyatı’na genel bir bakış yapabilmemiz için Osmanlı’nın topraklardan çekildikten sonra günümüze kadar olan süreci değerlendirmeye çalışacağız. Fakat şunu söylemek gerekir ki Osmanlı bu topraklardan çekildikten sonra Türkçe eğitime uzun yıllar ara verilmiş ve Türkler için karanlık bir dönem başlamıştır.

Kuzey Makedonya Türk Edebiyatı, Kuzey Makedonya’daki siyasi ve sosyal karışıklıklar sebebiyle oldukça geç bir dönemde ortaya çıkmıştır. Bu edebiyat akımı, Osmanlı dönemi Türk edebiyatından ayrılarak yaşanan otuz yıllık bir fetret dönemi geçirmiştir. Bu dönemde edebiyat üretimi ve yayın faaliyetleri büyük ölçüde kısıtlanmıştır. Ancak, 1944 yılından itibaren Kuzey Makedonya Türk Edebiyatı tekrar canlanmıştır. Bu dönemde, Kuzey Makedonya Türkleri kendi kültürel kimliklerini ve edebi değerlerini koruma ve yayma çabası içerisine girmişlerdir. Kuzey Makedonya’daki Türk sanatçılar, Türkçe edebiyat eserleri kaleme alarak, Kuzey Makedonya Türk çocuklarının edebi ihtiyaçlarını karşılamak için çaba sarf etmişlerdir.

Bu geç dönemde başlayan Kuzey Makedonya Türk Çocuk Edebiyatı, çeşitli zorluklara rağmen kendini geliştirmiş ve önemli eserlere imza atmıştır. Edebiyatın yanı sıra, çocuk edebiyatı alanında da çalışmalar yapılmış, çocuklara yönelik hikâye kitapları, masallar ve şiirler yazılmıştır.

Kuzey Makedonya Türk Edebiyatı’nın geç başlamış olmasının temel nedeni, bölgedeki siyasi ve sosyal karışıklıkların yol açtığı baskılar ve kısıtlamalardır. Ancak, bu zorluklara rağmen Kuzey Makedonya Türk yazarlarının çocuklar için edebi eserler üretmeye devam etmeleri, kültürel miraslarını koruma ve gelecek nesillere aktarma konusundaki kararlılıklarını göstermektedir.

Hamdi Hasan, bu topraklarda gelişen Türk Çocuk Edebiyatı’nın Balkan Savaşlarına kadar olan kısmını ana ülke Türkiye’deki çocuk edebiyatı ile

paralel gittiğini söyler. Bu da iki edebiyatın ortak kaynaktan beslendiğini, aynı yoldan ilerlediği bilgisini ortaya çıkarır. Çocuk edebiyatının uzun yıllar tekerleme, bilmece, mani, halk hikâyeleri, destan ve masal gibi daha çok sözlü halk edebiyatı ürünlerinde dayandığı görülür.⁸³

Bu sessiz döneme ses getiren ise Üsküp'te Darulmuallimin Mektebi müdürü Sabri Cemil'in Çocuklara Mahsus Küçük Şiirler adlı eserin olduğu söylenebilir.⁸⁴

Sabri Cemil, Kuzey Makedonya Türk Çocuk Edebiyatı'nın ilk temsilcilerinden sayılabilir. Her şeyden önce bir eğitimci olarak karşımıza çıkar. Cumhuriyetten sonra eğitim hayatına Türkiye'de devam eden Sabri Cemil, Kuzey Makedonya Türk Çocuk Edebiyatı'nın parlak simalarındandır. Sabri Cemil ilhamını ve asıl dayanağını Osmanlı toplum düzeninde bulmuştur. Bu dönemin toplumsal düşüncesi, ilgi duyduğu ve yakınlık kurduğu Tefik Fikret, İbrahim Alaeddin Gövsa ve en önemlisi Namık Kemal'den etkilenmiştir. Şairin yazdığı şiirler çok sonraları Abdülhakim Hikmet'in "Türkçe Dersleri" adlı kitaplarında yer almıştır. Bu da Sabri Cemil'in çocuk edebiyatındaki başarısını göstermektedir. Onun şiirleri çocukların kalplerine hitap etmektedir. Çünkü çocuklara ulaşmanın yolunun duygulardan geçtiğine inanmaktadır.⁸⁵

Eski Kuzey Makedonya'daki Türk Çocuk Edebiyatını anlatırken Üsküplü Şeyh Sâdeddin Sırrî'yi anmadan geçmek imkânsızdır.

19. asrın ikinci ve 20. asrın ilk yarısında yaşayan Sâdeddin Sırrî, mutasavvıf, şair ve yazardır. Sâdeddin Sırrî'nin, ünlü hemşehrisi şair Yahyâ Kemâl'in hem yaşantısında hem de sanatında kayda değer tesirleri olduğu bilinir. Sırrî'nin, Yıldız Gazetesinde çıkmış ve çocuk edebiyatına örnek olan Baba Nasîhati adlı şiirleri didaktik ve terbiyevî metinlerdir.⁸⁶

Balkan Savaşları yıllarından İkinci Dünya Savaşı yıllarına kadar olan çocuk edebiyatı hakkında söylenecek şeylerin fazla olmamasının sebebi

⁸³ Hamdi Hasan, Kuzey Makedonya Türk Çocuk Edebiyatının İlk Eseri, *Güneydoğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*, S. 12 (1998), s. 117.

⁸⁴ Shaini, *Kuzey Makedonya Türk Çocuk Edebiyatında Değerler Eğitimi Tomurcuk Dergisi Örneği*, s. 38.

⁸⁵ Hasan, "Kuzey Makedonya Türk Çocuk Edebiyatının İlk Eseri", s. 118.

⁸⁶ Adem Ceyhan, "Üsküplü Mutasavvıf- Şair Sâdeddin Sırrî Hayatı, Bazı Yazı ve Şiirleri", *II. Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 11, S. 1 (2013), s. 433.

Türkçe eğitimin gerçekleşmemesinden kaynaklanmaktadır. Bu alanın aktifleşmesi İkinci Dünya Savaşı sonrası yaşanan gelişmelerle doğru orantılıdır. Gerçek anlamda çocuk edebiyatı bilgisini bu süreçte yayımlanan Sevinç, Tomurcuk ve Pioner Dergileri ile görmeye başlıyoruz. Daha sonra ise Sevinç ve Tomurcuk kitapları adı altında bu dergilerde yazan bölge yazarlarının çocuk kitapları çıkmaya başlar. 1945'ten 1990'a kadar olan süreçte çocuk edebiyatını bu iki dergi ve onun yayınlarının devam ettirdiği görülmektedir. Bu yayınlar dışında da Birlik Gazetesi'nin Çocuk Bahçesi adlı bölümünde çocuklar için yazılan iki veya üç sayfası dışında başka bir yayın bulunmamaktadır.

Pioner, Kuzey Makedonya Türk Çocuk Edebiyatı'nın gelişiminde önemli bir kilometre taşıdır. Kuzey Makedonya ve Yugoslavya'da Türkçenin tekrardan canlandığı dönemde, çocuklar için özgün ve yerli kaynaklar oldukça sınırlıydı. Bu boşluğu doldurmak amacıyla ortaya çıkan Pioner Gazetesi, çocukların okuma-yazma becerilerini geliştirmeyi ve edebiyata olan ilgilerini canlandırmayı hedeflemiştir. Pioner, sadece 10 sayı yayımlanmasına rağmen büyük bir etki yaratmıştır. Gazete, çocukların kültürel ve edebi açıdan besleneceği ilk kaynaklardan biri olmuştur. Bu dönemde Birlik Gazetesinde yayımlanan yazılar dışında çocuklara yönelik yayın bulunmamaktaydı. Pioner Gazetesi'nin yayımlanması, çocuk edebiyatı alanında önemli bir adım olarak kabul edilmektedir. Pioner Gazetesi'nin yayımlanmasının ardından Sevinç ve Tomurcuk gibi dergilerin ve birçok kitabın ortaya çıkmasıyla Kuzey Makedonya Türk Çocuk Edebiyatı daha da zenginleşmiştir. Gazetenin başyazarlarından olan Mahmut Demir, İsmail Tevfik ve Necati Zekeriya, bu alanda önemli isimlerdir ve Kuzey Makedonya Türk Çocuk Edebiyatı'nın gelişimine büyük katkıda bulunmuşlardır. Pioner Gazetesi, çocuklara Türkçe okuma materyalleri sunarak onların dil becerilerini geliştirmelerini sağlamış ve yerli bir edebiyat ortamının oluşmasına öncülük etmiştir. Bu nedenle,

Kuzey Makedonya Türk Çocuk Edebiyatı'nın gelişimi açısından Pioner Gazetesi önemli bir dönüm noktası olarak kabul edilmektedir.⁸⁷

Pioner Gazetesi, çocuklar için bir bilgi kaynağı olmanın yanı sıra kendi edebi eserlerini yayımlayan bir süreli yayın olmayı amaçlamıştır. Gazetenin amacı, çocukların kültür ve edebiyata dair bilgilenmelerini sağlamak ve onları edebiyat dünyasına teşvik etmektir. Pioner, çocukları farklı konularda aydınlatmayı hedeflemiş ve ahlaki değerleri ile kültürel mirası ele almıştır. Aynı zamanda, örnek bir öğrenci modeli sunarak çocuklara ilham kaynağı olmuştur. Pioner Gazetesi, çocukların edebi yeteneklerini ortaya çıkarma fırsatı sunmuştur. Birçok çocuk, Gazetede ilk yazılarını yayımlama imkânı bulmuştur. Gazete, yetişkin sanatçılara da yazılarını paylaşma fırsatı vererek onların da edebi deneyimlerini paylaşmalarını sağlamıştır. Birçok şair ve yazar, Pioner Gazetesi'nde ilk adımlarını atmıştır. Gazete, Türkiye'den sanatçılara da yer vererek, köklerinden uzak kalmadıklarını ve Türk edebiyatından da beslendiklerini hissettirmiştir. Pioner Gazetesi'nde, Kuzey Makedonya Türk Çocuk Edebiyatı'nın birçok sanatçısının eserlerine rastlanmaktadır. Ayrıca, imzasız yazılar da bulunmaktadır ve bu yazıların yayın yönetmenine ait olduğu düşünülmektedir. Gazetenin on sayılık serüveninin ardından yerini "Sevinç" Dergisi'ne bırakması ve bunun da ardından "Tomurcuk" Dergisi'nin ortaya çıkması, Kuzey Makedonya Türk Çocuk Edebiyatı'nın süreli yayınlarının kökeninin Pioner Gazetesi olduğunu göstermektedir. Pioner Gazetesi'nin, Kuzey Makedonya'da ve Kosova'da çıkan Sevinç, Tomurcuk ve Kuş gibi dergilerin öncüsü olduğu ve bu dergilerin Necati Zekeriya'nın ilk deneyimlerine sahne olduğu da dikkat çekicidir. Gazete, Kuzey Makedonya Türk Çocuk Edebiyatı'nın süreli yayınlarının kaynağı olmuştur ve bu dergilerin ortaya çıkmasında büyük rol oynamıştır.⁸⁸

Pioner'den bir yıl sonra, 1951 yılında ise Pioner yerine Sevinç Dergisi yayınlanmaya başlamıştır.

⁸⁷ Turan Çelebi, Kuzey Makedonya Türk Çocuk Edebiyatının İlk Gazetesi: Pioner (İnceleme - Fihrist), *TÜRK Uluslararası Dil Edebiyat ve Halk Bilimi Araştırmaları Dergisi*, C.1, S. 6 (2015), s. 129.

⁸⁸ Çelebi, *Pioner*, s.129.

Sevinç Dergisi, Kuzey Makedonya'da çocuk edebiyatının önemli bir yayın organı olmuştur. İlk olarak “Destka Radost” yayınevi tarafından yayımlanmış olan dergi, Türkçede “çocuk sevinci” anlamına gelmektedir. Dergi, Birlik Gazetesi'nin öncü olduğu şekilde Latin harfleriyle yayımlanmıştır, bu da Türkiye ile olan bağlantısını güçlendirmiştir. Sevinç, Kuzey Makedonya Türk Çocuk Edebiyatı'nın ilk çocuk dergisi ve en uzun süreli yayın organı olması nedeniyle bu edebiyatın belkemiğini oluşturmaktadır. Sevinç Dergisi, çocukların okuma alışkanlığını geliştirmek, bilgi edinmelerini sağlamak ve edebiyat dünyasına adım atmalarını teşvik etmek amacıyla çocuklar için bir okuma kaynağı olarak ortaya çıkmıştır. Bunun yanı sıra dergi, kültür ve edebiyata dair fikir edinmeyi hedefleyerek çocukları aydınlatma misyonunu üstlenmiştir. Aynı zamanda ahlaki ve kültürel değerleri ele alan dergi, örnek bir öğrenci modeli ortaya koymak suretiyle çocuklara rehberlik etmeyi amaçlamıştır. Sevinç Dergisi'nin çocuklarla etkileşimi, birçok çocuğun ilk yazılarını yayımlama fırsatı bulmasını sağlamıştır. Bu şekilde çocuklar, kendi özgün edebi ürünlerini dergide yayımlama imkânı elde etmişlerdir. Bu sayede dergi, çocukların yaratıcılıklarını teşvik etmiş ve onları edebiyat dünyasına adım atmaya teşvik etmiştir. Sevinç Dergisi, sadece çocuklara değil, yetişkin sanatçılara da yazılarını paylaşma imkânı tanımıştır. Birçok şair ve yazar, dergideki yazılarıyla ilk tecrübelerini ortaya koyma fırsatı bulmuştur. Ayrıca dergi, Türkiye'den sanatçılara da yer vererek Türkiye ile olan bağını güçlendirmiş ve Kuzey Makedonya Türk Çocuk Edebiyatı'nın önemli sanatçılarının adına rastlanırken, imzasız yazılar da yayın yönetmenine ait olduğu tahmin edilmektedir. Sevinç Dergisi, yayın serüveninin sonunda yerini “Tomurcuk” Dergisi'ne bırakmış ve Kuzey Makedonya Türk Çocuk Edebiyatı'nın süreli yayınlarının kaynağının Pioner Gazetesi olduğunu göstermiştir. Aynı zamanda, Sevinç'in adını aldığı yayınevi olan “Destka Radost”un Makedonca “çocuk sevinci” anlamına gelmesi derginin isminin seçiminde etkili olmuştur. Derginin yayın hayatı boyunca bölgenin çocuk edebiyatında gözle görülür bir canlanma yaşandığı ve bir edebi okul işlevi gördüğü görülmektedir. Sevinç Dergisi, çocuklara yönelik yazıların yanı sıra öğretmenlerle de iletişim kurarak okuyucularını muhatap almaktadır.

Dergide öğretmenlere yönelik konular da yer almakta ve öğretmenlerin öğrencilerinin dergiyi almalarını teşvik etmeleri sağlanmaktadır. Bu sayede dergi, çocuklar, ebeveynler ve öğretmenler arasında bir iletişim aracı olarak önemli bir rol oynamaktadır. Sevinç Dergisi, Kuzey Makedonya Türk Çocuk Edebiyatı'nın belleğini oluşturmuş ve bölgede çocuk edebiyatının gelişmesine büyük katkılar sağlamıştır. 53 yıllık yayın hayatında düzenli olarak yayımlanan 10 sayıdan oluşmuş ve Kuzey Makedonya Türk Çocuk Edebiyatı sanatçılarının ilk ürünlerine ev sahipliği yapmıştır. Dergi, çocukları pioner olma yolunda teşvik etmiş, farklı kültürleri yansıtan bir kaynak niteliği taşımış ve Makedon ve Türk kültürüyle birlikte diğer ulusların kültürel zenginliklerine de yer vermiştir. Sevinç Dergisi, çocukların sevinçli bir şekilde edebiyatla buluşmalarını sağlamış ve bölgedeki çocuk edebiyatına önemli bir ivme kazandırmıştır. Dergi, okuyucularını muhatap alarak onlarla etkileşim kurmuş, çocuklara ilham vermiş ve yaratıcılıklarını geliştirmelerine yardımcı olmuştur. Sevinç Dergisi, Kuzey Makedonya Türk Çocuk Edebiyatı'nın önemli bir köşe taşı olmuş ve bu alanda birçok yetenekli yazar ve şaire ilham kaynağı olmuştur.

89

Sevinç Dergisi, Necati Zekeriya'nın 18 yıl boyunca sorumlu yazarlık görevini üstlendiği ilk sayısından itibaren önemli bir rol oynamıştır. Ardından Nusret Dişo Ülkü, sekiz yıl süresince sorumlu yazarlık görevini başarıyla sürdürmüştür. Daha sonra farklı isimler bu görevi üstlenmiştir: Hasan Mercan ve Avni Abdullah bir süre görev yapmış, Ayşe Mehmet üç yıl boyunca derginin son sayısını ve sonraki üç yılı hazırlamıştır. Fahri Ali, 1981-82 eğitim yılından itibaren dokuz yıl boyunca sorumlu yazarlık görevini üstlenmiştir. Nusret Dişo Ülkü, 1990-1991 eğitim yılında tekrar sorumlu yazar olarak görev yapmıştır. Enver Ahmet ise Sevinç Dergisi'nin Tomurcuk Dergisiyle birleşmesine kadar on bir yıl boyunca sorumlu yazarlık yapmıştır. Sevinç Dergisi çocuk dergisi olması nedeniyle zengin resimlendirmelere yer vermiştir. Bu resimler genellikle Kuzey Makedonya çocuk dergilerinde görev alan ressamlar tarafından yapılmıştır. Derginin

⁸⁹ Çelebi, *Kuzey Makedonya Türk Çocuk Edebiyatında Sevinç Dergisi ve Bu Dergideki Şiirler Üzerine Tematik Bir İnceleme*, ss. 79-90.

içeriği oldukça geniş bir yelpazeyi kapsamaktadır. Şiir, hikâye, masal gibi edebi türlerin yanı sıra bilim ve sanat konularında da çeşitli metinlere sıkça yer verilmiştir. Sevinç Dergisi, zengin içeriğiyle çocuğa çok yönlü bir birey olma yolunda rehberlik etmeyi amaçlamıştır. Bilimle ilgili ilgi çekici konular ve bilim insanlarının hayatlarıyla birlikte sanat, resim ve müzik gibi konularda da çocuklara bilgi aktarılmıştır. Yarım asrı aşkın yayın hayatıyla birlikte Sevinç Dergisi, Kuzey Makedonya Türk Çocuk Edebiyatı hakkında geniş bir bakış açısı sunan önemli bir kaynaktır.⁹⁰

1957 yılına gelindiğinde Sevinç'in kardeş dergisi olan Tomurcuk yayımlanmaya başlar. Sevinç ile Tomurcuk Dergisi arasında önemli bir bağ bulunmaktadır. Hem kadrosu hem de sistemi açısından paralel olan bu iki dergi, aynı zamanda hitap ettiği kitleyi de paylaşmıştır. Söylenilecek tek fark çocuklar arasındaki yaş grubu ayrımıdır. Sevinç Dergisi çocuklara ve gençlere adanmıştır. Tomurcuk ise, genelde birinci sınıftan dördüncü sınıfa kadar olan daha küçük yaştaki çocuklara-öğrencilere hitap etmektedir.

1957 yılının eylül ayında yayına başlayan Tomurcuk Dergisi'nin sahibi ve kurucusu Necati Zekeriya'dır. Derginin amacı ilköğretim çağındaki çocukların Türkçeyi doğru öğrenmeleri ve kullanmalarıdır. Aylık olarak yayımlanan dergi, Temmuz ve Ağustos ayları hariç yılda 10 sayı basılır. Çocukların eğitimi açısından son derece önemli olan dergi, zaman zaman yetişkinlerin yazı hayatına da önemli katkılar sağlamıştır. İlk yazısını bu dergide yayımlayan birçok önemli isim bulunmaktadır. Dergide, hikâye, çizgi roman, şiir, deneme, köşe yazısı gibi türlerin yanında, çocuklara yönelik bulmacalar da yer almaktadır. Dergide bölgede yaşayan farklı kültürlerin de izlerine rastlanır. Zaman zaman popüler magazin haberlerine de yer verilen dergide; Kuzey Makedonya Türklerinin geçmişi, örfü, adetleri, gelenekleri, kültürü, sanatı ile Türkiye ve Türk dünyasına yönelik yazı ve haberlere de bolca yer verilir. Çocuk edebiyatı merkezli olan dergide farklı türlerden metinler yer almaktadır. Dergide yayınlanacak yazıların konuları okul müfredatına uygun seçilmektedir. Eylül sayısı okulların açılması konusunu işlerken Haziran sayısında tatil ve tatilde dikkat edilmesi

⁹⁰ Çelebi, *Kuzey Makedonya Türk Çocuk Edebiyatında Sevinç Dergisi ve Bu Dergideki Şiirler Üzerine Tematik Bir İnceleme*, ss. 90-102.

gereken hususlar anlatılır. Kasım aylarında Atatürk’le ilgili şiir ve yazılar bulunur. Bir çocuk dergisi olan Tomurcuk’un sayfaları karikatürlerle süslenmiş, yazıları ise çocukların ilgisini çekecek şekilde renklendirilmiştir. Derginin ilk on yıllık sürecinde yayımlanan yazılarda Tito ve Sosyalizm propagandası dikkati çeker. Derginin en dikkat çeken bölümü ise “Dilimizi Düzeltelim” kısmıdır. Dergide hâkim olan tür şiir olmakla birlikte hikâye ve masal gibi türler de azımsanmayacak kadar çoktur.⁹¹

Mustafa İsen, çocuk edebiyatında ilk dönem şairlerinin Tevfik Fikret'ten izler taşıdığını ve aynı zamanda Yugoslavya çocuk edebiyatının önemli isimlerinden Jovan Jovanoviç Zmaj gibi şairlerden etkilendiklerini belirtmektedir. Bu şairler arasında Enver Tuzcu gibi bir kısmının etkilenmeleri dikkat çekmektedir. Bu dönem şairleri, Jovan Jovanoviç Zmaj'ın şiirlerinden ilham alarak, onun sıcak ve samimi üslubunu benimsemişlerdir. Ancak zamanla bu şairler, çağdaş Yugoslav çocuk edebiyatını da takip etmeye başlamışlardır. Özellikle Grigor Vitez, Dušan Radoviç ve Dragun Lükiç gibi önemli Yugoslav şairlerinin eserleri, Türk çocuk şairlerine ilham kaynağı olmuştur. Bu şairler, Yugoslav çocuk edebiyatının özgün ve canlı atmosferini kendi eserlerinde yansıtmışlardır. Ayrıca, Oton Zuponçiç'in ifade yeteneği ve serbest mısra anlayışı da bu dönem şairlerine büyük etki yapmıştır. Zuponçiç'in şiirlerindeki özgünlük ve özgür ifade biçimi, Türk çocuk şairlerinin de dikkatini çekmiş ve onları etkilemiştir. Bu doğrultuda, şairler kendi eserlerinde serbest mısra kullanımına daha fazla önem vermişlerdir. Bu dönemin önemli bir ismi olan Enver Tuzcu, 1916-1958 yılları arasında yaşamış ve çocuk edebiyatında önemli bir iz bırakmıştır. Tuzcu, şiirlerinde duygusal ve içten bir üslup kullanmış, çocukların dünyasına girebilmek için onların dilini ve duygularını anlamaya çalışmıştır. Onun eserleri, Türk Çocuk Edebiyatında bir dönüm noktası olarak kabul edilmektedir. Bu şekilde, ilk dönem şairlerinin etkilendikleri kaynaklardan ve yol aldıkları süreçten bahseden Mustafa İsen, Türk Çocuk Edebiyatı'nın gelişimindeki önemli isimleri ve

⁹¹ Salih Okumuş, Hakan Kaçar ve Elif Kaçar, “Kuzey Makedonya’da Türkçe Yayımlanan Bir Çocuk Dergisi: Tomurcuk”, 2. *Uluslararası Dil ve Edebiyat Konferansı (Balkanlar’da Türkçe) Bildiri Kitabı 2* (2013) Tiran/Arnavutluk: Hëna e Plotë “Beder” Üniversitesi, s. 269.

akımları açıklamıştır. Bu şairlerin eserleri, hem geçmişin izlerini taşımakta hem de çağdaş bir perspektif sunmaktadır.⁹²

Bu etkilenmenin önemli bir başka göstergesi ise bu edebiyatların çocuk hikâye ve şiirlerinin çevirilerine, Sevinç ve Tomurcuk Dergilerinde sıkça yer verilmesidir. Bunun yanında şunu da ifade etmek gerekir ki oldukça normal bir durumdur. Azınlık olan Türklerin Eski Yugoslavya'da çoğunluk olan Sırp'ların edebiyatlarından etkilenmemesi mümkün değildir. Sırp Çocuk Edebiyatı ayrıca devletin ideolojisinin de ateşli bir propagandacısı olunca azınlık hâlde kalmış bir avuç Türk yazarın bu edebiyatı örnek almaması söz konusu bile olmamıştır.⁹³

İlk dönem çocuk şairleri, didaktik özelliklere sahip şiirler yazarak, Tevfik Fikret'in etkisi altında kalmışlardır. Bu şairler, genellikle kalıplaşmış bir şiir anlayışını benimsemiş ve öğretici bir yaklaşımla eserler vermişlerdir. Ancak Balkan Türkleri olarak siyasi görüşleri nedeniyle Nazım Hikmet'in eserlerinden büyük ölçüde etkilenmişlerdir. Nazım Hikmet'in şiirleri, onlara farklı bir perspektif sunmuş ve toplumsal konuları işleyen, duygusal ve etkileyici bir dil kullanmıştır. Üçlerden Size de, bu dönemde çıkan önemli bir eserdir. 1968 yılında Sevinç Kitapları tarafından yayımlanan bu kitap, Oktay Rifat, Melih Cevdet Anday ve Orhan Veli'nin şiirlerinden bir seçki sunmaktadır. Bu seçki, Türk Çocuk Edebiyatında önemli bir dönüm noktası olarak kabul edilirken, şairlerin özgün üslupları ve çağdaş şiir anlayışlarıyla dikkat çekmektedir. Aynı dönemde Sevinç Kitapları tarafından yayımlanan diğer önemli eserlerden biri de Aziz Nesin'in Şimdiki Çocuklar Harika adlı romanıdır. Bu roman, çocuklara yönelik yazılmış bir hiciv örneği olup, toplumun çocuklara bakışını eleştiren ve mizahi bir dille anlatan bir eserdir. Dondurmalı Sinema adlı kitap ise 1967 yılında Oktay Akbal tarafından yazılmıştır. Bu kitap, çocuklara yönelik bir macera romanıdır ve heyecanlı bir sinema serüvenini konu almaktadır. Akbal'ın akıcı üslubu ve yaratıcı hikâyesiyle çocukları etkileyen bir eser olarak ön plana çıkmaktadır. Ayrıca, Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın Açıl Susam Açıl adlı kitabı da bu dönemde yayımlanmıştır. Bu kitap, Dağlarca'nın ilk çocuk şiiri kitabı olup, çocukların

⁹² Mustafa İsen, "Balkanlar'da Türk Çocuk Şiiri", *Bilgi*, S. 18, s. 53.

⁹³ Öztürk, *Kuzey Makedonya'da Türk Çocuk Edebiyatı*, s. 109.

dünyasına girerek onların dilini ve duygularını kullanmaktadır. Dağlarca'nın sade ve etkileyici üslubuyla çocuklara edebi bir deneyim sunan bu kitap, Türk Çocuk Edebiyatında önemli bir yer tutmaktadır. Bu şekilde, ilk dönem çocuk şairlerinin etkilendikleri kaynakları ve bu döneme damgasını vuran önemli eserleri açıklayan cümlelerle bir anlatım sunulmuştur. Bu eserler, Türk Çocuk Edebiyatı'nın gelişiminde ve dönüşümünde önemli bir rol oynamış ve çocukların edebi deneyimlerini zenginleştirmiştir.⁹⁴

Sosyalist Kuzey Makedonya Cumhuriyeti döneminde, Şükrü Ramo, Necati Zekeriya, Fahri Kaya, İlhami Emin ve Mustafa Karahasan gibi isimler, Türk Çocuk Edebiyatına önemli katkılarda bulunan ve en çok eser veren şairler arasında yer almaktadır. Bu dönemde, Yugoslavya yönetiminin getirdiği yeniliklerle ilişkili olarak güdümlü vatan şiirleri yazan bu şairler, çocuk edebiyatında önemli bir rol oynamışlardır. Özellikle 1965 yılına kadar Çağdaş Kuzey Makedonya Türk Edebiyatı'nda çocuk edebiyatının ön plana çıktığı gözlenmektedir. Kuzey Makedonya'daki Türk şairleri ve yazarları ilk olarak şiir alanında kendilerini göstermeye başlamışlardır. Ardından öykü, oyun ve son olarak roman alanına yönelmişlerdir. Bu dönemde yazılan şiirlerin belirli bir kurala bağlı olmadığı, şairlerin yaşadıkları duygu yoğunlukları sonucunda yazıldığı ve acemi şiirleri niteliği taşıdığı bilinmektedir. Bu genç şairler, henüz yirmili yaşlarında olmalarına rağmen kendi dillerinde yaşadıkları dönemin acılarını ve kahramanlıklarını ifade etmeyi amaçlamışlardır. 1951 yılından itibaren çocuklar için yazdıkları şiirleri Okul Zili, İlk Adımlar, Sesler gibi şiir kitaplarında toplamışlardır. Bu kitaplarda, çocukların dünyasına hitap eden şiirlerle, Kuzey Makedonya Türk Çocuk Edebiyatı'nın gelişimine katkıda bulunmuşlardır. Bu şekilde, Şükrü Ramo, Necati Zekeriya, Fahri Kaya, İlhami Emin ve Mustafa Karahasan gibi önemli şairlerin, Kuzey Makedonya'da Türk Çocuk Edebiyatına yaptıkları katkılar ve eserler üzerinde durulmuş, dönemin edebi atmosferi ve şairlerin gençliklerindeki duygusal yoğunlukları da vurgulanmıştır.⁹⁵

⁹⁴ Öztürk, *Kuzey Makedonya'da Türk Çocuk Edebiyatı*, s. 110.

⁹⁵ Shaini, *Kuzey Makedonya Türk Çocuk Edebiyatında Değerler Eğitimi Tomurcuk Dergisi Örneği*, s. 42.

Kuzey Makedonya Türk Edebiyatında, düzyazı şiirle paralel olarak gelişmiş olsa da uzun bir süre şiirin gölgesinde kalmıştır. Hikâye yazmaya başlayan ilk isimler arasında Mustafa Karahasan ve Mahmut Kıratlı önemli bir rol oynamıştır. Daha sonra Necati Zekeriya, Şükrü Ramo, Fahri Kaya, Alaettin Tahir, Süreyya Yusuf, Recep Bugariç, Nusret Dişo Ülkü, Avni Engüllü, Avni Abdullah gibi isimler de hikâye yazmaya başlamıştır. Bu hikâyeler ilk olarak Birlik Gazetesi ile Sevinç, Tomurcuk ve Sesler Dergilerinde yayınlanmış ve daha sonra birçok hikâye kitabı basılmıştır. Mustafa Karahasan, 1950 yılında “Küçük Erler” adlı ilk öykü kitabını yayınlamıştır. Bu kitabın ardından Necati Zekeriya, Fahri Kaya ve Mahmut Kıratlı tarafından birlikte yayınlanan “Sesler” (1952) kitabında Mahmut Kıratlı'nın hikâyeleri yer almıştır. Mahmut Kıratlı'nın 1954'te ikinci hikâye kitabı ise “Küçük Hikâyeler” olmuştur. Bu kitapların ardından Kuzey Makedonya çocuk edebiyatının öncülerinden Necati Zekeriya'nın eserleri yayınlanmaya başlamıştır. Necati Zekeriya'nın çocuk edebiyatına ait “Bizim Sokağın Çocukları”, “Bizim Sokağın Romeo ve Jüliyet'i”, “Eski Sokağın Çocukları” gibi kitapları yayınlanmıştır. Zamanla Hüseyin Süleyman'ın “Çocuklar”, Şükrü Ramo'nun “Yeşil Köy”, Hasan Mercan'ın “Yörük Osman”, “Kayağa Sokağı”, Süreyya Yusuf'un “Ali Ağa”, Enver Baki'nin “Mutlu Baba” gibi kitapları da yayınlanmaya devam etmiştir. Söz konusu sanatçılarımızın çoğu eserlerinde çocuklara yönelik olarak öğretici bir anlayışla bilgiler sunmuşlardır. Kuzey Makedonya Türk Edebiyatında hikâye alanında bu isimlerin eserleri önemli bir yer tutmaktadır ve çocukların edebi dünyalarına katkıda bulunmuştur.⁹⁶

Tito Yugoslavyası döneminde Türk okullarının açılması, Üsküp'te Türkçe Gazete yayınının başlaması, Türkçe radyo yayınlarının faaliyete geçmesi gibi gelişmeler, geniş bir aydın kadrosuna olan ihtiyacı ortaya koymuştur. Bu dönemdeki felaketler zinciri, herkesi etkilemiş ve okuma yazma bilenlerin bile büyük aydın olarak kabul edildiği bir dönem başlamıştır. Kuzey Makedonya ve Kosova Türklerinin edebiyatının ilk döneminde görülen isimlerin çoğu öğretmen ve Gazeteci olarak faaliyet

⁹⁶ Shaini, *Kuzey Makedonya Türk Çocuk Edebiyatında Değerler Eğitimi Tomurcuk Dergisi Örneği*, s. 43.

göstermiştir. Bu isimlerin çoğu, eğitim ve öğretime duyulan ihtiyacı karşılamak amacıyla sanattan ziyade yeni neslin eğitime önem vermiştir.

97

Şükrü Ramo'nun çocuklarla ilgi eserlerini sıralamak gerekirse; Vatan Birdir Unutma, Çelenk, Hoş Geldiniz, Kır Çiçeği, Güzel Günler, Renkli Gülüşler, Alevden Yıldıza, Kuş Sesi, Küçük Damlalar. Şükrü Ramo'nun çocukluk yılları savaş dönemidir.⁹⁸

Şairin 1964'te çocuklar için yayınlamış bir diğer kitapta “Hoş Geldiniz”dir. Bu yapıtında yirmiden fazla şiiri yer almaktadır. Şiirde küçük çocukların, gençlik günlerinde ve öteki bayram günlerinde büyükler gibi olma isteği, onlar gibi vatani koruma isteğiyle dolu oldukları görülür. Şairin Güzel Günler adlı dördüncü kitabı ise çocuklara adanmış olduğu bir kitaptır. Kitapta çocuklar için yazılmış 40 tane şiir bulunmaktadır. Bu şiirlerinde şair, küçük okurlarına anlayacağı bir dille insana ve insanların çevresini saran varlıklara karşı bir sevgiden bahsetmektedir.⁹⁹

Mustafa Karahasan, birinci kuşağın diğer çocuk edebiyatı yazarlarından biridir ve çocuk eserleriyle tanınır. “Yedi Başlı Dev”, “Küçük Erler” ve “Arkadaşlar” gibi eserleriyle bilinir. Karahasan'ın 1950'lerde yayımlanan “Şaban Hoca ve Hacer” oyunları, eğitim ve öğretime önem verdiğini gösterir. Bu eserde, öğretmen-öğrenci-veli ilişkisini anlatarak aralarındaki anlaşmazlıkları dile getirir. Eserde yer alan Şaban Hoca karakteri, cahil olduğu için okula karşı olumsuz düşüncelere sahiptir ve öğretmenlere güvenmez. Bu nedenle kızını okula göndermek istemez. Şaban Hoca, okula giden çocukların terbiyelerinin bozulduğunu, dinsizlik öğretildiğini ve çocukların Allah'tan, peygamberlerden ve kendi milletlerinden uzaklaştırıldığını düşünür. Mustafa Karahasan'ın çocukluk yılları da Şükrü Ramo gibi İkinci Dünya Savaşı yıllarına denk gelmiştir. Bu nedenle, çocuklar için yazdığı eserlerde savaş yıllarının etkilerini görmek mümkündür. Karahasan'ın çocuklar için yazdığı eserler arasında “Küçük Erler” (1950), “Kalbin Yaşları” (1955), “Arkadaşlar” (1965) ve “Yedi Başlı

⁹⁷ Hayber, *Kuzey Makedonya ve Kosova Türklerinin Edebiyatı*, s. 22.

⁹⁸ Shaini, *Kuzey Makedonya Türk Çocuk Edebiyatında Değerler Eğitimi Tomurcuk Dergisi Örneği*, s. 43.

⁹⁹ Mahmut Çelik, “Kuzey Makedonya Türk Çocuk Edebiyatının Birinci Kuşak Yazarları”, *Hikmet*, C.1, S.1 (2003), s. 69.

Dev” (1973) yer alır. “Küçük Erler” adlı kitabında Karahasan, muhteva bakımından Şükrü Ramo'nun “Kır Çiçeği” ve Necati Zekeriya'nın “Eski Sokağın Çocukları” eserlerinden ayrı düşünülemez. Savaş yıllarında çocukların yaşadıklarını anlatan eserlerinde, Ömer Seyfettin'in çocuk kahramanlarının bir yönüyle benzerlikler gözlemlenir. “Kalbin Yaşları”ndaki hikâyeleri ve “Yedi Başlı Dev”deki hikâyeleri genel olarak okulla ilgilidir. Eserlerde bazen çocukların okuldaki davranışları, hareketleri anlatılırken bazen de öğretmenin öğrencilere karşı daha anlayışlı olması ve ailenin çocuklarına karşı daha dikkatli olması vurgulanır.¹⁰⁰

Lütfü Seyfullah, birinci kuşak şair ve oyun yazarlarından biridir ve Üsküp'te doğmuştur. Özellikle o dönemdeki Yugoslavya koşullarına bağlı olarak yazdığı çocuk oyunlarında, Kuzey Makedonya'daki Makedon, Türk ve Arnavutlar arasındaki kardeşlik ve birlik ruhunu yansıtmıştır. “Üç Arkadaş” adlı oyununda Türk Erol, Makedon Koçko ve Arnavut Agim karakterleri bu kardeşliği sembolize etmektedir. Bu üç çocuk, farklı milliyetlerden olmalarına rağmen birbirlerini sevgiyle kucaklamaktadırlar. Eski Yugoslavya'nın Halk Kurtuluş Savaşı yıllarında partizanlara katılan bu çocuklar, Bulgarlara ve Almanlara karşı verilen mücadelede önemli bir rol oynamışlardır. Yazar, onların arasındaki dostluk ve arkadaşlığı topluma örnek bir şekilde sunmuştur.¹⁰¹

Kuzey Makedonya Türk Çocuk Edebiyatı'nın önemli yazarlarından biri olan Fahri Kaya, Birlik Gazetesi ve Sevinç çocuk dergisinde uzun yıllar çalışmıştır. Çocuk edebiyatıyla yazı hayatına adım atması, onun yetenekli bir yazar olduğunu göstermektedir. “İlk Adımlar” adlı kitabı, 1951 yılında yayınlanmış ve yazarın başarısını ve geleceğin yazarları arasında yer alacağını kanıtlar niteliktedir. “İlk Adımlar” kitabında, yazar çocuğun okula ilk adımını anlatmaktadır. Bu eserde çocuklara ses verir ve çevrelerinde gördükleri varlıkları kendi bakış açılarıyla değerlendirmelerine izin verir. Okula adım atan çocuk, kelebeklere, saksaganlara, bülbüllere, dağlara, kuşlara, denizlere, adalara ve etrafında bulunan her şeye veda ederek ayrılır. Ancak ayrı yaşayamayacağını ve geri dönmek istediğini ifade eder. Bu eseri

¹⁰⁰ Çelik, “Kuzey Makedonya Türk Çocuk Edebiyatının Birinci Kuşak Yazarları”, s. 73.

¹⁰¹ Shaini, *Kuzey Makedonya Türk Çocuk Edebiyatında Değerler Eğitimi Tomurcuk Dergisi Örneği*, s. 47.

farklı bir yorumla ele alırsak, çocuğun okula ilk adımıyla birlikte doğayla olan bağının da zayıfladığına dikkat çekebiliriz. Okul, çocuğun yeni bir dünyaya adım attığı yerdir ve bu adımda doğadaki varlıklarla olan ilişkisi de değişir. Çocuk, doğayla vedalaşırken, aynı zamanda bu varlıklardan ayrı yaşayamayacağını dile getirerek doğaya olan özlemini ifade eder. Bu şekilde, Fahri Kaya'nın "İlk Adımlar" eseri, çocukların eğitim ve doğa arasındaki dengeyi kurma sürecini yansıtan önemli bir eser olarak da değerlendirilebilir.¹⁰²

Fahri Kaya'nın düzyazı ile kaleme aldığı eserleri de vardır. Çocuk edebiyatına kazandırdığı hikâyeleri, "Güle Güle" ve "Küçük Hanım" isimli kitaplarda toplanmıştır.¹⁰³

Edebiyatımıza şiirle adım atan İlhami Emin, yazarlık kariyerinin ilerleyen dönemlerinde hikâye, tiyatro oyunları ve film senaryoları gibi farklı türlerde eserler vermiştir. Ayrıca Makedoncadan Türkçeye ve Türkçeden Makedoncaya çeşitli çeviriler de yapmıştır. Ancak kendini öncelikle bir şair olarak tanıtmıştır ve özellikle çocuklar için yazdığı şiirlerle ismini duyurmuştur. İlhami Emin'in çocuklar için yazdığı şiirlerini 1950'li yıllarda Makedonca çocuk dergilerinde yayınlamaya başlamasıyla başlayan süreç, daha sonra Türkçeye çevirerek Sevinç aylık çocuk dergisinde ve Birlik Gazetesi'nde de yayınlamasıyla devam etmiştir. Şiirlerinde mecazi anlatımdan kaçınarak daha özgün bir üslup kullanmayı tercih etmiştir. Bu şiirler genellikle somut özellikler taşıırken, incelikli bir lirizmi de hissettirmektedir. İlhami Emin'in Türkçe olarak yayınlanan ilk çocuk şiir kitabı öğretici bir nitelik taşımış olsa da daha sonraki şiirleri sanatsal açıdan daha büyük bir öneme sahiptir. Bu eserlerinde yaratıcı bir dil ve derin anlamlar bulunur. Şairin çocuklar için yazdığı şiirler hem eğitici hem de estetik bir deneyim sunar. Bu şekilde İlhami Emin, çocuk edebiyatında önemli bir yer edinmiş ve eserleriyle okurlara unutulmaz bir edebi deneyim sunmuştur.¹⁰⁴

Nusret Dişo Ülkü, birinci kuşaktan ikinci kuşağa geçişin güçlü seslerinden biridir ve ana vatanı Türkiye'nin sanat gelişmelerini ve kendi

¹⁰² Çelik, "Kuzey Makedonya Türk Çocuk Edebiyatının Birinci Kuşak Yazarları", s. 75.

¹⁰³ Çelik, "Kuzey Makedonya Türk Çocuk Edebiyatının Birinci Kuşak Yazarları", s. 75.

¹⁰⁴ Çelik, "Kuzey Makedonya Türk Çocuk Edebiyatının Birinci Kuşak Yazarları", s. 71.

yaşadığı ülkenin deneyimlerini titizlikle takip etmiştir. Bu deneyimleri kendi iç dünyasıyla harmanlayarak kendine özgü bir sanat ortaya koymuştur. Çocukluk yıllarından itibaren edebiyat ve özellikle şiirle yakından ilgilenmiştir. Yazarın çocuklar için eserler yazması, uzun yıllar çocuk dergilerinde çalışmasının bir sonucudur. Çocuklara Ağaçlar (1963), Çocukların Elleri (1965) ve Dereden Tepeden (1981) adlı üç kitapta topladığı çocuklar için yazdığı şiirler, onun sanatının önemli bir parçasını oluşturur. Şair, Güvercin adlı şiirinde güvercini barışın ve özgürlüğün sembolü olarak görmüş ve bu sembolü, barışı, özgürlüğü ve tüm beyazlıkları temsil etmek için kullanmıştır. Bu beyazlık aslında gökteki bir buluttan ninelerin ak saçlarına, zenci çocukların dişlerinden dedelerin aksakallarına, çocukların umutlarından düşlere kadar her şeyi içine alan bir anlam taşır.¹⁰⁵

Nusret Dişo Ülkü, çocuğu ele alan yazarların aksine, öğrencilik döneminde çocuk kavramına odaklanmış ve çocuğu öncelikli olarak çocuk olarak ele almıştır. Çocuk şiirlerinde, çocuklar ve doğa temalarına daha fazla yer vermiştir. Çevredeki varlıkları çocuklara tanıtmış ve bu varlıkların birbiriyle ve insanlarla olan ilişkilerine dikkat çekmeyi amaçlamıştır. Ona göre, bir şey diğerinden ayrı düşünülemezdi; her şey birbirine bağlıydı. Kendisini de ihmal etmeyen şair, sahip olduğu hiçbir şeyin olmadığını, ancak çocukların arasında mutlu ve huzurlu hissettiğini ifade etmiştir. Şiirlerinde kafiye ve serbest mısra kullanmış olan Ülkü, somut örneklerle dolu şiirler ortaya koymuştur. Mizah ve güzel ifadeye de mısralarında yer veren şair, gereksiz didaktiklikten kaçınmıştır. “Dereden Tepeden” şairinin Türkçesi de oldukça akıcı ve pürüzsüzdür.¹⁰⁶

Esad Bayram, bu kuşağın genç yazarlarından biridir ve çocuklar için şiirler, kısa hikâyeler ve denemeler yazmıştır. Özellikle çocuklar için yazdığı eserlerini “Örgüler” adlı kitapta bir araya getirmiştir. “Aliveli” adlı eserinde haftanın günleri, yılın ayları ve bir sınıftaki iki öğrencinin farklı durumlarını kısa paragraflar hâlinde anlatır. “Mutfak Pehlivanları” adlı eserinde ise mutfakta kullanılan günlük eşyaları kısaca anlatır. Ayrıca,

¹⁰⁵ Shaini, *Kuzey Makedonya Türk Çocuk Edebiyatında Değerler Eğitimi Tomurcuk Dergisi Örneği*, s. 49.

¹⁰⁶ İsen, “Balkanlar’da Türk Çocuk Şiiri”, s. 53.

Makedonca dilinde “Mutlu Çocuklar” (Veseli Detsa) adlı çocuk şiir kitabını yazmıştır. Bayram'a göre mutlu çocuklar, aileleri tarafından sevgiyle karşılanmış, onaylanmış ve ihtiyaçları karşılanmış çocuklardır.¹⁰⁷

Bu neslin çocuk türünde eser veren diğer bir sanatçısı Avni Engüllü'dür. Kuzey Makedonya'da Türkçe eğitim gören ilkokul talebeleri için hazırlanıp yayınlanmış olan Türkülerle Büyüyelim adlı kitap, Kuzey Makedonya'da Türkçe yayınlanmış ilk müzik kitabı olma özelliğine sahiptir. Bu kitap, Tito Yugoslavyası'nda ve daha sonra da Kuzey Makedonya'da yıllarca ders kitabı olarak okutulmuştur.¹⁰⁸ Avni Engüllü'nün kitap hâlinde yayımlanan eserleri şunlardır: Mete, Dört Mevsim, İn Misin Cin Misin?

Çağdaş Kuzey Makedonya Türk Edebiyatı'nın ikinci kuşağına ait önemli şairlerden biri Fahri Ali'dir. Fahri Ali, 1970 yılında Birlik Gazetesi'nde gazetecilik kariyerine başlamış ve uzun yıllar boyunca bu alanda çalışmıştır. Gazetede haftada bir yayımlanan Bahçe Çocuk Eki'nin hazırlanmasında da görev almıştır. Ayrıca, Sevinç ve Tomurcuk aylık çocuk dergilerinin yayın yönetmenliği görevini üstlenmiştir. 1973 yılında Birlik Yayınları tarafından “Mangal” adıyla ilk şiir kitabını yayımlamıştır. Fahri Ali'nin şiirlerine bakıldığında, çocuklara yönelik olanların çoğunlukta olduğu görülmektedir. Çocuk dergilerinde yayımlanan şiirler, “Çocukluk” adı altında kitap hâline getirilmiştir. Şairin yazdığı şiirlerin temaları arasında dostluk önemli bir yer tutar. “Yok Etme Dostluğu, Sevgiyi, İnancı” adlı şiiri, bu konuda yazdığı en önemli eserlerden biridir. Fahri Ali bu şiirinde, insanların birbirlerini küçümsememeyi, vicdanlı olmayı, dostluğu, sevgiyi, inancı ve bunları yok etmemeyi anlamaya çağırır. Ayrıca, yaşama sarılmanın ne demek olduğunu vurgular.¹⁰⁹

Şair ve öykü yazarı olarak bildiğimiz Alaettin Tahir ise ilk öykülerini, Apartman adı altında kitap hâline getirip 1973 yılında Birlik yayınlarından bastırmıştır. 1980'de ikinci hikâye kitabı olan “Portre”yi çıkarmıştır. Alaettin Tahir'in, küçüklere yönelik yazdığı bazı hikâyelerinde barış temasını işlediği görülmektedir. Yazarın “Barış Kuşu” hikâyesi bu

¹⁰⁷ Shaini, *Kuzey Makedonya Türk Çocuk Edebiyatında Değerler Eğitimi Tomurcuk Dergisi Örneği*, s. 50.

¹⁰⁸ Öztürk, *Kuzey Makedonya'da Türk Çocuk Edebiyatı*, s. 117.

¹⁰⁹ Shaini, *Kuzey Makedonya Türk Çocuk Edebiyatında Değerler Eğitimi Tomurcuk Dergisi Örneği*, ss. 52-53.

hikâyelerden biridir. “Barış Kuşu” hikâyesinde, Necla adındaki küçük bir kız çocuğunun dünyasından barışa dair dilekler dile getirilmiştir.¹¹⁰

Kuzey Makedonya Türk Edebiyatı'nda çocuk edebiyatı yazarlarından bir diğeri de Sabit Yusuf'tur. Edebiyatla ilgilenmeye ilkokul yıllarında başlayan Yusuf, başlangıçta öncelikle şiir yazmaya odaklanmıştır. Ancak kısa bir süre sonra çocuklar için hikâyeler yazmaya da başlamıştır. Ayrıca tiyatro metni yazma konusunda da yetenekli olan Yusuf, bu alanda da kendini başarılı bir şekilde ifade etmiştir. “Züleyha” adlı oyunu defalarca sahnelenmiş ve büyük beğeni toplamıştır. Ayrıca Kiralık Ev (1983) ve Afacanlar Sınıfı (1986) gibi tiyatro metinleri de sahnelenmiştir. Yugoslavya döneminde Kuzey Makedonya'da Birlik Gazetesi, Sesler Dergisi, Sevinç ve Tomurcuk çocuk dergileri ile Kosova'da Tan Gazetesi, Kuş çocuk dergisi ve Çevren Dergisi gibi yayınlarda Sabit Yusuf'un adına sıkça rastlanmaktadır. Daha sonra “Balkanlar'da Çocukların Türkçe Sevinci Bahçe” çocuk dergisi ve “Yeni Balkan” Gazetesinin çocuk sayfalarında da eserleri yayımlanmıştır. Sabit Yusuf'un yazdığı şiirler incelendiğinde, çoğunlukla öğretici nitelikte eserler olduğu görülür. Bu durum, onun bir öğretmen olmasından kaynaklanabilir. Şiirlerinde geleneksel nazım şekillerine bağlı kalsa da daha çok serbest şiir tarzını tercih ettiği göze çarpar. Çocuklar için yazdığı şiirlerde özellikle Türk millî vezni olan hece ölçüsünü ve dörtlükleri sıkça kullanır. Bu da çocukların şiirleri daha kolay okumasını, ezberlemesini ve hatırlamasını sağlar. Sabit Yusuf, genellikle çocuk şiirleriyle tanınmasına rağmen, toplumsal eleştiri içeren şiirleri de incelenmeye değerdir.¹¹¹

Kuzey Makedonya Türk Çocuk Edebiyatı'na gönül verse de yazdıkları kitaplaştırılmamış isimler vardır. Bu isimler; Lütfü Seyfullah, Avni Engüllü, Sebahattin Sezair olarak sıralanabilir.¹¹²

Birinci ve ikinci kuşağın Kuzey Makedonya Türk Çocuk Edebiyatı'na göstermiş olduğu yoğun ilginin yanında üçüncü kuşak yazarlarında ne yazık

¹¹⁰ Djuneis Nureski, “Birinci Dünya Savaşı'nın Yüzüncü Yılında Çağdaş Kuzey Makedonya Türk Şair Ve Yazarlarının Eserlerinde Barış, Kardeşlik Ve Dostluk”, *Balkan Araştırma Enstitüsü Dergisi*, C.4, S. 1(2015), s. 133.

¹¹¹ Mahmut Çelik ve Zeki Gürel, “Kuzey Makedonya Çağdaş Türk Edebiyatı Yazar Ve Şairlerinden Sabit Yusuf Ve “Bahar Kız'ın Serüvenleri” Adlı Hikâye Kitabı Üzerine”, *Hikmet Uluslar arası Hakemli İlmî Araştırma Dergisi*, C. 1, S. 31 (2018), ss. 10-12.

¹¹² Shaini, *Kuzey Makedonya Türk Çocuk Edebiyatında Değerler Eğitimi Tomurcuk Dergisi Örneği*, s. 55.

ki aynı ilgi ile karşılaşmamaktayız.¹¹³ Ülkeye gelen demokrasi ile tüm ülkeye gelen rahatlama, eserlerin amacında farklılıklar yaratmış olabilir. Daha huzurlu bir ortam ile farklı konulara yönelme söz konusu olmuş olabilir.

Kuzey Makedonya Türk Çocuk Edebiyatı'na genel bir bakış yapıldığı zaman işlenen konuların çeşitliliği gözümüze çarpmaktadır. Bu da aslında sanatçıların geçtiği dönemlerin farklılığı ile açıklanabilir. Savaş ile mücadele ettikleri dönemlerde hissettikleri duygular ayrı, barış ortamı içerisindeyken hissettikleri duygular ayrıdır. Bu da birçok farklı konuda eseri karşımıza çıkarmaktadır.

G.3. Necati Zekeriya'nın Hayatı

Şair ve yazar Necati Zekeriya, 1928 yılında Üsküp'te doğmuştur. İlk olarak Arap Hoca'dan ders almıştır. Öğrenimine, öğretimin Sırpça yapıldığı Krallık Yugoslavya Devlet İlkokulunda devam etmiştir.¹¹⁴ İlköğrenimini tamamladıktan sonra İkinci Dünya Savaşı'nın patlak vermesi ile eğitim hayatı yarıda kalmıştır.¹¹⁵ Savaş yıllarını ailesi ile birlikte Üsküp ve çevresinde geçirmiştir. Öğrenimini savaştan sonra sürdürmüştür.¹¹⁶ Bu süreçte çeşitli işlerde çalışan Necati Zekeriya, sonradan açılan kurslar ile eğitim hayatına devam etmiştir. Bu kesintili eğitim hayatına rağmen etkileyici bir başarı göstererek Üsküp Felsefe Fakültesinde yüksek öğrenimini tamamlamıştır. Şimdilerde adı Sultan Murat olan caminin yanında bulunan İrfan Mektebinde öğretmenliğe başlamıştır.¹¹⁷ Öğretmenliğe başlamasından bir yıl sonra askere alınmıştır. Vatan borcu biter bitmez 1950 yılının sonuna doğru Üsküp'e dönmüştür. Yeni çıkmaya başlayan "Pioner Gazetesi" adlı çocuk dergisinin yayın yönetmeni olmuştur. Necati Zekeriya, Sesler Aylık Toplum-Sanat Dergisi'nin yayın hayatına girmesi için büyük uğraşanlar veren isimlerden biridir. Dergi etrafındaki

¹¹³ Shaini, *Kuzey Makedonya Türk Çocuk Edebiyatında Değerler Eğitimi Tomurcuk Dergisi Örneği*, s. 55.

¹¹⁴ İsen ve Engüllü, *Kuzey Makedonya Yugoslavya (Kosova) Türk Edebiyatı*, s. 178.

¹¹⁵ Abdülkadir Hayber, "Necati Zekeriya", *Hikâyeler*, der. Millî Eğitim Bakanlığı Yayınlar Daire Başkanlığı, Ankara: Millî Eğitim Basımevi, 1996, s. 9.

¹¹⁶ İsen ve Engüllü, *Kuzey Makedonya Yugoslavya (Kosova) Türk Edebiyatı*, s. 178.

¹¹⁷ Abdülkadir Hayber, "Necati Zekeriya", *Hikâyeler*, der. Millî Eğitim Bakanlığı Yayınlar Daire Başkanlığı, Ankara: Millî Eğitim Basımevi, 1996, s. 9.

çalışmalara etkin bir biçimde katılmış hatta kimi sayılarının yayın yönetmenliğini de yapmıştır. Dergi etrafındaki çalışmalara etkin bir biçimde katıldı, hatta kimi sayılarının yayın yönetmenliğini de yaptı.¹¹⁸ Kuzey Makedonya Türk Çocuk Edebiyatı için oldukça önemli olan Sevinç ve Tomurcuk Dergilerinde uzun yıllarda yöneticilik yapan Zekeriya, sonraki yıllarda da Birlik Gazetesi'nin başyazarlığını yapmıştır. Hayatının son yıllarında Tan Gazetesi'nde görev yapmış ve Priştine'de yine çocuk edebiyatına katkısı olan Kuş Dergisi'ni çıkarmıştır. Kuzey Makedonya Türk Çocuk Edebiyatı'nı şahlandıran sanatçı Necati Zekeriya, 10 Haziran 1988 yılından Üsküp'te vefat etmiştir.¹¹⁹

Necati Zekeriya ile vakit geçirme imkânı bulan Zeynel Beksaç, Zekeriya'yı Balkan Türk Çocuk Edebiyatı dünyasının özellikle de çocuk hikâyesi alanının sönmeyen yıldızı olduğu söylemektedir. Hatta Necati Zekeriya'yı Avrupa ve dünya çapında bir çocuk hikâyecisi olarak anmaktadır.¹²⁰

G.3.1. Necati Zekeriya'nın Sanat Hayatı

Edebiyat dünyasında şair ve yazar olarak tanınan Necati Zekeriya, edebiyat hayatına şiir yazarak başlamıştır. Henüz küçük yaşlarında edebiyata ve şiire merak saran Necati Zekeriya'nın ilk şiiri 1947 yılında Birlik Gazetesinde yayınlanmıştır. Bir süre sonra şiirlerini 1950 yılında, Şiirler adlı kitapta toplamıştır.¹²¹

Necati Zekeriya, 1952 yılında Kuzey Makedonya Halk Cumhuriyeti Hükümetinin Edebiyat Ödülü'nü kazanarak ödül alan ilk Kuzey Makedonyalı Türk yazar olmuştur.¹²²

Her sanatçının hayatı ve yaşadıklarının edebiyatına etkisinin ne kadar fazla olduğunu biliyoruz. Bu sebeple Necati Zekeriya'nın da şiirlerinin doğduğu yer, ortam yani geçmişi edebiyatına tesir etmiştir. Zekeriya'nın

¹¹⁸ İsen ve Engüllü, *Kuzey Makedonya Yugoslavya (Kosova) Türk Edebiyatı*, s. 178.

¹¹⁹ Abdülkadir Hayber, "Necati Zekeriya", *Hikâyeler*, der. Millî Eğitim Bakanlığı Yayınlar Daire Başkanlığı, Ankara: Millî Eğitim Basımevi, 1996, s. 9.

¹²⁰ Zeynel Beksaç, "Balkanlar'da Türk Çocuk Edebiyatı", *Türk Dili Dergisi, Çocuk ve İlk Gençlik Edebiyatı Özel Sayısı*, C. CVII, S. 756, s. 758.

¹²¹ Abdülkadir Hayber, "Necati Zekeriya", *Hikâyeler*, der. Millî Eğitim Bakanlığı Yayınlar Daire Başkanlığı, Ankara: Millî Eğitim Basımevi, 1996, s. 9.

¹²² İsen ve Engüllü, *Kuzey Makedonya Yugoslavya (Kosova) Türk Edebiyatı*, s. 179.

şiiirlerini anlayabilmek için geçmişine baktığımızda çocukluk yıllarının savaş ve karışıklık içinde geçtiğini görüyoruz. Ülkesinin yaşadığı bütün zorluğun içinde kalmış, savaşı ve yeniden doğuşu birebir görmüştür. Ölümün acısını, zaferlerin sevincini yaşamıştır. Savaş bitse dahi savaşın etkilerinin sürdüğü bir ortamda gençlik dönemini yaşamıştır. Necati Zekeriya'nın sanatına etki eden bir diğer unsur ise kendi ağzından anlatımı ile öğreniyoruz. Zekeriya, aile ortamında da sanatın içinde yer almıştır. Babasının arkadaşları ile birlikte saz eşliğinde Yahya Kemal Beyatlı'dan eserler çaldığını, ağabeyinin ise arkadaşları ile yaptığı toplantılarda Nazım Hikmet'ten büyük bir ilgi ile bahsettiğini söylemektedir. Sonuç olarak Necati Zekeriya'nın sanatı, Yahya Kemal ve Nazım Hikmet'ten notalar içerir.¹²³

Zeynel Beksaç 26 Temmuz 1980 tarihli Tan Gazetesi'nde yayınlanan "Her Yönüyle Yazıncılarımız Yazın Sofrasında" adlı dizi röportajlarının "En Eski Ama En Zor Zanaat Sevmektir" başlıklı yazısında Necati Zekeriya'yı konuk aldığını söyler. Necati Zekeriya da çalgı çalınan, türkü yakılan bir ailede doğduğunu; babasının keman, büyük kardeşlerinin de ud ve kanun çaldığını ifade etmiştir. Kendisinin de türkü okuduğunu, sesinin kötü olmasına rağmen annesinin sesini beğendiğini söyler. Böyle bir ortamda yazmaya başlayan Zekeriya, kısa bir zamanda şiir yazmanın güç bir iş olduğunu anladığını, yeni ve otantik olma gerekliliğini o yaşlarda fark ettiğini ifade etmiştir. Devamında da ömrünün sonuna dek, bu duyguyu hissedeceğini eklemiştir.¹²⁴

Necati Zekeriya'nın ilk kitabı çocukların dağlara ve ovalara veda edip okula dönmesi ile başlar. Okula giden çocuk ilk olarak kendisi okuma-yazmayı sökecek sonra da okuma yazma bilmeyen annesine öğrendiklerini anlatacaktır. Bu aslında yeni bir hayata başlangıcı da ifade etmektedir.¹²⁵ Bu fikrin temelinde de Necati Zekeriya'nın yeni neslin gelişimi için çocukları eğitmenin önemi yatmaktadır. Kitapta yer alan diğer şiirler de bu

¹²³ Abdülkadir Hayber, "Necati Zekeriya", *Hikâyeler*, der. Millî Eğitim Bakanlığı Yayınlar Daire Başkanlığı, Ankara: Millî Eğitim Basımevi, 1996, ss. 9-10.

¹²⁴ Beksaç, "Balkanlar'da Türk Çocuk Edebiyatı", s. 758.

¹²⁵ Abdülkadir Hayber, "Necati Zekeriya", *Hikâyeler*, der. Millî Eğitim Bakanlığı Yayınlar Daire Başkanlığı, Ankara: Millî Eğitim Basımevi, 1996, s. 10.

konunun açık bir şekilde anlatıldığı şiirlerdir. Savaş yılları, savaşın götürüleri, savaşa sebep olanlara duyulan kin...

Necati Zekeriya, bu şiirleri yazdığı sırada henüz 22 yaşında bir gençti. Yeniden kurulan ve yeniliklerle dolan bir ülkenin karşısında duygularını şiirle ifade etmiştir. Onun bakışında yaşlı-genç, bütün insanların birlik içinde yaşaması kısa zamanda her şeyi değiştirmiştir. Bu sebeptendir ki ilk iki şiiri dışında diğer birçok şiiri aynı tema ve aynı heyecanla birleşmektedir.¹²⁶

Necati Zekeriya, Sesler Dergisi'nde şiirle ilgili fikirlerini şu şekilde ifade eder;

“Şiir, saat gibidir. Saat dünyaya vakti tam gösterdiği gibi, şiir de bir bakıma aynı işi görür. Kişioğluyu iyiye, güzele, doğruya sürükler, kişioğlunun ortaklaşa alınyazısını, acı ve kaygılarını, kıvanç ve sevinçlerini yansıtır. Kişioğlu nerede olursa olsun, hangi dille konuşursa konuşsun, onun yüreğinin duygularının, bilincinin, direnişlerinin, iç ve dış savaşlarının aynası olur. Kırılmayan parçalara ayrılmayan, çatlamıyan; kişioğluyu bütün olarak yüzyıllar sonra da olduğu gibi gösteren, doğal, canlı bir aynadır şiir.”¹²⁷

1954 yılında “Nerede Olsam” adlı ile yayımlanan kitapta, 25 şiiri yer almaktadır. Kitaba adını veren “Nerede Olsam” şiirinden sonra 3 bölüm bulunmaktadır. İlk bölüme “Duygu ve Hatıralar” adını vermiştir. Şiirdeki ana tema vatan sevgisidir. Vatan için ölmenin kutsallığından bahsedilir. “Sevdiklerim” adlı ikinci kısımda şair annesine, babasına, hâlâsına, büyükannesine ve o dediğini bir kişiye yazmıştır. “Üç Şiir de Başlıksız” adlı üçüncü bölümde ise daha çok aşk teması işlenmiştir. Sevgili ve şair birbirinden ayrılmaz birer bütün olarak düşünülmüştür.¹²⁸

Farklı bir duyguyla yazmaya başladığı “Sevgi” kitabını da 1965 yılında çıkarmıştır. Bu şiir kitabı da “Ozan Üçgeni”, “Genç Kız”, “Kara Ak Üstüne”, “Damlalar ve Oyun” olmak üzere 5 bölümden oluşmaktadır. Buradaki şiirler genel olarak kitabın isminden de anlaşılacağı üzere sevgi, aşk temalarında işlenmiştir. Sembol olarak bir genç kız merkeze alınmış ve

¹²⁶ Abdülkadir Hayber, “Necati Zekeriya”, *Hikâyeler*, der. Millî Eğitim Bakanlığı Yayınlar Daire Başkanlığı, Ankara: Millî Eğitim Basımevi, 1996, s. 11.

¹²⁷ Necati Zekeriya, “Dünya Şiiri Antolojisi’nde Türk Şiirinin Yeri ve Düşündürdükleri”, *Sesler Aylık Toplum-Sanat Dergisi*, C.3, S. 20 (1967), s. 17.

¹²⁸ Abdülkadir Hayber, “Necati Zekeriya”, *Hikâyeler*, der. Millî Eğitim Bakanlığı Yayınlar Daire Başkanlığı, Ankara: Millî Eğitim Basımevi, 1996, ss. 11-12.

duygular onun üzerinden anlatılmıştır. Bu genç kız görsel günlük hayatta karşımıza çıkabilecek türden bir kız olmasına rağmen farklı bir özellik barındırır. Çevresinde bulunan her şey ve herkes genç kızdan etkilenecek onun özelliklerine bürünür. Ancak genç kız ne kadar özelliği olursa olsun sevgi olmadan yaşayamamaktadır. Şairin genç kıza bakışında yer yer ayrılıklar olduğu dikkati çekmektedir. Bir şiirde aradığı maviyi, sarıyı, ışığı ve sevgiyi kızda bulduğunu söylerken bir başka şiirde saçında diken, gözünde cıva, içinde zehir ve nefret olduğunu söyler. Bunun sebebinin Necati Zekeriya'nın genç kızda kendisini bulması olabilir. Sayılan bu kötü özellikler aslında seven kişinin özellikleridir. Necati Zekeriya, iyiye ve güzele ancak sevgi ile ulaşılabilceğini söylemektedir. Bu yoğun duygu ile tren istasyonlarına “sevgi fidanı” dikilmesini ister. Fidanlarda yetişecek olan “özlem” dalları, giden yolculara el sallayacaktır. Gelen yolcular sevgi ile karşılanacak, giden yolcular sevgi ile uğurlanacaktır. Kendi benliğini bu şiirlere yansıtan Necati Zekeriya, sevgi ile her şeyin çözülebileceğine inanmıştır. Hayatının her alanına işlediği sevgi onun için onuru, ümidi, ölümü de sevgi olarak görür. Kaldı ki dostlarından tek bir şey istemiştir, o da mezar taşına “Sevgi” kelimesinin yazılması. Necati Zekeriya bu sevgi dolu şiirlerden sonra çocuklara yönelik şiirler çıkarmaya başlamıştır. “Okul Çanı” 1952 yılında, “Silahşör Tavşan” 1953 yılında ve “Gelincik” 1954 yılında çıkmıştır. “Okul Çanı” şiirleri ile çocuklar sokaklardan, kırlardan evlere dönmeye başlar. Yıl boyunca okulun tatlı zili onlar için çalacaktır. Tatil boyunca dinlenen çocuklar, öğrenmek için sevinerek ve isteyerek okula koşacaklardır. Çocuklar onlar için ve ülkeleri için önemli olan günleri okul sıralarında, kitaplarından öğreneceklerdir. Bunların dışında Okul Çanı şiirinde hayvanlar, hayvanlarla bağlantılı olarak kazandırılmak istenen davranışlar (horozun erken ötüşünün uyuyanlara örnek olarak gösterilmesi gibi), Tito'ya doğum gününde armağan edilen şiir ve ilkbahar gibi konuların da üzerinde durulmuştur.¹²⁹

“Silahşör Tavşan” kitabında ise tamamen hayvanlar üzerinde durulmuştur. Fabl özellikleri taşıyan şiirler ile çocuklara verilmek istenen

¹²⁹ Abdülkadir Hayber, “Necati Zekeriya”, *Hikâyeler*, der. Millî Eğitim Bakanlığı Yayınlar Daire Başkanlığı, Ankara: Millî Eğitim Basımevi, 1996, s. 14.

mesajlar hayvanlar aracılığıyla verilmeye çalışılmıştır. Kitapta vahşi ve evcil olmak üzere birçok hayvan vardır. İlk şiirde tavşanın kendini üstün görmesi ele alınır. Ancak avcılar ortaya çıkınca tavşan benliğinin farkına varır. Bu şiir aslında zaman zaman kendini üstün gören çocuklar için yazılmıştır. Her hayvanın bir özelliği ve önemi vardır. Diğer hayvanlardan ayrılan belli başlı unsurları vardır. Tilkinin diğer hayvanlardan daha kurnaz olması gibi... Ayrıca her varlığın düşmanı ve kendinden daha güçlü olanı vardır. Fakat Necati Zekeriya hayvanlar arasındaki bu anlaşmazlığın son bulmasını ve barışın insanlara da örnek olmasını ister. Bu fikirler “Kır Hastanesi” şiirinde kedinin farelere mektup yazması, filin büyük hayvan olarak diğer hayvanları düğününe çağırması masal havası içinde anlatılır. Bütün hayvanlar düğüne birer hediye ile gelir.¹³⁰ “Gelincik” adlı kitapta ise konular bahara gelir. Bahar, baharın getirdikleri, okul çağındaki çocuk ve çocuğun günlük hayatı ele alınır. Gelincik oldukça narin ve güzel bir çiçektir fakat bu özelliklerini sonbaharda yitirir. Zamanın çiçek üzerindeki bu etkisi aslında tüm varlıklarda görülmektedir. Art arda yayımlanan bu üçlüyü dört yıl sonra 1958 yılında “Kırmızı Küpeler” takip eder. Kitapta yer alan bütün şiirler çocuklar ve onlar günlük hayatlarında yaşadıkları ile ilgilidir. Çocuklara şiirlerde öğüt vermeden yaşadıkları durumlar ele alınır.

131

Necati Zekeriya’nın şiirleri “Ninniler” ile 1964 yılında farklı bir evreye girer. Diğer kitaplarından farklı bir tema ve söyleyişle okuyucunun karşısına çıkar. “Ninniler”de geleceğin güzel günlerini yaşayan çocuklar vardır. Çocuklar bütün kötülüklerden uzak, renklerle dolu bir düş ülkesine yöneltilir. Bunlar sanatçı için bir hayaldir ve şiirlere de duygu ve dilekler olarak yansır. Zekeriya, tüm bunların ancak bir barış ortamı içinde sağlanabileceğini düşünmekte ve dile getirmektedir. Necati Zekeriya aslında ninnilerle bütün çocuklara seslenmektedir. Çocuklar annelerinin söyledikleri ninniler ile büyür, duyduğu ilk melodi annesinin ninni söyleyen güzel sesi olur. Bu melodi zamanla türkülere dönüşür. Bunlar birikerek çocuğun

¹³⁰ Abdülkadir Hayber, “Necati Zekeriya”, *Hikâyeler*, der. Millî Eğitim Bakanlığı Yayınlar Daire Başkanlığı, Ankara: Millî Eğitim Basımevi, 1996, s. 15.

¹³¹ Abdülkadir Hayber, “Necati Zekeriya”, *Hikâyeler*, der. Millî Eğitim Bakanlığı Yayınlar Daire Başkanlığı, Ankara: Millî Eğitim Basımevi, 1996, s. 14-17.

hafızasında güzel bir yer edinir ve büyüdükçe geçmişe dair anılara dönüşürler. Bu sebeple insan, zaman ve yer arasında bir bağ olduğu düşünülür. Necati Zekeriya’da aslında bunları yazarken kendi çocukluğunu, çocukluğunun geçtiği yerleri tek tek hatırlar. Bunu “Dönüş” şiirinde hissetmekteyiz.

*“Bak ne güzel
Gene her şey yerli yerinde
Hiç değişmemiş.*

*İşte körebe oynadığım çınar,
Kuzu koşturduğum meydanlık
Başımı yardığım taş
İşte şekerci dükkânı, sinema
Bak ne güzel!*

*İşte öpülesi doğup büyüdüğüm sokak
Sokağa bakan odam
Odama karşı okulum
Ben biraz, büyümüşüm
Elimde kitaplarım
İçimde anılarım
Yanımda dostlarım
Bak ne güzel!”¹³²*

Necati Zekeriya’nın şiirlerinden seçilerek, 1967 yılında Nusret Dişo Ülkü tarafından “Damlalar” adlı kitap yayınlanmıştır. Bu kitapta, Zekeriya’nın kitaplarına girmeyen şiirlerden oluşan ayrı 2 bölüm de bulunmaktadır. Zekeriya’nın çocuklar için 1975 yılında yayınladığı son şiir kitabı “Yeşil Nerede”, Türkçe ve Makedonca olarak yayımlanmıştır. Şiirlerin ayrı ayrı isimleri bulunmamaktadır. Bütün şiirler “anneciğim” kelimesi ile başlamaktadır. Devamında çocuğun annesine sorduğu sorular gelir. Çocukların öğrenmek için sorduğu çeşitli sorulara bir gönderme yapılmıştır. Şiirlerde konuşan yalnızca çocuktur.

“Anneciğim

Güneş neden ısıtmaz kışın?”¹³³

¹³² Abdülkadir Hayber, “Necati Zekeriya”, *Hikâyeler*, der. Millî Eğitim Bakanlığı Yayınlar Daire Başkanlığı, Ankara: Millî Eğitim Basımevi, 1996, s. 18-19.

¹³³ Abdülkadir Hayber, “Necati Zekeriya”, *Hikâyeler*, der. Millî Eğitim Bakanlığı Yayınlar Daire Başkanlığı, Ankara: Millî Eğitim Basımevi, 1996, s. 18-19.

“Yeşil Nerede” kitabında yer alan şiirler genel itibarı ile ninnilerle tema açısından benzerlik gösterir. Fakat konuların işleniş şekli tamamen farklıdır.

Necati Zekeriya’nın şiirlerini şekil ve muhteva bakımından 3 döneme ayırmak mümkündür. Bu dönemler; “Şiirler”de topladığı şiirler, Şiirler ile Ninniler arasındaki geçiş dönemi ve “Ninniler”den sonraki dönem. Zekeriya, ilk şiirlerinde serbest nazım şekilleri ve serbest vezin kullanmıştır. Sanatında, Nazım Hikmet’in etkisi oldukça fazla hissedilmektedir. Genel olarak değerlendirildiğinde toplumsal konulara değindiği söylenebilir. Gerek işlenilen konudan kaynaklı gerekse de yazıldığı dönem sebebi ile şiirlerde bir hitabet havası görülmektedir. Kaldı ki Necati Zekeriya’da şiirin amaçlarından birinin dönemi yansıtmak olduğunu söylemektedir.¹³⁴

Necati Zekeriya’nın yaşam hayatı değıştikçe, hayatın şiirlere yansımaları da değışmiştir. Acemilik döneminden sonra kendi sesini kolayca bulmuştur denilebilir. Sanat hayatının ikinci evresinde sıklıkla çocuk şiirlerini görmekteyiz.

Necati Zekeriya, şair olduğu kadar yazardır da. Birçok konuda yayımlanmış olan gazete ve dergi yazılarının yanında çocuklar için yazılmış küçük hikâyeleri oldukça meşhurdur. Necati Zekeriya, 1961 yılında ilk hikâye kitabı “Bizim Sokağın Çocukları”nın yayımlamıştır. Ardından sırası ile 1967’de “Yeni Sokağın Çocukları” ve “Eski Sokağın Çocukları”, 1968’de “Güzel Nedir Çirkin Nedir??” ve 1978-1979 yıllarında “Bizim Sokağın Romeo ve Jüliyet’i” hikâye kitaplarını yayımlamıştır. Sokağın sahibinin çocuklar olduğunu hikâye kitaplarında açık bir şekilde vurgulayan Necati Zekeriya, hikâyelerini çocukların sokaktaki oyunları, kendi aralarında tutuştukları kavgaları, barışmaları, aşkları, anne-baba ve kardeş ilişkileri üzerinde konuları üzerinde yoğunlaştırmıştır. Hikâyelerin kahramanı ortaktır. Bu kahraman yazarın da deyiş ile “başımızın tatlı belası Orhan”dır. Onun dışındaki kahramanlar sarışın çocuk, uzun boylu çocuk, kürdan çocuk gibi sıfatlarla okuyucuya tanıtılır. “Yeni Sokağın Çocukları”na kadar durum böyleyken bu kitapta çocuklar yavaş yavaş belirginleşir. Fıçı, Kürdan, Sevim ve Sevil gibi. Son kitapta ise çocuklar

¹³⁴ Abdülkadir Hayber, “Necati Zekeriya”, *Hikâyeler*, der. Millî Eğitim Bakanlığı Yayınlar Daire Başkanlığı, Ankara: Millî Eğitim Basımevi, 1996, s. 20.

bütün özellikleri ile yer alırlar. Fıçı, Sıska, Kürdan, Şişko, Sırık, Çakal, Sevim, Sevil, Çilli, Orhan ve ötekilerdir. Orhan ve Sevil hikâyelerde iyi olan taraftır. Fıçı ve Kürdan gibi karakterler ise kötü olanlardır. Yazarın karakter ayırımının iyi çocuklar ve kötü çocuklar olarak yapıldığı burada anlaşılmaktadır. İyiiler daha iyi, kötüler ise daha kötü gösterilmektedir. Yazar ise daima iyi çocuklardan yani Orhan'dan yana olur. Tüm bunlardan da anlaşılacağı gibi yazarın gönlündeki karakter Orhan'dır. Orhan'ın gönlünde ise Sevim vardır. “Bizim Sokağın Romeo ve Jüliyet'i”nde Orhan, kendine benzeyen Sevim ile karşılaşır. Orhan ve Sevil adeta birbiri için yaratılmış, birbirini tamamlayan karakterlerdir.¹³⁵

Zekeriya, çocuk hikâyelerinde o kadar büyük bir başarı göstermiştir ki, çocuk edebiyatçıları arasında parmakla gösterilir duruma gelmiştir. Kitapları yazıldığı dili ve ülkeyi aşmış, farklı dillere çevrilerek birçok ülkenin çocuğuna ulaşmıştır.¹³⁶

Necati Zekeriya'nın, kendisine ait pek çok antoloji, çeviri ve derleme eserinin yanı sıra, dostlarıyla birlikte hazırladığı eserleri de bulunmaktadır. Eski Yugoslavya'da dil arasında köprülerin kurulmasına en büyük katkılardan birini sağlayan Necati Zekeriya, eserlerinde birçok farklı türden örnekler sunmuştur. Özellikle tek başına hazırladığı antolojileri ile ön plana çıkan Necati Zekeriya'nın eserleri şunlardır:

Çiçek (Antoloji), Koço Ratsin Yayınevi, Üsküp 1963, aynı kitabın 2. baskısı 1969'da Sevinç Yayınları arasında yayınlandı.

Bir Dalda Bin Çiçek (Antoloji-Yugoslavya Seçme Çocuk Şiirleri), Koço Ratsin Yayınevi, Üsküp 1964.

On Makedon Ozanı (Antoloji), Cem Yayınları, İstanbul 1971.

Çağdaş Yugoslav Hikâyeleri (Antoloji), Varlık Yayınları, İstanbul 1975.

Çağdaş Makedon Şiiri Antolojisi, Koza Yayınları, İstanbul 1978.

Demet (Antoloji), Tekin Yayınevi, İstanbul 1982.

1983 yılında İstanbul'un “Cem” ve Priştine'nin “Tan” yayınevlerinin ortak girişimiyle yayınlanan Çağdaş Yugoslav Şiiri Antolojisi.

Yugoslav Yazarlarından Çocuk Öyküleri, Birlik Yayınları, Üsküp 1988.

¹³⁵ Abdülkadir Hayber, “Necati Zekeriya”, *Hikâyeler*, der. Millî Eğitim Bakanlığı Yayınlar Daire Başkanlığı, Ankara: Millî Eğitim Basımevi, 1996, s. 21-22.

¹³⁶ Beksac, “Balkanlar'da Türk Çocuk Edebiyatı”, s. 760.

Sevgiyle (Antoloji), Tan Yayınları, Priştine 1988.

Necati Zekeriya'nın eserleri, edebiyat ve çeviri alanlarında önemli katkılar sağlamıştır. Tüm bu antoloji, çeviri ve derleme eserleri, okuyuculara farklı türlerden ve dillerden örnekler sunarak edebiyat dünyasına renk katmıştır.¹³⁷

Hikâyelerinin işlenişinde daha çok olaylara ağırlık veren Zekeriya, psikolojik tahlillere fazla değinmemiştir. Olaylar içerisinde bazen tasvirler yerleştirilmiş olarak karşımıza çıkar. Hikâyeler genellikle bir kısa tasvirle başlar ve hemen ardından olaya geçilir. Hikâyelerde karşılıklı konuşmalara oldukça fazla yer verilmiştir. Fakat bu konuşmalar da yazarın ağzından yazılmıştır.¹³⁸

Zekeriya'nın, çocuk hikâyelerinin yanında deneme, eleştiri, inceleme türleri ile de ilgilendiği görülmektedir. Bunların yanında dil üzerine yazdığı yazılarla da dikkat çekmektedir. Edebi çalışmalarına paralel olarak Makedoncadan ve Sırpçadan Türkçeye birçok çeviri yapmış, Eski Yugoslavya sınırları içinde yaşayan ulusların edebiyatlarının Türkiye'ye açılmasında büyük bir hizmet vermiştir.¹³⁹

Zekeriya'nın en önemli özelliklerinden biri de dili ve üslubudur. Hikâyelerinde yer yer fıkralaşan kısımlar yer alır. Bununla beraber hikâye ve şiirleri arasında yer yer bütünlük görülür. Hikâyelerinde nesirle şiiri birleştirdiği görülür. Bunun sebebinin ise sanat hayatına şiirle başlaması gösterilebilir. Hatta, “Güzel Nedir Çirkin Nedir?” adlı kitapta toplanan hikâyeler daha çok mensur şiir türünden sayılmaktadır. Zekeriya bütün eserlerinde üslup-dil-konu bütünlüğünü sağlamıştır. Dili kullanma konusunda oldukça titiz olduğunu görülen Necati Zekeriya, yaşadığı bölgenin dil özelliklerini eserlerine yansıtmamış, bölgesel kelimelere yer vermemiştir.¹⁴⁰

¹³⁷ Beksaç, “Balkanlar'da Türk Çocuk Edebiyatı”, s. 760.

¹³⁸ Abdülkadir Hayber, “Necati Zekeriya”, *Hikâyeler*, der. Millî Eğitim Bakanlığı Yayınlar Daire Başkanlığı, Ankara: Millî Eğitim Basımevi, 1996, ss. 21-22.

¹³⁹ İsen ve Engüllü, *Kuzey Makedonya Yugoslavya (Kosova) Türk Edebiyatı*, s. 179.

¹⁴⁰ Abdülkadir Hayber, “Necati Zekeriya”, *Hikâyeler*, der. Millî Eğitim Bakanlığı Yayınlar Daire Başkanlığı, Ankara: Millî Eğitim Basımevi, 1996, s. 23.

Necati Zekeriya'nın eski Yugoslavya'da konuşulan dillerden ağırlıklı olmak üzere çocuklar için Türkçeye kazandırdığı çok sayıda eser de bulunmaktadır.

Necati Zekeriya'nın çocuk edebiyatının yanı sıra çocuklar için büyük bir özenle hazırladığı ders kitaplarını da anmadan geçmemiz mümkün değildir. Çevirdiği tiyatro oyunları Üsküp Halklar Tiyatrosu Türk Dramı tarafından oynanmıştır. Tüm bunların yanında yüzlerce yazı, eleştiri, değini, deneme ve röportajların sayısı da bir hayli fazladır. ¹⁴¹

¹⁴¹ Beksaç, “Balkanlar’da Türk Çocuk Edebiyatı”, s. 761.

1. BÖLÜM

NECATİ ZEKERİYA’NIN ÇOCUK HİKÂYELERİNİN YAPISI

Kuzey Makedonya Türk Çocuk Edebiyatı alanının usta isimlerinden olan Necati Zekeriya, birçok türde eser ortaya koymuştur. Fakat bütün bu eserlerin içinde, Zekeriya’nın bütün sanatçılar arasında dikkat çekmesini sağlayan yazmış olduğu çocuk hikâyeleridir.

Necati Zekeriya, 1961 yılında ilk hikâye kitabı olan “Bizim Sokağın Çocukları”nı yayımlamıştır. İkinci kitabı “Yeni Sokağın Çocukları” 1967 yılında çıkmıştır. Yine aynı yıl üçüncü hikâye kitabı olan “Eski Sokağın Çocukları” yayımlanmıştır. Dördüncü hikâye kitabı 1968’de “Güzel Nedir Çirkin Nedir?” adı ile beşinci hikâye kitabı ise 1978-1979 yıllarında Bizim Sokağın Romeo ve Jüliyet’i adı ile yayınlanmıştır. Altıncı ve son hikâye kitabı 1981 yılında Eskiler Alırım Yeniler Satarım adı ile çıkarılmıştır.

Necati Zekeriya’nın ilk hikâye kitabı olan “Bizim Sokağın Çocukları”, otuz beş hikâyeden oluşmaktadır. Kitaba adını ilk hikâye olan Bizim Sokağın Çocukları vermiştir. Kitaptaki hikâyelerin isimleri sırasıyla: Bizim Sokağın Çocukları, Kütüphanede Doğan Hikâye, Yiğit Kimdir, Şeytan Aldı Götürdü Satamadı Getirdi, Yaşlı Postacı, Kırmızı Balon, Orhan’ın Hürriyet Anlayışı, Neden Korkmuş Orhan, Çam Ağacının Hikâyesi Hem Acıklı Hem Sevinçli, Demedim mi Ben Size, Arabacı Arkadan, Orkestra, Telefon, Beyaz Bıyıklar, Suçlu Nasıl Bulundu, Anneye Armağan, Neden Söylemiş, İki de Güzel En Güzeller Dünyada, Bir İnat Bin Murat, İki Kaşık Reçel, Orhan’ın Lastik Köpeği ile Gerçek Bir Köpeğin Hikâyesi, Karga Dedi, Kurnaz Orhan, Bizim Ev de Yanacak mı, Oyuncaklar Camekânı Önünde, Orhan’ın Bir Nisan Oyunu, Tünel, Aynı Kovacılar, Su Başka Gazoz Başka, Yalanın Ayakları Kısadır, İki Katlı Otobüste, Rüya, Otobüsler Neden Durmuşlar, Bu Kitabı Okudum Başka Verin, Orhanlar Yeni Eve Taşındılar.

Bizim Sokağın Çocukları Türkiye’de 1968, 1979, 2006, 2018 yıllarında tekrar basılmıştır. Basıldığı yayınevleri; Varlık, Cem, Kök, Uçan At yayınevleridir.¹⁴²

Zekeriya’nın ikinci kitabı “Yeni Sokağın Çocukları” 1967 yılında çıkmıştır. Kitapta yirmi yedi hikâye bulunmaktadır. Yalnızca Bir Fiço’nun Beş Küçük Öyküsü hikâyesini kısa 5 öykü ile anlatmıştır. Yeni Sokağın Çocukları hikâye kitabında yer alan hikâyeler: Deprem Günü Kuşun Öyküsü, Sevil, Bir Fiço’nun Beş Küçük Öyküsü, Gözden Hiçbir Şey Kaçmaz, Aman Öğretmenimiz Daha Çabuk İyileşsin, Fısıldamak Böyle mi Olur, Düş, Sirkin Dilsiz Yıldızı, Orhan’ın Yazdığı Öykü, Acele İşe Şeytan Karışır, Üç Arkadaş, Orhan’ın İlk ve Son Sigarası, Duvarın da Dili Var, Orhan’ın Yamalı Pantolonları, On Üç Sayısı Uğursuz mudur, Annenin Hası Üveysi Yoktur, Kıskançlık, Bir Öykü İki Yüzle, Posta Kutusundan Kitabı Kim Almış, Ayna, Bir Erik Öyküsü, Anahtar Kimde, Orhan’ın İki Sinema Bileti Vardı, Ortanca Olmak Ne Demektir, Küçük Kıpti Kızı, Orhan’ın Bir Dakikalık Tembelliği, Bir Fotoğraftan Kalanlar.

Türkiye’de 1993 yılında Cem yayınevi, 2018 yılında Uçan At yayınevi, Varlık ve Çocuk Vakfı Yayınları tarafından tekrar basılmıştır.

Necati Zekeriya’nın üçüncü kitabı olan “Eski Sokağın Çocukları” 1967 yılında basılmıştır. İçerisinde 17 hikâye bulunur. Hikâyeler sırası ile Yetiş, Bilek Saati, Salıncak, Fenerli Uçurtma, Bayram Elbiseleri, Düğün, Arap, Marsel, Manda, Dünyayı Kucaklamak, Kan Kardeşler, Küçük Dost Kemancı, Akkuyruk, İlk Sevgi.

Kitabın yayınlanma tarihi “Bizim Sokağın Çocukları”ndan sonra olsa da hikâyeler Necati Zekeriya’nın ilk yazdığı hikâyelerdir. Kitabın kapağını ve çizimlerini Dimitar Kondovski yapmıştır. Bu hikâyeler ilk olarak Birlik Gazetesi’nin “Çocuklara” kısmında ve Sevinç çocuk dergisinde yayımlanmıştır.¹⁴³

Zekeriya’nın dördüncü hikâye kitabı “Güzel Nedir Çirkin Nedir?” başlığı altında 1968’de yayımlanmıştır. Hikâyeler ilk olarak 1967 yılında

¹⁴² Mustafa Said Kıymaz, “Kuzey Makedonya Türkçe çocuk edebiyatına katkıları bağlamında Necati Zekeriya (çocuk hikâyeleri çocuk şiirleri ve çocuk edebiyatı antolojileri)”, *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, S. 20, s. 255.

¹⁴³ Kıymaz, *Necati Zekeriya*, s. 256.

Makedonca-Türkçe olarak yayımlanan Küçük-Büyük Çocuklar adlı kitapta yer almıştır. Bu kitapta yer alan hikâyelerin Makedoncaya çevirisini İlhami Emin yapmıştır. Daha sonra 1968 yılında Güzel Nedir Çirkin Nedir? adıyla Türkçe-Makedonca olarak tekrar basılmıştır. 1970 yılında ise aynı kitap sadece Türkçe olarak Türkiye’de Varlık yayınları tarafından yayımlanmıştır. Kitabı resimleyen “Bizim Sokağın Çocukları”nda olduğu gibi Dimitar Kondovski’dir. Varlık baskısında başlangıç ve bitiş başlıkları hariç toplam kırk iki hikâye yer almaktadır. Bu hikâyelerden bir kısmı eski kitaplardan alınmadır.¹⁴⁴

“Güzel Nedir Çirkin Nedir?” hikâye kitabı içerisinde yer alan hikâyeler: İstekler, Okul, Nedircik, Asansör Bir de Tatlılar, Dedeyi Eskiciye Satalım, Güzel Nedir Çirkin Nedir?, İlk Resim, Tersine Beş, Yardım, Büyük Cebin Öyküsü, Küçük Cebin Öyküsü, Ayna, Ben Burada Değilim, Uçurtma, Sen Küçüksün Sen Büyüksün, Baba Ne Olur Bana Ödünç Şiir Ver, Doğum Günü, Albaşlıklı Kızın Önceki Adı Nasıldı?, Ben Almadım Yedim Ben, Yalanın Ayakları Var mı?, Odada Çirkinlik Odada Güzellik, Misafirlikte, Düş, Kankardeş, Kutlu Olsun Anne, Övünen Çocuklar, Ayten’in Öyküsü, Duvarın Tanıklığı, Kıskançlık, Duvardaki Resim, Kuş, Bir Erik Öyküsü, Sünger Her Şeyi Siler, Orhan’ın Kaygıları, Küçük Çocuklar Büyük Çocuklar, Üç Arkadaş, Kavak, Kimi Fazla Sever, Parkta, Mayoyu Kim Almış?, Balık Isırmış, Yaz Öyküsü.

“Bizim Sokağın Romeo ve Jüliyet’i” ise 1978 yılında yayınlanmıştır. Yirmi beş hikâyeden oluşan kitabın ismine İngiliz yazar William Shakespeare’in eseri ilham olmuştur.¹⁴⁵

Kitabın içerisinde yer alan hikâyeler: Bizim Sokağın Orhan ve Sevil’i Ant İçtiler, Sevgiyi Alkışlamalıyız, Orhan’ın Eleştirisi, Yeşilin Öyküsü, Kalp Oyulu Ağacın Öyküsü, Resim Defterindeki Çiçeğin Öyküsü, Orhan’ın Yamalı Pantolonları, Sarı Üstüne Kıskançlık, Mendil, Orhan Nasıl İyileşti, Rüzgârın Oyunu, Şişko’nun Şakası, Neden Orhan O Cuma Günü Okula Gitmedi, Bu Yüz Benim Değil mi ki?, Kuyruklu Yalan, Boya Çıktı Meydana, Orhan’ın Hoşuna Neler Gider Neler Gitmez, Kır Gezintisi Olayı,

¹⁴⁴ Kıymaz, *Necati Zekeriya*, s. 256.

¹⁴⁵ Kıymaz, *Necati Zekeriya*, s. 256.

Meydanlığa Çizilen Sevil'in Portresi, Mektup, Sevil Kimin Yanına Oturacak, Son Yazılı Yoklama, Sevil'in Güncesi, Neden Orhan ve Sevil Kendilerine Kıymadılar ya da “İnsan Nasıl Ölebilir Yaşamak Bu Kadar Güzelken”.

1981 yılında basılan “Eskiler Alırım Yeniler Satarım” 1981 adlı kitap, Zekeriya'nın altıncı ve yayımlanmış son hikâye kitabıdır. Toplam 48 hikâyenin yer aldığı bu kitap Necati Zekeriya'nın Priştine yıllarında yayımlanmıştır. Yazarın büyük ilgiyle karşılanan diğer hikâye kitaplarının aksine bu kitap içeriği dolayısıyla sönük kalmıştır.¹⁴⁶

Sıralamış olduğumuz altı hikâye kitabı, Necati Zekeriya'nın bizzat kendisi tarafından yayımlanan kitaplardır. Kitaplar beğeni toplayınca, ilerleyen yıllarda tekrar baskıları yapılmıştır. Tekrar yapılmış olan baskıların yanı sıra kitapların içerisinden seçilen hikâyelerle çeşitli kitaplar çıkarılmıştır. Necati Zekeriya'nın “Orhan” karakterini temel aldığı üç hikâye kitabının birleştirilmesiyle ortaya çıkan üçleme, “Orhan” adı altında 1988 yılında Üsküp'te basılmıştır. Bu kitap “Bizim Sokağın Çocukları”, “Yeni Sokağın Çocukları” ve “Bizim Sokağın Romeo ve Jüliyet'i” kitaplarının bir araya getirilmiş hâlidir. Aynı kitap 1979 yılında Türkiye'de Koza Yayınları tarafından basılmıştır. 1996 yılında Necati Zekeriya imzası ile yayımlanan Hikâyeler 1996 adlı kitabın içeriği de “Orhan” adlı kitap ile aynıdır. 1999 yılında MEB, “Hikâyeler” adlı kitabı ikinci defa basmıştır. 2017 yılında Üsküp'te basılan “Orhan” adlı kitap da yukarıda bahsi geçen kitaplarla aynı içeriğe sahiptir. Zekeriya'nın hikâyelerinden oluşan bir diğer kitap ise Sırpça yayımlanan “Djeca Stare Ulice” adlı kitaptır. “Eski Sokağın Çocukları” olarak Türkçeye çevrilebilecek bu kitapta “Dreja Naše Ulice” (Bizim Sokağın Çocukları), “Dreja Nove Ulice” (Yeni Sokağın Çocukları) ve “Dreja Stare Ulice” (Eski Sokağın Çocukları) adlı üç bölüm vardır. Üç bölümden oluşan ve içeriğinde kırk adet hikâye bulunduran kitap diğerlerinden farklı olarak bir seçki kitabıdır. Türkiye'de, Çocuk Vakfı desteği ile Uçan At yayınları tarafından Mustafa Ruhi Şirin editörlüğünde, Çocuk Edebiyatı dizisi içinde Necati Zekeriya'nın üç hikâye kitabı tekrar

¹⁴⁶ Kıymaz, *Necati Zekeriya*, ss. 256-257.

yayınlanmıştır. Bu hikâye kitapları; “Bizim Sokağın Çocukları”, “Yeni Sokağın Çocukları” ve “Bizim Sokağın Romeo ve Jüliyet’i”dir.¹⁴⁷

Çalışmamızı, incelemelerini yapacağımız hikâyeleri tek tek incelemek yerine, hikâyelerin oldukça kısa olması ve toplandığı kitaplar içerisinde devamlılık ve bütünlük sağlaması sebebi ile kitap başlıkları altında, hikâyelere de değinerek gerçekleştireceğiz.

1.1. Karakterler

Bir anlatının temel yapı taşlarından biri, olayı eyleyen konumundaki kişi veya kişilerdir. Çünkü anlatıyı diri tutan, onu yönlendiren, ona canlılık kazandıran, vakayı eyleyen konumunda yer alan kişi, eserde oldukça aktif bir rol oynamaktadır. Olayı ele alıp şekillendiren, ona hayatıyet kazandıran anlatıcının elindeki en önemli güç anlatının temel unsurlarından olan kişi veya kişilerdir.¹⁴⁸

Karakterler, hikâyenin hareket noktasını oluşturur ve okuyucuların hikâyeye bağlanmasını sağlarlar. İyi bir karakter tasviri, karakterin kişiliğini, özelliklerini, hedeflerini ve zayıf noktalarını okuyuculara yansıtır. Böylece okuyucular karakterin hayatına daha yakın hissederler ve karakterin karşılaştığı zorlukları ve kazanımları daha yoğun bir şekilde hissederler. Ayrıca, karakterler hikâyenin temasını da belirlerler. Örneğin, bir kahraman karakter, cesaret ve fedakârlık gibi temaları vurgularken, bir anti-kahraman karakter, karanlık, umutsuzluk ve yıkım gibi temaları vurgulayabilir. Hikâyenin ilerleyişini de karakterler belirlerler. Karakterlerin arasındaki etkileşimler, hikâyenin olaylarının gelişmesine ve sonuca ulaşmasına neden olabilir. Sonuç olarak, karakterler hikâyenin temel unsurlarından biridir ve okuyucuların hikâyeye bağlanmasını ve hikâyenin temasını anlamasını sağlarlar. İyi tasarlanmış karakterler, okuyucuların hikâyeye daha derinden bağlanmasına ve karakterlerin yaşadığı olayların sonucunu merak etmelerine neden olur. Evrenselleşmiş bazı edebi eserler, karakterleri ile ünlenmiş ve hafızalara kazınmıştır.

¹⁴⁷ Kıymaz, *Necati Zekeriya*, s. 257.

¹⁴⁸ Muhittin Bulut, *Hasan Ali Toptaş'ın Hikâyelerinde Yapı Ve Tema* (Yüksek Lisans Tezi), Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Şanlıurfa 2019, YÖK: Ulusal Tez Merkezi (Tez No 556114.), s. 79.

Necati Zekeriya'nın eserlerinde karşımıza karakteri ile anılan hikâyeler çıkmaktadır. Necati Zekeriya'nın incelenmekte olduğumuz bütün hikâye kitaplarında ana karakter Orhan'dır. Necati Zekeriya, hikâye kitaplarının hepsinin ana karakteri olan Orhan ile kendi çocukluğundan kesitler sunmaktadır. Bunu Necati Zekeriya'nın hayatı ile paralel doğrultuda kitapta yer alan Orhan'ın özelliklerinden anlamaktayız.

Orhan mahallenin en ufağı, ailenin ortanca çocuğudur. Olaylar onun, ailesinin, arkadaşlarının, sevdiği kız Sevil'in ve zaman zaman konu olan diğer karakterlerin etrafında geçmektedir.

Kitaplardan öğrendiğimiz bilgilerle Orhan hakkında çeşitli bilgilere ulaşıyoruz. Bizim Sokağın Çocukları kitabında geçen "Rüya" hikâyesinde Orhan'ın sokağın en küçüğü olduğu söylenir. Ne kadar küçük olduğu ise aynı kitapta yer alan "Bizim Ev de Yanacak mı?" hikâyesinde "Yalancının evi yanmış, kimse de inanmamış." sözünü duyduktan sonra yalan attığında evinin yanacağını sanması ile dile getirilir. Aynı hikâyede Orhan'ın dış görünüşü ile ilgili; Biz saçları kıvrır kıvrır, dişleri gümüş gümüş, yüzü bakır bakır Orhan'a dönelim.¹⁴⁹

Hikâyelerin birçoğu arkadaşları ile geçtiği için, Orhan'ın özellikleri onlar tarafından da anlatılmıştır. Bizim Sokağın Çocukları kitabında yer alan "Kırmızı Balon" hikâyesinde Orhan'ın iyi bir arkadaş olduğu, arkadaşını sokakta bırakmayacağı anlatılır. "Bir İnat Bir Murat" hikâyesinde inatçılığı, "Neden Söylememiş" hikâyesinde ise çocuk yurdunda yer alan en şımarık çocuk olduğu dile getirilir. Bizim Sokağın Romeo ve Jüliyet'i kitabında geçen "Bu Yüz Benim Değil mi?" hikâyesinde sinirli olduğunda tırnaklarını yediği, Eski Sokağın Çocukları kitabında yer alan "Bilek Saati" hikâyesinde ise anlatılan Hıdırellez zamanında Orhan'ın henüz 13 yaşında olduğunu öğreniyoruz.

Orhan ile kendi hayatından örnekler verdiğini bildiğimiz Necati Zekeriya'nın savaşın etkilerini yoğun bir şekilde hissettiğini, özgürlük ihtiyacını sık sık dile getirdiğini Orhan karakterinde de görmekteyiz. Orhan, savaşın etkisi ile maddi ve manevi birçok kayıp yaşamış, yaşadığı evden ve hikâyelerine konu olan sokaktan uzaklaşmak zorunda kalmış, babasını ve

¹⁴⁹ Necati Zekeriya, *Bizim Sokağın Çocukları*, Ankara: Kök Yayıncılık, 2006, s. 58.

birçok arkadaşını toprağa vermiştir. Savaşın etkisi olan özgürlüğün kısıtlanmasını da hikâyelerde işlenmiş ve Orhan üzerinden mesajlar verilmiştir. Zekeriya, özgürlük kavramını kuş metaforu ile sık sık karşımıza çıkarmış ve Orhan ile bizlere anlatmıştır. Bizim Sokağın Çocukları kitabında yer alan “Orhan’ın Özgürlük Anlayışı” hikâyesinde geçen “Orhan kuşları sevdiği kadar hiçbir şeyi sevmezdi.”¹⁵⁰ ve “Şimdi Orhan özgürlüğü sevdiği kadar hiçbir şeyi sevmiyor.”¹⁵¹ cümleleri bize Orhan’ın özgürlük sevgisini anlatıyor.

Hikâyelerde Orhan’a eşlik eden diğer kahramanlar arasında Orhan’ın aile üyeleri bulunmaktadır. Bu aile üyeleri Orhan’ın annesi, babası, abisi Ercan, ninesi, dedesi, teyzesi ve amcasıdır. Aile üyeleri hakkında detaylı bilgi verilmemekle birlikte bazı hikâyelerde, hikâyenin akışına uygun birkaç bilgi karşımıza çıkmaktadır.

Zekeriya’nın Orhan ile kendini anlattığını anlamamızı sağlayan karakterlerden biri de Orhan’ın babasıdır. Orhan’ın babası hikâyelerde karşımıza Orhan’a öğütler vermesi, doğru yolu göstermesi gibi özellikleri ile karşımıza çıkar. Bunların yanında en belirgin özelliği şair olmasıdır. Bunun ifade edildiği ilk hikâye Bizim Sokağın Çocukları kitabında yer alan “Bu Kitabı Okudum Başka Verin” ile “Orhan’ın babası şairdir çünkü.”¹⁵² cümlesi ile okuyucuya sunulur. Yeni Sokağın Çocukları kitabında yer alan “Bir Fiço’nun Beş Küçük Öyküsü” kitabında mahalle çocuklarının en çok Orhan’ın babasını sevdiğini, babasının hem şair hem yazar olarak hikâyeler yazdığını ve hatta hikâyesinin adının Bizim Sokağın Çocukları olduğu söylenir.¹⁵³ Yine aynı kitapta yer alan “Bir Fotoğraftan Kalanlar” hikâyesinde ise Orhan’ın babasının okul müdür olduğu dile getirilmiştir. Eski Sokağın Çocukları hikâyesinde ise Orhan’ın babasının savaş yıllarında öldüğü şu cümleler ile okuyucuya anlatılır: Orhan hiçbir şey demedi. Mindere çömeldi, elleri ile gözlerini kapadı, iki ay önce babası öldüğü günkü gibi hıçkırığa hıçkırığa ağladı, ağlarken uyuyakaldı...¹⁵⁴

¹⁵⁰ Zekeriya, *Bizim Sokağın Çocukları*, s. 20.

¹⁵¹ Zekeriya, *Bizim Sokağın Çocukları*, s. 21.

¹⁵² Zekeriya, *Bizim Sokağın Çocukları*, s. 80.

¹⁵³ Necati Zekeriya, *Yeni Sokağın Çocukları*, İstanbul: Uçan At Yayınları, 2023, s. 20.

¹⁵⁴ Necati Zekeriya, *Eski Sokağın Çocukları*, Üsküp: Nova Kuzey Makedonya Yayınevi, s. 40.

Orhan’a hikâyelerde eşlik eden, Bizim Sokağın Romeo ve Jüliyet’i’nin Jüliyet’i Sevil’dir. Sevil Orhan’ın biricik aşkı, aynı zamanda en yakın arkadaşdır. Hikâyelerin birçoğunda Orhan’ın arkadaşları ile mücadelesinin sebebi de Sevil’dir. Onların aşkını kıskanan çocuklar, Orhan ve Sevil ile sık sık uğraşırlar. Sevil hem Orhan için hem de yazar için o kadar önemlidir ki Bizim Sokağın Romeo ve Jüliyet’i kitabında sadece Sevil’i anlatan “Sevil’i Tanıyalım” adında bir hikâye yer alır. Sevil, Orhan’ın yaşadığı 9 katlı apartmana, çocuklar arasında en son taşınan kişidir. Çocuklar ilk olarak Sevil’i aralarına almazlar ve ona çeşitli sözler söylerler. Fakat Orhan, Sevil’i gördüğü gibi âşık olmuş ve onunla tanışmak için can atmıştır. Tanışmalarını sağlayan olay ise Sevil’in Orhan’ın sınıfına girmesi ve Orhan ile yan yana oturmaları ile başlar. Bu başlangıç, hikâyelerin sürdüğü, Orhan’ın ortaokul hayatı boyunca devam eder. Sevil’in “Gözleri maviydi, gökyüzü gibi. Saçları sarıydı, mısır püskülü gibi...”¹⁵⁵ cümleleri de bize Sevil’in dış görünüşü hakkında bilgiler verir. Orhan’ın hisleri, Sevil’in hisleri ile benzerlik gösterir. Orhan’ın ona duyduğu sevgiyi Sevil de Orhan için hisseder. Orhan onu diğer çocuklardan kıskanır. Şişko’nun Sevil ile arasını açmak istediğini düşünür. Tüm hikâyelerin sonunda Sevil’i diğer herkes benimser ve onlara yaptıklarından dolayı özür dilerler.

Orhan’a hikâyelerde eşlik eden diğer karakterler ise sokağın çocuklarıdır. Orhan’ın hayatı ile paralel olarak sokak çocukları değişim gösterir. Hikâyelerde çocuk kahramanlara dair detaylı bilgilendirme yapılmamış olup yapılan isimlendirmelerden dış görünüşleri hakkında bilgiler ediniriz. Orhan’ın ilk arkadaşları Bizim Sokağın Çocukları kitabında yer alan çocuk kahramanlardır. Çocuklar bu kitapta dış görünüş özellikleri ile isimlendirilir. “Sepetli Çocuk” hikâyesinde karşımıza ilk olarak Sepetli Çocuk, Sarışın Çocuk, Şişman Çocuk, Berber Kızı gibi isimler alırken “Yiğit Kimdir” hikâyesinde birinci çocuk, ikinci çocuk, üçüncü çocuk; “Şeytan Aldı Götürdü, Satamadan Getirdi” hikâyesinde Sarı Saçlı Çocuk, Esmer Yüzlü Çocuk gibi isimlendirmeler alırlar. “Yaşlı Postacı” hikâyesinde Sevim ve Erol karşımıza çıkarken “Telefon” hikâyesinde

¹⁵⁵ Necati Zekeriya, *Bizim Sokağın Romeo ve Jüliyet’i*, İstanbul: Uçan At Yayınları, 2018, s. 15.

karakterler Şişman Çocuk, Uzun Boylu Çocuk, Kürdan Çocuk isimlendirmelerini alırlar. “Aynı Kovacıklar” hikâyesinde Güner, “Yalancının Mumu” hikâyesinde Erol, “Tünel” hikâyesinde Gürbüz karakterleri okuyucuya tanıtılır.

Kitapta bu kahramanların yanında olayın akışına uygun olarak verilen diğer kahramanlar ise şu şekildedir; Kütüphaneci Teyze, Postacı Amca, Yaşlı Amca, Faytoncu, Öğretmen, Terzi, Babasının Dostu, Sepetli Amca, Balık Satan Çocuk, Okul Yönetmeni, Şofördür. Bu kahramanlar hakkında detaylı bilgi verilmediği gibi genelde tek hikâyede yer alırlar.

Yeni Sokağın Çocukları kitabında “Gözden Hiçbir Şey Kaçmaz” hikâyesi ile Çilli, Fıçı, Kürdan hikâyelere dâhil olur. “Fısıldamak Böyle mi Olur?” ile Naci, “Üç Arkadaş” ile Slavko ve Agim, “Silgiyi Alkışlamalıyız” ile Şişko, “Orhan’ın Eleştirisi” ile Eren, “Şişko’nun Şakası” ile Çakal, “Kır Gezisi” ile Gülsüm, “Son Yaz” ile Filiz hikâyelere dâhil olur. Bu karakterler diğer hikâyelerde ve kitaplarda da karşımıza çıkmaktadır. Yalnızca bu kitapta geçen ve tek hikâye içerisinde olayın akışına uygun verilen diğer karakterler ise; Çöpçü Amca, Dükkân Sahibi, Fotoğrafçı Amca, Postacı Amca, Yaşlı Bir Dede, Yaşlı Bir Nine, Kıpti Kızı, Okulun Yaşlı Hizmetlisi, Berber, Trafik Memuru, Yunus Amca, Her Gece Asfaltı Temizleyen Hortumlu Amca’dır.

Eski Sokağın Çocukları kitabında karakter seçimi farklı bir şekilde yapılmıştır. Eski Sokağın Çocukları kitabında yer alan hikâyeler savaş dönemi hikâyeleri olduğu için duygu yoğunluğu fazla metinlerdir ve karakterler isimleriyle verilerek özelliklerine hikâyeler içerisinde değinilmiştir. Eski Sokağın Çocukları kitabında karşımıza ilk çıkan hikâye “Yetiş”tir ve bu hikâyeye adını veren Yetiş karakteridir. Yetiş’in gerçek adı Ali’dir.¹⁵⁶ Yetiş kahvecide çalışmaktadır ve kahveci ile birlikte herkes ondan çok memnundur. Çocuklar ile arkadaş olan Yetiş, eylemlere katılır ve çocuklarla bir daha görüşemez. Orhan onu son görüşünü şu cümleler ile anlatır. “Yetiş’i son kez, kent bombardımanının olduğu günün akşamı eski bir araba üzerinde görmüştüm.”¹⁵⁷ Orhan’ın savaş sebebi ile ilk kaybını

¹⁵⁶ Necati Zekeriya, Eski Sokağın Çocukları, s. 5.

¹⁵⁷ Necati Zekeriya, Eski Sokağın Çocukları, s. 6.

Yetiş ile verdiğini anlıyoruz. “Salıncak” hikâyesinde ise karşımıza annesini hastalıktan, babasını ise savaştan dolayı kaybeden Osman çıkar. Yine savaşın etkisi ile Orhan’ın verdiği kayıplar Osman üzerinden okuyucuya sunulur. “Bayram Elbiseleri” adlı hikâyede yer alan Hasan karakteri, Orhan’ın en iyi arkadaşı hatta kan kardeşidir. Savaş alarının duyulması ile Sığınaklara giden Orhan ve ailesi, uzun süre Hasan’ın gelişini bekler. Alarmin durması üzerine Hasanların eve giden Orhan, eve bomba düştüğünü görür ve orada bayılır. Orhan’ın savaş sebebi ile bir diğer kaybı da Hasan olmuştur. “Bilek Saati” hikâyesinde karşımıza çıkan karakter ise Recep’tir. Hikâye direkt olan Recep’in ağzından yazılmıştır. Recep ile Osman’ın savaş döneminde maça gitmesi ve üzerlerine bombalar yağmasını anlatan hikâyede, Recep’in anlatımı ile Orhan’ın yaşadığı korku dile getirilmiştir.

Hikâyelerin savaş dolu yıllarda geçmesi, karakterlerin de savaşın etkileri ile şekillenmesini sağlamıştır. Hikâyelere savaşın etkisi ile savaştan kaçan akrabalar, partizanlar ve faşist askerler dâhil olur. “Fenerli Uçurtma” hikâyesinde Orhan’ın ailesinin yanına faşistlerin aradığı akraba gelir. “Marsel” hikâyesinde Yahudi kızı Marsel, mahallede yaşayan Yahudi kaleci çocuk Alberto; “Akkuyruk” hikâyesinde faşist komutan hikâyelerde yer alan karakterlerdir.

Bizim Sokağın Romeo ve Jüliyet’i kitabında yer alan hikâyelerde ise yukarıda özelliklerini verdiğimiz Sevil ve sokakta yaşayan çocuklar anlatılır. Çocuk karakterler aynıdır fakat tek fark büyümüş olarak okul dönemlerinde karşımıza çıkarlar. Sevim, Gülsüm, Fıçı, Çakal, Kürdan, Şişko, Çilli karakterlerine rastladığımız hikâyelere ek olarak öğretmen dâhil olur. Öğretmen, Orhan ve arkadaşları arasında geçen sorunları çözen, Orhan’a doğru yolu gösteren kişi olarak yer alır. Bunun dışında hikâyeye olay akışı içinde doğal olarak dâhil olan diğer karakterler ise Okul Hizmetlisi, Okul Yönetmeni, Trafik Memuru, Berber, Yunus Amca’dır.

Güzel Nedir Çirkin Nedir? kitabında yer alan hikâyelerde de çocuk karakterler ve aile üyeleri diğer hikâyelerde olduğu gibi karşımıza çıkar. Diğer hikâyelerden farklı olarak karşımıza “Al Başlıklı Kızın Önceki Adı

Neydi?” hikâyesinde Güner, Taner ve Şener; “Ben Almadım Yedim Ben” hikâyesinde Gülbün; “Övünen Çocuklar” hikâyesinde İnci; Ayten’in Öyküsü hikâyesinde ise Orhan’ın en sevdiği sınıf arkadaşı özelliği ile Ayten çıkar.

Hikâye kitaplarındaki genel karakter seçimine bakıldığında belli başlı karakterler dışında özellikleri anlatılan karakterlerin olmadığı görülmektedir. Zekeriya, çocuk karakterlerine isim verirken dış görünüşlerine göre isimlendirme yapmış ve genelde kötü özellikleri olan karakterlere kısmen kötü isimler vermiştir. Orhan’ı suçlamaya çalışan çocuk karakterler Şişko, Fıçı gibi isimler alırken Orhan’ın sevdiği karakterler Sevil, Ayten gibi direkt isimleri ile hikâyelerde yer almıştır.

Hikâyelerin Bizim Sokağın Çocukları ile başladığı ve Güzel Nedir Çirkin Nedir? kitabı ile bittiği düşünüldüğünde, karakterlerin ilk kitaplarda daha sık dış görünüşleri ile isimlendirildiği ancak son hikâyelere doğru kendi isimleri ile yer almaya başladıkları görülmektedir.

1.2. Zaman

Zaman kavramı, insanoğlunun varoluşundan bu yana en çok tartışılan olgulardan biridir. Herkesin zaman tanımı farklıdır ve bu konuda somut bir açıklama yapmak mümkün değildir. Tarihi süreç boyunca zaman kavramı ve zamana yüklenen anlamlar, toplumdan topluma ve dönemden döneme değişiklik göstermiştir. Bu sebeple de aslında her eserde yazarın tasarrufuna kalmış olan “zaman” farklı halleriyle karşımıza çıkar.

Hikâyelerde ve diğer edebi türlerin birçoğunda zaman, yazının ana unsurlarından biridir. Eserlerde olay ve karakterler, zamanın içini dolduran unsurlar olmaktadır. Mehmet Tekin, edebi eserlerdeki zaman kavramı için eserin mutlaka belirli veya belirsiz bir zamanda oluştuğunu ve hâl böyle olunca da zaman unsurunun, romanın genel yapısını meydana getiren temel elemanlar arasında yer aldığını belirtmektedir.¹⁵⁸

Anlatmaya bağlı edebi metinlerde zaman kavramı, kurgusal bir yapıya sahiptir. Karşımıza geçmiş, şimdi ve gelecek zaman şeklinde çıkar. Zamanın

¹⁵⁸ Mehmet Tekin, *Roman Sanatı*, İstanbul: Ötüken Yayınları, 2017, s. 123.

soyut bir kavram olması, onun edebi metinlerde işleniş ve sunuluş tarzına işlerlik kazandırır.¹⁵⁹

Eserde belli bir zamandan bahsedilmesi, okuyucunun hayal gücünde olayı canlandırmasını kolaylaştırır ve kendini eserin içinde hissetmesini sağlar. Eserlerin birçoğunda zaman, olayların akışını ve yapısını etkiler.

Necati Zekeriya'nın hikâye kitaplarındaki zaman kavramına baktığımızda, kitapların yazılış tarihleri ile zamanın doğru orantılı ilerlediğini görmekteyiz. Yazarın yayınlanan ilk kitabı olan Bizim Sokağın Çocukları adlı kitapta Orhan'ın ilk çocukluğu anlatılırken, ikinci kitap olan "Yeni Sokağın Çocukları"nda Orhan daha büyümüş olarak karşımıza çıkmaktadır. İlerleyen yıllara yazılmış olan Bizim Sokağın Romeo ve Jüliyet'i eserinde ise Orhan artık okula başlamış ve hikâyenin sonunda ilkokulu bitirmiştir. Hikâye kitaplarında Orhan'ın hayatının kronolojik olarak verildiği, bununla bağlantılı olarak zaman kavramının da Orhan'ın hayatının etrafında şekillendiği söylenebilir. Bu sebeple de zaman, hikâyelerin akışında ve yapısında büyük bir etkiye sahip değildir. Hikâyelerde zaman kavramı, tabii bir unsur olarak, olması gerektiği için yer almaktadır. Zaman kavramı, anlatıcının o an içinde bulunduğu zamanla örtüşmektedir. Yazarın belli başlı örnek hikâyeler dışında, zaman kavramı üzerinde çok durmadığını ve genel geçer zaman tanımları kullandığını görüyoruz.

Bizim Sokağın Çocukları adlı kitapta yer alan hikâyeler Orhan'ın henüz küçük olması sebebi ile mahallede ve evde geçer, bununla bağlantılı olarak net zaman tanımları verilmez. Gün, gece, bu sabah, sabah erkenden, pazar günü, öğle yemeği zamanı gibi olağan akışa uygun zaman tanımlarının verildiği görülmektedir. Bunların dışında zaman kavramı incelendiğinde, "Orhan'ın Hürriyet Anlayışı" hikâyesinde karşımıza çıkan zamanın Orhan'ın doğum günü olduğu görülür. Fakat net bir tarih belirtilmemiştir. "Çam Ağacının Hikâyesi Hem Acıklı Hem Sevinçli" hikâyesinde belirtilen zaman Yeni Yıl zamanıdır. "Anneye Armağan" hikâyesinde belirtilen zaman Anneler Günü'dür. "Kurnaz Orhan" hikâyesinde bir pazar günü;

¹⁵⁹ Mehmet Bakır Şengül, "Romanda Zaman Kavramı", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C. 4, S. 16, s. 530.

“Orhan’ın 1 Nisan Oyunu” hikâyesinde tarih 1 Nisan; “Otobüsler Neden Durmuşlar” hikâyesinde belirtilen zaman ise okulun ilk günüdür.

Yeni Sokağın Çocukları kitabında yer alan zamanlar da belli başlı hikâyeler dışında olağan akışta okuyucuya sunulmuştur. Zaman kavramı; o sabah, ertesi gün pazardı, pazar günü sabahı gibi tabii bir unsur olarak verilmiştir. Zamanın net olarak belirtilmediği fakat yazarın hayatından yola çıkarak ulaştığımız bilgiler doğrultusunda Yeni Sokağın Çocukları hikâye kitabının ilk hikâyesi olan “Deprem Günü Kuşun Öyküsü” adlı hikâye, 1963 yılında gerçekleşen Üsküp Depremi zamanında geçmektedir. “O sabah bütün düşler yarıda kalmıştı. O sabah az kalsın, kent ayakta dururken ölecekti.”¹⁶⁰ İfadelerinin ardından, bölgede gerçekleşen deprem sonrası Orhan, Orhan’ın ailesi ve çocukların yaşadıkları anlatılmaktadır.

“Bir Fiço’nun Beş Küçük Öyküsü” hikâyesinde yer alan 2. hikâyede zaman Bahar Bayramı’dır. “Kıskançlık” hikâyesinde Anneler Günü; “On Üç Sayısı Uğursuz Mudur?” hikâyesinde yarıyıl tatil başlangıcı; “Anahtar Kimde” hikâyesinde Yeni Yıl ve Yeni Yılın 2. Günü; Orhan’ın Bir Dakikalık Tembelliği hikâyesinde ise okulun kapanacağı gün tarihlendirmeleri okuyucuya verilir.

Zamanın net ifadelerle belirtildiği tek kitap Eski Sokağın Çocukları kitabıdır. İçerisinde yer alan hikâyelerden ve belirtilen tarih aralıklarından, yazılan hikâyelerin savaş dolu yıllarda geçtiğini anlıyoruz. Kitabın ilk hikâyesi olan “Yetiş” hikâyesinde geçen “Mart 1941 yılında, öğretmenimiz uzak bir yere gitmiş, bir daha dönmemişti.”¹⁶¹ cümlesi savaşın başladığı yılları ifade etmektedir. Aynı hikâye içerisinde yer alan “27 Mart” günü, savaşın etkisi ile gösterilerin başladığı tarihi bizlere vermektedir. “Salıncak” ve “Bayram Elbiseleri” hikâyelerinde geçen zaman ise Bayram Günleri’dir. Ülkede yaşanan savaşın etkisi ile bayram günlerinin bile bayram havasında geçmediğini, aksine bayramda bile kayıplar verildiğini ve hüznü dolu geçtiğini okuyucuya hissettirmek adına tarih belirtilmiştir. “Bilek Saati” hikâyesinde Hıdırellez zamanı olduğu okuyucuya verilirken “Düğün” hikâyesinde, Orhan ve ailesinin savaşın götürülerinden biri olarak maddi

¹⁶⁰ Necati Zekeriya, *Yeni Sokağın Çocukları*, s. 13.

¹⁶¹ Necati Zekeriya, *Eski Sokağın Çocukları*, s. 5.

kayıp yaşaması üzerine düğünde çalgıcılık yapmaya gitmesi anlatılır ve belirtilen tarih savaşın 2. yılıdır. Savaşın 2. yılına girilmesine rağmen etkileri hâlâ devam etmekte ve bu da okuyucuya hissettirilmektedir. “Akkuyruk” hikâyesinde ise savaş artık bitmiş ve Orhan’ın savaşın bitişi ile eski hayatına dönme çabası anlatılır. “İlk Sevgi” hikâyesi de savaşın bitişinden 4 yıl sonrasını okuyucuya sunmaktadır.

Kitaplarda belirtilen net zamanlardan biri de Güzel Nedir Çirkin Nedir? kitabında yer alan “Doğum Günü” hikâyesinde geçen “Yarın kentin kurtuluş günü.”¹⁶² ifadesidir. Bunun yanı sıra aynı gün Orhan’ın doğum gününün de olduğu belirtilir. Kurtuluş günü ile Orhan’ın doğum gününün aynı gün seçilmesi, metaforik bir anlam içerir. Yazar, savaş dolu yıllardan sonra ilan edilen Kurtuluş Günü ile Orhan’ın doğum gününü aynı gün seçerek kurtuluşun adeta bir yeniden doğuş olduğunu anlatmaya çalışır. Bunun dışında seçilen zaman kavramı diğer hikâyelerde olduğu gibi tabii unsurdur ve hikâyenin kavranmasında kolaylık sağlamaktadır. Teneffüs zamanı, Orhan okuldan dönünce, pazartesi günü, Orhan 7 yaşında iken, tatile bir hafta kala, yaz mevsimi gibi zaman dilimleri karşımıza çıkmaktadır.

Diğer hikâye kitaplarından farklı olarak Bizim Sokağın Romeo ve Jüliyet’i’nde kullanılan zaman, dokuz aylık bir süreci kapsar ve bu hikâyede “Şimdi hikâyemize burada bir nokta koyalım, bekleyelim dokuz ay sonrasının, okuldaki son gününü...”¹⁶³ ifadeleri ile okuyucuya belirtilir. Kitap, okulun ilk günü Orhan ile Sevil’in birbirlerine verdikleri sözü anlatan ve ilk hikâye olan “Bizim Sokağın Orhan ve Sevil’i Birbirlerine Ant İçtiler” hikâyesi ile başlar ve son hikâye olup zaman açısından dokuz ay sonrasını anlatan “Neden Orhan ve Sevil Kendilerine Kıymadılar ya da İnsan Nasıl Ölebilir Yaşamak Bu Kadar Güzelken” hikâyesi ile son bulur.

1.3. Mekân

Edebi eserlerin genel yapısı incelendiği zaman, eserde kullanılan bakış açısı, karakterler, olay ve zaman gibi öğelerin yanında mekân kavramının da anlatının temel taşlarından biri olduğunu görmekteyiz. Çünkü bir eserde

¹⁶² Zekeriya, *Güzel Nedir Çirkin Nedir?*, s. 29.

¹⁶³ Zekeriya, *Bizim Sokağın Romeo ve Jüliyet’i*, s.11.

mekân, eserin gerçekliğiyle ilişkilidir denilebilir. Mehmet Tekin, mekân kavramının eserin gerçekliğine katkısı açısından, bir anlatıda olayların geçtiği çevreyi sunmak, kahramanları çizmek, atmosfer yaratmak gibi noktalar kullanılabilir ve bunları kullanmanın temelinde ise anlatılanlara bir gerçeklik katma kaygısı olduğunu söylemektedir.¹⁶⁴

Mekân, hikâyenin karakterlerinin davranışlarını, duygularını ve olayları nasıl algıladıklarını etkiler. İyi bir mekân tasviri, okuyucunun hikâyenin atmosferini hissetmesini ve hikâyenin gerçekçiliğini artırmasını sağlar. Diğer kavramlarda olduğu gibi mekân algısı, okuyucunun hayal gücüne hitap eder ve olayı özümsemesini sağlar. Mekân aynı zamanda hikâyenin temasına da katkıda bulunur. Örneğin, bir ormanın karanlık ve ürkütücü atmosferi, korku ya da gerilim temasını pekiştirebilir. Aynı şekilde, bir şehrin canlılığı ve hareketliliği, hikâyenin enerjisini ve heyecanını artırabilir. Mekân aynı zamanda karakterlerin kişiliklerinin ve aralarındaki ilişkilerin gösterilmesinde de önemli bir role sahiptir.

Necati Zekeriya'nın incelemiş olduğumuz hikâyelerinde mekân, hikâye kitaplarının isimleri göz önüne alındığında (Bizim Sokak, Eski Sokak Yeni Sokak), hikâyenin temelini oluşturuyor gibi gözükse de mekân kavramının önemle üzerinde durulmamış ve genellikle mekân ile yalnızca o mekânda yaşayan kişilerin ayrımı yapılmaya çalışılmıştır. Hikâyelerde önemli bir yeri olmadığı gerekçesi ile de hiçbir mekânın tasviri yapılmamış, yalnızca hikâyenin tabii bir unsuru olarak ve okuyuculara kavrama kolaylığı sağlayacak bir etmen olarak yer almıştır. Bunun yanı sıra hikâyelerde genellikle gerçek ve kapalı mekânlara oranla daha çok açık mekânların kullanıldığını görmekteyiz.

Necati Zekeriya'nın hikâye kitaplarında mekân, hikâyelerin isimlerinden de anlaşılacağı üzere genellikle “sokak” olup, farklı sıfatlarla değişiklik kazanmıştır. Zekeriya'nın hikâyelerinin ana mekânı sokaklardır. Sokaklar, Orhan'ın hayatında yaşadığı olaylarla göre farklı sıfatlar kazanmaktadır. Mekân, ilk hikâye kitabı olan “Bizim Sokağın Çocukları”ndan “bizim sokak” iken Orhan ve ailesinin yaşadıkları evden taşınması sonucunda, “Yeni Sokağın Çocukları”nda “yeni sokak” olarak

¹⁶⁴ Tekin, *Roman Sanatı*, s. 142.

tanımlanmaya başlanır. Savaşın etkisi ile şehirden köye taşınan Orhan'ın hikâyelerinde de mekân artık “eski sokak” olur.

Mekân tasvirleri, Orhan'ın yaşadığı olumlu veya olumsuz olaylara göre değişmektedir. Orhan mutlu ise sokaklar çiçek açmakta, üzgün ise sokağa yağmurlar yağmaktadır. Güzel Nedir Çirkin Nedir? hikâye kitabının ilk hikâyesinde geçen “Orhan bugün, öğleden önce çok güldü. Güldü güneş. Güldü ağaçlar. Güldü sokaklar. Güneş de güzeldi, ağaçlar da güzeldi, sokaklar da güzeldi bugün öğleden önce.”¹⁶⁵ ifadeleri bunun en güzel örneğidir. Orhan'ın mutluluğu ile doğru orantılı olarak yapılan tasvirler güzelleşmiştir.

Orhan ve ailesinin oturduğu evin tasviri yapılmasa da 9 katlı bir apartmanın 5. Katında oturdukları, Yeni Sokağın Çocukları kitabında, “Duvarın da Dili Var” hikâyesi ile okuyucuya belirtilmiştir. Hikâyede, apartmanın duvarlarının 5. Kata kadar çizik olması ve çocukların bu izi 9. kata kadar takip etme planları bize apartman ve ev hakkında bilgi vermektedir. Aynı kitabın içerisinde yer alan “Posta Kutusundan Kitap Çıkmadı, Kim Almış” adlı hikâyede Orhan'ın ağzından anlatılan “Dokuz katlı evimizin on altı posta kutusu var.”¹⁶⁶ ifadeleri bize mekân hakkında bilgi vermektedir.

Bizim Sokağın Çocukları kitabında yer alan kapalı mekânlar şu şekilde sıralanabilir; Kütüphane, Orhan'ın 9 katlı evi, çocuk yurdu, terzi dükkânı, çocuk yuvası, kentin en büyük dükkânı, tren. Bizim Sokağın Çocukları kitabında yer alan açık mekânlar; sirk, Orhan'ın bizim sokak diye tabir ettiği sokak, pazar yeri, sirk, sahil, salıncakların olduğu yer, plaj, Amerika.

Yeni Sokağın Çocukları kitabında yer alan kapalı mekânlar şu şekilde sıralanabilir; 9 katlı apartman, Orhan'ın 5. kattaki evi, Buyur Al Dükkânı, okul, yeni okul, yeni sokağın yeni sineması. Yeni Sokağın Çocukları kitabında yer alan açık mekânlar şu şekilde sıralanabilir; Kent, Kafdağı, sirk, Belgrad, halı saha, lunapark, bahçe, Üsküp ve İstanbul.

Yeni Sokağın Çocukları kitabında, açık mekânlar arasında sıralamış olduğumuz Belgrad, Üsküp ve İstanbul; Orhan'ın gidip yaşadığı yerler

¹⁶⁵ Necati Zekeriya, *Güzel Nedir Çirkin Nedir?*, İstanbul: Varlık Yayınları, 1970, s. 12.

¹⁶⁶ Zekeriya, *Yeni Sokağın Çocukları*, s. 68.

olmayıp hikâyenin içerisindeki olay ile bağlantılı olarak isimlerinin geçtiği şehirlerdir. “Duvarın da Dili Var” hikâyesinde geçen Belgrad, babasının gidip de döndüğü şehir olarak; Üsküp ve İstanbul ise “Orhan’ın dayısı Üsküp’te, teyzesi İstanbul’da yaşırdı.”¹⁶⁷ şeklinde okuyucuya aktarılır. Aynı zamanda şehir olarak Kuzey Makedonya’nın başkenti Üsküp’ün ve Türkiye için önemli bir şehir olan İstanbul’un seçilmiş olması, Zekeriya’nın hayatının hikâyelere yansıdığı bir örneğini olarak karşımıza çıkar.

Eski Sokağın Çocukları kitabında yer alan kapalı mekânlar şu şekilde sıralanabilir; dersane, babasının dükkânı, karakol, fırın, saatçi dükkânı, Kız Lisesi ve İslahhanedir. Eski Sokağın Çocukları kitabında yer alan açık mekânlar şu şekilde sıralanabilir; eski sokak, Saat Kule Mahallesi, Vardar Nehri, köy, köy düğünü, mezarlık ve Türkiye’dir.

Bizim Sokağın Romeo ve Jüliyet’i kitabında yer alan kapalı mekânlar şu şekilde sıralanabilir; Tiyatro salonu, 9 katlı ev, okul ve sınıf. Bizim Sokağın Romeo ve Jüliyet’i kitabında yer alan açık mekânlar şu şekilde sıralanabilir; Orhan ve Sevil’in evlerinin önü, hayvanat bahçesi, Afrika, Orhanların evinin yanındaki bahçeli ev, ırmak kenarı, kır ve İstanbul.

Güzel Nedir Çirkin Nedir? kitabında yer alan kapalı mekânlar şu şekilde sıralanabilir; Orhan’ın evi, postahane ve asansördür. Güzel Nedir Çirkin Nedir? kitabında yer alan açık mekânlar şu şekilde sıralanabilir; park, hayvanat bahçesi, evin bahçesi, göldür.

1.4. Anlatıcı ve Bakış Açısı

Hikâyede anlatıcının yeri oldukça önemlidir. Çünkü okura hikâyeyi sunan kişi, anlatıcının bizzat kendisidir. Bu durumda okurla metin arasında köprüyü kuran kişi de anlatıcı olmaktadır. Anlatıcının ifade şekli, üslubu, tarzı, duygu ve düşünceleri direkt olarak okura geçmektedir.

Mehmet Tekin “Bir romancı veya hikâyeci metnini kaleme alırken, ilk olarak, anlatıcının konumunu ve işlevini belirlemek zorundadır. Neyi, nerede, nasıl ve kiminle sunup anlatacaktır? Karşılık verilmesi, çözülmesi

¹⁶⁷ Necati Zekeriya, Yeni Sokağın Çocukları, s. 77.

gereken ilk soru budur.” ifadeleri ile bir eserde yapılması gereken ilk işin anlatıcının konumunu belirlemek olduğunu vurgulamaktadır.¹⁶⁸

Anlatıcının metindeki yeri yadsınamaz fakat burada unutulmaması gereken bir şey de vardır ki aslında yazar anlatım şekli ile, hikâyede durduğu yer ile kendi hayatından da mesajlar vermektedir.

Necati Zekeriya’nın incelemiş olduğumuz çocuk hikâyelerinde, birden fazla anlatım tarzına başvurmuş olduğunu görmekteyiz. Hikâyelerin içine dâhil olduğu türleri gördüğümüz gibi gözlemci anlatıcı rolünü ve ilahi anlatıcı rolünü üstlendiği birçok hikâye de mevcuttur. Farklı anlatıcılar ve bakış açılarıyla karşılaştığımız hikâyelerde çoğunluk 3. tekil kişi konumundaki (O) anlatıcı tipindedir. Anlatılarda sık sık kullanılan 3. tekil kişi konumundaki anlatıcı tipinin gücü her şeyi görebilmesi, düşünebilmesi ve sezebilmesinden kaynaklanmaktadır. Bu sebeple ilahi bakış açısı ile yazılmış hikâyelerin çoğunlukta olduğunu söyleyebiliriz. Yazar, Orhan’ın yaşadıklarını anlattığı gibi, hissettiklerine de değinir ve hikâyelere kendi yorumunu katar.

Bizim Sokağın Çocukları kitabında hâkim olan bakış açısı, gözlemci bakış açısıdır. Yazar Orhan karakteri ile her ne kadar kendini anlatmış olsa da hikâyelerin çoğunda, hikâyenin akışına müdahale etmemiş ve adeta Orhan’ın yaşadıklarını bize doğrudan anlatmayı amaçlamıştır.

Kitapta gözlemci bakış açısı ile yazılan hikâyeler; Kütüphanede Doğan Hikâye, Yiğit Kimdir?, Yaşlı Postacı, Orhan’ın Hürriyet Anlayışı, Telefon, Beyaz Bıyıklar, Suçlu Nasıl Bulundu, Neden Söylememiş, İkisi de Güzel, Dünyanın En Güzelleri, Bir İnat Bin Murat, İki Kaşık Reçel, Karga Dedi ki, Kurnaz Orhan, Bizim Ev de Yanacak mı?, Oyuncaklar Cemekânın Önünde, Orhan’ın 1 Nisan Oyunu, Tünel, Aynı Kovacıklar, Su Başka Gazoz Başka, Yalancının Mumu, Rüya, Otobüsler Neden Durmuş, Bu Kitabı Okudum Başka Verin, Orhanlar Yeni Eve Taşındılar.

Gözlemci bakış açısı ile yazılmış hikâyelere Necati Zekeriya, kendi yorumunu katmadan, Orhan ve çevresinde dönen olayları okuyucuya doğrudan aktarmıştır. Bu hikâyelerde çoğunlukla 3. tekil şahıs kullanılırken bazı hikâyelerde Zekeriya, 1. tekil şahıs söylemleri ile hikâyeyi bitirmiştir.

¹⁶⁸ Tekin, *Roman Sanatı*, s. 22.

“Yaşlı Postacı” hikâyesinde, “Postacı amca hepsiyle ayrı ayrı vedalaştı, gözlerinden iki damla yaş, ayrıldı.”¹⁶⁹ ifadesi ile postacı amcanın duygularına yer verilmeden üzüntüsü dile getirilirken öykünün, “Bu sabah, sokağımızda bir bisiklet gördüm de aklıma geldi bu öykü.”¹⁷⁰ cümlesi ile bitmesi gözlemci anlatıcıya örnek hikâyelerden biridir.

Bizim Sokağın Çocukları kitabında İlahi Bakış Açısı ile yazılan hikâyeler; Bizim Sokağın Çocukları, Şeytan Aldı Götürdü Satamadı Getirdi, Kırmızı Balon, Neden Korkmuş Orhan, Orkestra, Çam Ağacının Hikâyesi Hem Acıklı Hem Sevinçli, Demedim mi Ben Size, Arabacı Arkadan, Anneye Armağan, Orhan’ın Lastik Köpeği ile Gerçek Bir Köpeğin Hikâyesi.

Orhan’ın duygu ve düşüncelerine, aklından geçen fikirlere yer verilen hikâyeler İlahi Bakış Açısı ile yazılmıştır. “Orhan’ın Lastik Köpeğiyle Gerçek Bir Köpeğin Hikâyesi” adlı hikâyede “Orhan bu defa utanmaktan, gerçek köpeğe karşı duyduğu üzüntüden saklanacak yer bulamıyordu, kuş olup evine uçmak fikri geçti aklından...”¹⁷¹

Yeni Sokağın Çocukları adlı kitapta hâkim olan bakış açısı, “Bizim Sokağın Çocukları”nda olduğu gibi gözlemci bakış açısıdır.

Gözlemci Bakış Açısı ile yazılmış hikâyeler; Bir Fiço’nun Beş Küçük Öyküsü, Gözden Hiçbir Şey Kaçmaz, Aman Öğretmenimiz Hemen İyileşsin, Fısıldamak Böyle mi Olur?, Düş, Sirkın Dilsiz Yıldızı, Acele İşe Şeytan Karışır, Orhan’ın Yazdığı Öykü, Üç Arkadaş, Duvarın da Dili Var, Orhan’ın Yamalı Pantolonu, On Üç Sayısı Uğursuz mudur?, Kıskançlık, Posta Kutusundan Kitabı Kim Aldı, Bir Öykü İki Yüzle, Ayna, Bir Erik Öyküsü, Anahtar Kimde, Orhan’ın İki Sinema Bileti Var, Ortanca Olmak Ne Demektir?, Orhan’ın Bir Dakikalık Tembelliği.

“Fısıldamak Böyle mi Olur?” hikâyesinde okulun açılış günü şu şekilde anlatılmıştır; “Yeni sokakta yeni bir okul açıldı. Yeni sokağın çocukları, yeni gülüşlerle, yeni okula taşındılar. Yeni okulun verdiği yeni hava içinde, yeni sokağın çocukları yeni dersleri biraz astılar.”¹⁷²

¹⁶⁹ Necati Zekeriya, *Bizim Sokağın Çocukları*, s. 16.

¹⁷⁰ Necati Zekeriya, *Bizim Sokağın Çocukları*, s. 16.

¹⁷¹ Necati Zekeriya, *Bizim Sokağın Çocukları*, s. 53.

¹⁷² Necati Zekeriya, *Yeni Sokağın Çocukları*, s.33.

İlahi Bakış Açısı ile yazılmış hikâyeler; Deprem Günü Kuşun Öyküsü, Sevil, Küçük Kıpti Kızı.

Sevil'in sokak arkadaşları arasına yeni katıldığı günü anlatan “Sevil” hikâyesinde, Orhan'ın Sevil hakkında hissettiklerinin ve Sevil'in yeni taşındığı sokak için düşündüklerinin okura anlatılması İlahi Bakış Açısının kanıtıdır. “Orhan yukarı çıktı, gene hep onu düşündü, gene onu düşünde gördü. Üzgündü yeni gelen kız, annesine ‘Eski evimize dönelim’ diye yalvarıyordu.”¹⁷³

Eski Sokağın Çocukları kitabı ise diğer tüm kitaplardan farklı olarak Kahraman Bakış Açısının ve bununla bağlantılı olarak “Ben” anlatıcısının karşımıza çıktığı tek kitaptır. Bunun yanı sıra yine Gözlemci Bakış Açısı ve İlahi Bakış Açısı ile yazılmış hikâyeler bulunsa da farklı hikâyelerin anlatımının farklı kahramanların ağzından gerçekleşmesi, Eski Sokağın Çocukları hikâye kitabını farklı kılan özelliktir.

“Eski Sokağın Çocukları”nın ilk hikâyesi olan “Yetiş”, Orhan'ın ağzından 1. tekil şahıs anlatımı ile ve Kahraman Bakış Açısı ile yazılmıştır. Hikâyenin konusunun diğer hikâyelerden farklı olarak oldukça duygusal olması, Zekeriya'nın duygularını ilk ağızdan anlatmak istemesi, kahraman bakış açısı ile yazmasına sebep olabileceği fikrini doğurmaktadır. Orhan, Yetiş ile birlikte savaşın ilk günlerinde yaşadıklarını, Yetiş'in kendi gözünden eylemler sırasında neler yaşadığını ve hikâyenin sonunda Yetiş'i kaybetmesi ile yaşadığı üzüntüyü dile getirmektedir. “Savaş, ilk olarak Yetiş'i benden ayırmıştır. O zaman duyduğum o ayrılık acısı, bugün de aynı güçtedir.”¹⁷⁴ ifadeleri ile hikâyesini bitiren yazar hem anlatan hem de anlatılan konumundadır. Bu hikâyelerde hissedilen, başkarakter olan “Ben”e gizlenmiş anlatıcı–yazarın kendisi, Necati Zekeriya'yı görmekteyiz. Belki de savaş yıllarında kaybettiği ve kitaplarının ana karakteri yaptığı Orhan'ı, bu hikâyede Yetiş olarak karşımıza çıkarmıştır.

Eski Sokağın Çocukları kitabında Kahraman Bakış Açısı ile yazılmış bir diğer hikâye de “Bilek Saati” hikâyesidir. Hikâye 1. Tekil şahıs anlatımı ile Recep karakterinin ağzından yazılmıştır. Yetiş hikâyesinde olduğu gibi

¹⁷³ Necati Zekeriya, *Yeni Sokağın Çocukları*, s. 17.

¹⁷⁴ Necati Zekeriya, *Eski Sokağın Çocukları*, s. 17.

hüzün dolu ve gerçekçi bir hikâye olması sebebi ile kahraman bakış açısının tercih edildiğini söylemek mümkündür. Hikâyeyi okuyucuya aktaran Recep, Orhan’la birlikte bir halı saha maçı sırasında şehre bombaların yağmasını ve Orhan ile bombalardan kaçmaya çalışmasını anlatmaktadır. Bu hikâyenin sonunda savaşın etkisi ile mecburi bir büyüme hissetmelerini Recep şu şekilde dile getirir; “Artık çocukluğumuz kırılmış, Orhan’ın bilek saati gibi tuz buz olmuştu.”¹⁷⁵

Aynı kitapta yer alan ve çocuklar üzerinde savaşın etkilerinin nasıl hissedildiğinin kuvvetli bir şekilde anlatıldığı “Salıncak”, savaşın etkisi ile hayatlarının her alanının etkilendiği gibi eğitim hayatlarının da etkilenmesi sonucu öğretmenlerine ulaşmaya çalıştıkları “Fenerli Uçurtma”, savaşın sadece manevi değil maddi kayıplarının da hayatları içerisinde yarattığı zorluğu gözler önüne serdikleri “Düğün” hikâyesi ile savaş ile babasını kaybeden Orhan’ın annesini de kaybetme korkusu yaşadığı “Dünyayı Kucaklamak” hikâyesi, savaştan dolayı sürekli ev değiştirmek zorunda kalan ve arkadaşlarını kaybeden Orhan’ın gözünden arkadaşlık bağlarının anlatıldığı “Kan Kardeşler” hikâyesi 1. tekil şahıs anlatımı ile Kahraman Bakış Açısı kullanılarak yazılmıştır.

Saymış olduğumuz hikâyeler dışında kalan Bayram Elbiseleri, Arap, Marsel, Manda, Küçük Dost Kemancı, Akkuyruk, İlk Sevgi hikâyeleri 3. Tekil şahıs anlatımı ile ve İlâhi Bakış Açısı ile yazılmıştır.

Bizim Sokağın Romeo ve Jüliyet’i kitabında yer alan hikâyeler değerlendirildiği zaman, diğer kitaplarda olduğu gibi Gözlemci Bakış Açısının hâkim olduğu ve hatta başka bir bakış açısının kitapta kullanılmadığını görmekteyiz. Kitap içerisinde yer alan hikâyelerin tümü (Bizim Sokağın Orhan ve Sevil’i Ant İçtiler, Sevil’i Tanıyalım, Silgiyi Alkışlamalıyız, Orhan’ın Eleştirisi, Kalp Oyulmuş Ağacın Öyküsü, Sarı Üstüne Kıskançlık, Resim Defterindeki Çiçeğin Öyküsü, Mendil, Orhan Nasıl İyileşti, Şişkonun Şakası, Orhan O Cuma Günü Neden Okula Gitmedi, Bu Yüz Benim Değil mi?, Kuyruklu Yalan, Neler Orhan’ın Hoşuna Gider Neler Gitmez, Foya Çıktı Meydana, Kır Gezisi, Sevil’in Meydana Çizilen Portresi, Sevil Kimin Yanına Oturacak, Mektup, Son Yaz ve Sevil’in

¹⁷⁵ Necati Zekeriya, Eski Sokağın Çocukları, s. 14.

Güncesi) Gözlemci Bakış Açısı ile anlatılmıştır. Yazarın hikâye sonlarına 1. tekil şahıs ile eklediği sorular, okuyucunun hayal gücüne bıraktığı yorumlar bu kitapta da yer almaktadır. “Orhan’ın Eleştirisi” adlı hikâyeyi yazar “Gelin, bu hikâyeye burada bir nokta koyalım.”¹⁷⁶ ifadesi ile bitirir ve anlatıma ortak olur. “Orhan Nasıl İyileşti” hikâyesinde de “Ertesi gün, Orhan ile Sevil baş başa vermişler, bir kitaba bakıyorlardı. Gözleri kimseyi, onların büyük dostluklarına bu hikâyeyi adayan beni bile görmedi.”¹⁷⁷ ifadeleri ile biten hikâyede yazarın okuyucuları hissetmesi sağlanır.

Güzel Nedir Çirkin Nedir? Kitabının içerisinde yer alan hikâyelerin tümü (İstekler, Okul, Nedircik, Asansör Bir de Tatlılar, Dedeyi Eskiciye Satalım, Güzel Nedir Çirkin Nedir??, İlk Resim, Tersine Beş, Yardım, Büyük Cebin Öyküsü, Küçük Cebin Öyküsü, Ayna, Ben Burada Değilim, Uçurtma, Sen Küçüksün Sen Büyüksün, Baba Ne Olur Bana Ödünç Şiir Ver, Doğum Günü, Albaşlıklı Kızın Önceki Adı Nasıldı?, Ben Almadım Yedim Ben, Yalanın Ayakları Var mı?, Odada Çirkinlik Odada Güzellik, Misafirlikte, Düş, Kankardeş, Kutlu Olsun Anne, Övünen Çocuklar, Ayten’in Öyküsü, Duvarın Tanıklığı, Kıskançlık, Duvardaki Resim, Kuş, Bir Erik Öyküsü, Sünger Her Şeyi Siler, Orhan’ın Kaygıları, Küçük Çocuklar Büyük Çocuklar, Üç Arkadaş, Kavak, Kimi Fazla Sever, Parkta, Mayoyu Kim Almış?, Balık Isırmış, Yaz Öyküsü) Bizim Sokağın Romeo ve Jüliyet’i’nde olduğu gibi Gözlemci Bakış Açısı ile yazılmıştır.

Tüm hikâyeler değerlendirildiği zaman, duygu yoğunluğunun fazla olduğu ve diğer kitaplardan konusu itibari ile de ayrılan Eski Sokağın Çocukları kitabında yer alan hikâyelerin dışında, gözlemci bakış açısının yazar tarafından sıklıkla tercih edildiği fakat yazarın kendini olayın tamamen dışında tutmadığını ve hikâyelerin sonunda “ben” anlatımı ile dâhil olduğu görülmektedir.

1.5. Dil ve Üslup

Necati Zekeriya’nın incelemiş olduğumuz hikâye kitaplarında genel itibari ile yalın bir Türkçe kullanılmıştır. Dönem eserlerine kıyasla oldukça

¹⁷⁶ Necati Zekeriya, *Bizim Sokağın Romeo ve Jüliyet’i*, s. 25.

¹⁷⁷ Necati Zekeriya, *Bizim Sokağın Romeo ve Jüliyet’i*, s. 45.

az bölgesel kelime kullanıldığı ve kelime hatalarına az rastlandığı görülmektedir. Dikkati en çok çeken unsur ise tekerlemelerin, kelime tekrarlarının, söz sanatlarının, deyim kullanımının ve şairane bir üslubun, bütün hikâyelere hâkim olmasıdır. Tüm bunların yanında hikâyelerde sıkça “kuş” metaforunu kullanması, şairin belirgin bir üslup özelliği olarak karşımıza çıkar.

Çocuk edebiyatı eserleri olması sebebi ile kısa cümleler kullanılmış ve konuşmalara bolca yer verilmiştir. Şairin 1. Tekil şahıs ile anlatımlarında da 3. Tekil şahıs anlatımlarında da diyaloglara yer verdiğini görmekteyiz.

- “Orhan... Orhan... Of, kardeşimi kaybettim.
— Ağlama, küçük, ağlama, dedi kondüktör. İlk durakta inersin...
— Anneme ne diyeceğim?...
— Sıkılma o seni orada bekler... dedi bir yolcu.
— Hayır, hayır o benimle bindi... Eyvah... Eyvah...”¹⁷⁸

Bir başka hikâyede;

- “Çok sıcak, dayanamıyorum, dedi Orhan.
— Yandık, dedi dedesi.
— Kavrulduk, dedi ninesi.
— Öyle ise plaja gidelim, dedi annesi.
— Haydi hazırlanın, dedi babası, sonra da otomobili yol için hazırlamak üzere sıçrayıverdi dışarı.”¹⁷⁹

Eserlerde dikkati en çok çeken unsur tekerlemelere sıkça yer verilmesidir. Yazarın bunu çocuk ürünler yazdığının bilincinde olarak sıkça kullandığını düşünmekteyiz. Tekerlemeler çocukların hafızasında daha kolay yer etmekte ve okurlar için eseri eğlenceli hâle getirmektedir. Aynı zamanda çocuklara ezber kabiliyetini kazandırmaktadır.

Çocukların birbirleri ile çatışmalarında sıkça birbirlerine tekerlemeler üzerinden sataştığı görülmektedir. “Ayşe, Ayşe fili fili, nerede koydun karanfili, telledim, pulladım, Manastır’a yolladım. Manastır’ın kızları, yazı yazar elleri, kitap okur dilleri, koşun bakın kim geldi, telli pullu kız geldi...”

¹⁷⁸ Abdülkadir Hayber, “İki Katlı Otobüste”, *Hikâyeler*, der. Millî Eğitim Bakanlığı Yayınlar Daire Başkanlığı, Ankara: Millî Eğitim Basımevi, 1996, s. 73.

¹⁷⁹ Zekeriya, *Bizim Sokağın Çocukları*, s. 51.

¹⁸⁰ Orhan'ın sigara içtiğini gören arkadaşlarının Orhan'a söyledikleri de benzer bir tekerleme örneğidir. “Tıngıra mıngıra, Orhan içer sigara.” ¹⁸¹

Hikâyelerde kullanılan diğer tekerlemeleri şu şekilde sıralayabiliriz;

“Yağ satarım, bal satarım, kimse bilmez ne satarım.” ¹⁸²

“Ali ağa dum dum, beş para buldum, çarşıya gittim, çarşı yok, eve geldim, ev yok, tarana taşı, kaşık yok, çocuk ağlar, beşik yok.”¹⁸³

“Edinene, bedinene, duda biner kadınıne, entüm bentüm, talih tilki, dum, bam, pis.” ¹⁸⁴

“Leylek ben tüm havada, yumurtası tavada, çağırılım ot yesin, ot yemezse et yesin.” ¹⁸⁵

“Karga karga gak dedi, çık şu dala bak dedi. Çıktım baktım o dala, şu karga ne budala. Karga fındık getirdi, fare yedi bitirdi, onu tuttu bir kedi, miyaz dedi, av dedi.” ¹⁸⁶

“Eveleme, develeme, deve kuşu kovalama, bazı bazı, çok aptaldır berber kızı.” ¹⁸⁷

“Tas tas yoğurt, kulaklarını doğrult.” ¹⁸⁸

“Ayşe Ayşe, fili fili, nereye koydun karanfili?” ¹⁸⁹

“Ortada sandık, sıkı sıkı usandık.” ¹⁹⁰

Tekrarlı ifadelerin de sıklığını yine çocuk edebiyatı eserleri olmasına bağlayabiliriz. Çocuklar için okuma kolaylığı sağlamakta, okumayı kolaylaştırmakta ve eğlenceli hâle getirmektedir.

Bizim Sokağın Çocukları kitabının ilk hikâyesi olan “Bizim Sokağın Çocukları” hikâyesinde yer alan “Gece bizim sokağa indi. Gece bizim sokağı yuttu. Gece bizim sokağın kapılarına kilit vurdu. Gece bizim sokağın çocuklarını yataklara gönderdi. Gece bizim sokağın çocuklarına renk

¹⁸⁰ Necati Zekeriya, *Bizim Sokağın Çocukları*, s. 77.

¹⁸¹ Abdülkadir Hayber, “Orhan'ın İlk ve Son Sigarası”, *Hikâyeler*, der. Millî Eğitim Bakanlığı Yayınlar Daire Başkanlığı, Ankara: Millî Eğitim Basımevi, 1996, s. 57.

¹⁸² Necati Zekeriya, *Bizim Sokağın Çocukları*, s. 6.

¹⁸³ Necati Zekeriya, *Bizim Sokağın Çocukları*, s. 6.

¹⁸⁴ Necati Zekeriya, *Bizim Sokağın Çocukları*, s. 6.

¹⁸⁵ Necati Zekeriya, *Bizim Sokağın Çocukları*, s. 6.

¹⁸⁶ Necati Zekeriya, *Bizim Sokağın Çocukları*, s. 7.

¹⁸⁷ Necati Zekeriya, *Bizim Sokağın Çocukları*, s. 7.

¹⁸⁸ Necati Zekeriya, *Bizim Sokağın Çocukları*, s. 37.

¹⁸⁹ Necati Zekeriya, *Bizim Sokağın Çocukları*, s. 77.

¹⁹⁰ Necati Zekeriya, *Yeni Sokağın Çocukları*, s. 84.

getirdi, düş getirdi.”¹⁹¹ ve “Gün bizim sokağa indi. Gün bizim sokağın kapılarını açtı. Gün bizim sokağın çocuklarını içine aldı. Gün bizim sokağa renk getirdi, oyun getirdi.”¹⁹² örneklerinde görüldü gibi “gece” ve “gün” kelimeleri sıkça tekrarlanmıştır.

“Orhan’ın Özgürlük Anlayışı” hikâyesinde yer alan “Bu sabah bir başka güzel. Bu sabah, maşallahı var, kız gibi, gelin gibi. Bu sabah her şey cömert, her şey bol.”¹⁹³ ifadelerinde de “bu sabah” tekrarlı olarak karşımıza çıkmaktadır.

“Otobüsler Neden Durmuşlar” hikâyesinde yer alan “Orhan bugün bir otobüs içindedir. Orhan bugün bir otobüs içindedir. Orhan bugün ilk kez okula gidiyordu.”¹⁹⁴ ifadelerinde “Orhan bugün” tekrarlı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Necati Zekeriya’nın yalnızca bir hikâye yazarı olmadığı, şairliğinin de oldukça iyi olduğu, hikâyeler arasına şairane bir tavırla serpiştirdiği cümlelerden anlaşılmaktadır. Kuş metaforunu sıkça kullanan yazar, bunu şairane bir tabirle de çocuklara anlatmıştır.

“Orhan’ın Özgürlük Anlayışı” hikâyesinin girişinde yer alan şu ifadeler, özgürlüğü çocuklara şairane bir üslupla anlatır.

“Kuşların hürriyetleri kanatlarında.

Kanatların hürriyeti ise boşluklarda.”¹⁹⁵

Aynı Kovacıklar hikâyesinin yine giriş cümleleri, Zekeriya’nın şairane üslubu ile okuyucuya sunulur.

“Göl Tepsi gibi düz.

Güneş anne gibi cömert.

Oyun, eğlence baştan başa.”¹⁹⁶ ifadeleri ile okuyucuya hikâyelerin içinde şiirsel bir üslup sunmaktadır.

Çocuklara hikâyeleri eğlenceli ve akılda kalıcı bir dille anlatan Zekeriya, onların Türkçe ile bağını güçlendirmek adına sıkça deyim ve

¹⁹¹ Necati Zekeriya, *Bizim Sokağın Çocukları*, s. 6.

¹⁹² Necati Zekeriya, *Bizim Sokağın Çocukları*, s. 6.

¹⁹³ Necati Zekeriya, *Bizim Sokağın Çocukları*, s. 20.

¹⁹⁴ Necati Zekeriya, *Bizim Sokağın Çocukları*, s. 78.

¹⁹⁵ Necati Zekeriya, *Bizim Sokağın Çocukları*, s. 20.

¹⁹⁶ Necati Zekeriya, *Bizim Sokağın Çocukları*, s. 69.

atasözlerine de başvurmuştur. Hem atasözlerini öğreten hem de hikâyelerini canlandıran bu atasözlerini her kitabında bulmak mümkündür.

“Bir inat, bin murat”, “Tabana kuvvet kaçmak”, “Bıyık altından gülmek”, “Vakti iple çekmek”, “Ağzın olsun, dilin olmasın.”, “Saçı uzun, akli kısa”, “Sevinçten yüzü gözü gülmek”, “İğne atsan, yere düşmez.”, “Ekmek elden, su gölden.”, “İki gözü, iki çeşme”, “Yer açılıp yerin dibine girmek”, “Ses seda çıkarmamak”, “Yüzü gözü aydınlanmak”, “Burnu Kaf Dağında olmak”, “Yap iyilik, bul kemlik.”, “Gözünü dört açmak”, “Kan başına sıçramak”, “Acele işe şeytan karışır.”, “Dost kötü günde belli olur.”, “Armut piş, ağzıma düş.”, “Tabak sevdiği deriyi yerden yere vururmuş.” hikâyelerde tespit edebildiğimiz deyim ve atasözleridir.

Necati Zekeriya’nın usta bir yazar olduğunu anladığımız noktalardan biri de çocuk edebiyatı içerisinde, çocuklarında anlayabileceği bir tarzda söz sanatlarına sık sık başvurmasıdır.

Bizim Sokağın Çocukları kitabında “Çam Ağacının Öyküsü Hem Acıklı Hem Sevinçli” hikâyesinde yer alan “Bu sözler çam ağacına çok dokundu, ta yüreğine işledi, damarlarında kalan son yaşlarla ağladı.”¹⁹⁷, “Demedim mi Ben Size” hikâyesinde yer alan “Sokağımızın dişleri dökülmüş, ağzı bozulmuştu.”¹⁹⁸, “Orhan’ın Lastik Köpeğiyle Gerçek Bir Köpeğin Öyküsü” adlı hikâyede yer alan “Fakat güneşin elleri burada yakmıyordu.”¹⁹⁹; Yeni Sokağın Çocukları kitabında yer alan “Deprem Günü Kuşun Öyküsü” hikâyesinde geçen “Yeni sokak, eski güzel, gevrek gevrek gülüşünü unuttu.”²⁰⁰, “Bir Fiço’nun Beş Küçük Öyküsü” hikâyesinde yer alan “Sevindi yeni sokağın çocukları buna, sevindi yeni sokak.”²⁰¹, “Orhan’ın Yazdığı Öykü” hikâyesinde yer alan “Gece sokağa gürültüsüz patırtısız girdi.”²⁰², Bizim Sokağın Romeo ve Jüliyet’i’nde yer alan “Kalp Oyulmuş Ağacın Öyküsü” hikâyesinde yer alan “Ağaç gelen geçene yapraklarını salları, merhaba yerine, selam yerine.”²⁰³, “Resim Defterindeki Çiçeğin

¹⁹⁷ Necati Zekeriya, *Bizim Sokağın Çocukları*, s. 25.

¹⁹⁸ Necati Zekeriya, *Bizim Sokağın Çocukları*, s. 27.

¹⁹⁹ Necati Zekeriya, *Bizim Sokağın Çocukları*, s. 51.

²⁰⁰ Necati Zekeriya, *Yeni Sokağın Çocukları*, s. 14.

²⁰¹ Necati Zekeriya, *Bizim Sokağın Çocukları*, s. 21.

²⁰² Necati Zekeriya, *Yeni Sokağın Çocukları*, s. 44.

²⁰³ Necati Zekeriya, *Bizim Sokağın Romeo ve Jüliyet’i*, s. 30.

Öyküsü” adlı hikâyede yer alan “Orhan’a gülümsedi ilkyaz çiçeği kardelen.”²⁰⁴ ifadeleri Zekeriya’nın usta bir dille ve çocuğa görelilik ilkesini göz ardı etmeden kullandığı kişileştirme örnekleridir.

Zekeriya’nın hikâyeler içerisinde kullandığı benzetme örnekleri ise şu şekilde sıralanabilir; Bizim Sokağın Romeo ve Jüliyet’i’nde yer alan “Gözleri maviydi, gökyüzü gibi. Saçları sarıydı, mısır püskülü gibi.”²⁰⁵, Yeni Sokağın Çocukları kitabında yer alan “Orhan’ın İki Sinema Bileti Vardı” hikâyesinde geçen “Orhan ilkyaz yağmuru gibi damlayıverdi sinemaya.” ifadeler, çocukların anlama kabiliyetine uygun, konuşma dili içerisinde yer alabilecek benzetme örnekleridir.

Necati Zekeriya, eserlerin de yazdığı dönemin etkilerini hissettiren bir yazardır. Savaş yıllarında geçen hikâyeleri buna en güzel örnektir. Hikâyelerin birçoğunda yazar, kendi çocukluğundan anılar okuduğumuzu bizlere hissettirir. Bununla bağlantılı olarak metinlerde, özgürlüğü sembolize eden “kuş” metaforu oldukça sık karşımıza çıkmaktadır. Yazar kuş gibi özgür olmak istediğini, metinlerde üstü kapalı bir şekilde sık sık dile getirmiştir. Orhan’ın en sevdiği hayvanın kuş olması, iyi hissettiği anlarda kuş gibi hissetmesi; kötü anlarda kuşları düşünmesi buna örnektir. “Orhan gözlerini balkondaki kafes içinde duran kuşa dikti. Babasından dün duyduğu, özgürlükle ilgili yeni öyküyü hatırladı.”²⁰⁶, “Orhan da ne yapsın? Yüzünü kapadı, başı aşağıda, kanatları kırılmış bir kuş gibi, ağır ağır merdivenleri çıkmaya başladı.”²⁰⁷ ve “Bir serçe uçtu başımızın üstünden, muştuladı ilk yazı.”²⁰⁸ ifadeleri kuş metaforuna verilebilecek en güzel örneklerdir.

Necati Zekeriya’nın eserlerinde, diğer dönem eserlerine kıyasla daha az yazım hatası yapılmıştır. Fakat göze çarpan bazı hatalardan bahsetmek gerekirse, “a, e” geniş ünlülerinin “y” ünsüzü önündeki daralması hatası göze çarpan en net hatalardandır. Bu daralma durumu hikâyelerde Türkiye Türkçesinde olduğundan daha yaygın bir şekilde gerçekleşmektedir.

²⁰⁴ Necati Zekeriya, *Bizim Sokağın Romeo ve Jüliyet’i*, s. 34.

²⁰⁵ Necati Zekeriya, *Bizim Sokağın Romeo ve Jüliyet’i*, s. 15.

²⁰⁶ Necati Zekeriya, *Yeni Sokağın Çocukları*, s. 13.

²⁰⁷ Necati Zekeriya, *Yeni Sokağın Çocukları*, s. 47.

²⁰⁸ Necati Zekeriya, *Yeni Sokağın Çocukları*, s. 48.

Eski Sokağın Çocukları hikâye kitabının içerisinde yer alan “Manda” hikâyesinde “Nehir kıyısında duran çocuklar bunu görünce deli gibi *afallanmıya*, sinirden yerlerinde deli gibi *dönmiye* başladılar.”²⁰⁹ ve yine aynı kitap içerisinde yer alan “Dünyayı Kucaklamak” hikâyesinde yazar “*Görmüyeyim* diye beni kucakladı, göğsüne bastı, başını benim omzuma bıraktı.”²¹⁰ ile “Öyle ki vaktiyle bize daha küklere masan *söyliyen* Kürdan, şimdi hep savaş hikâyeleri anlatıyordu.”²¹¹ ifadeleri kullanılmıştır. “Akkuyruk” hikâyesinde yer alan “Eski sokağın bütün çocukları, beni *sevmiyenleri*, beni *çekemiyenleri* de yanında toplamışlar, hakkımda iyi sözler *söylemiye* başlamışlar.”²¹² cümlesi, birden fazla hatanın yer aldığı bir cümle olarak karşımıza çıkar.

Yoğun olarak “Eski Sokağın Çocukları” kitabında bu hatalara rastlamamızın sebebi, hikâye kitabı içerisinde yer alan hikâyelerin daha uzun olması ve bununla bağlantılı olarak daha uzun cümlelerin kurulması olduğu söylenebilir. Diğer hikâye kitaplarında yer alan hikâyelerde cümlelerin de hikâyelerin de kısalığı bu tarz hataların varlığını azaltmıştır.

Bir diğer hata ise, deyimleri ve atasözlerini yerinde ve anlaşılır şekilde kullanmasına rağmen, “Arap” hikâyesinde *bam teline basmak* deyimini yerine “Orhan’ın *püf noktasına* basmıştı.”²¹³ ifadesi kullanılmıştır.

Necati Zekeriya’nın hikâyelerde yapmış olduğu bir diğer hata Batı kökenli kelimelerinde yapmış olduğu yazım hatalarıdır. “Bilek Saati” hikâyesinde “Top havada helezonlar çizerken, kulakları yırtıcı bir *alarım* duyuldu.”²¹⁴ cümlesinde *alarım* yerine alarm kullanılması gerekirken, “Arap” hikâyesinde kullanılan “Ben artık sapan savaşlarına gelmiyeceğim, *fudbol* çok daha iyi.”²¹⁵ cümlesinde *fudbol* kelimesine yerine “futbol” kullanılmalıydı.

²⁰⁹ Necati Zekeriya, *Eski Sokağın Çocukları*, s. 45.

²¹⁰ Necati Zekeriya, *Eski Sokağın Çocukları*, s. 47.

²¹¹ Necati Zekeriya, *Eski Sokağın Çocukları*, s. 47.

²¹² Necati Zekeriya, *Eski Sokağın Çocukları*, s. 59.

²¹³ Necati Zekeriya, *Eski Sokağın Çocukları*, s. 33.

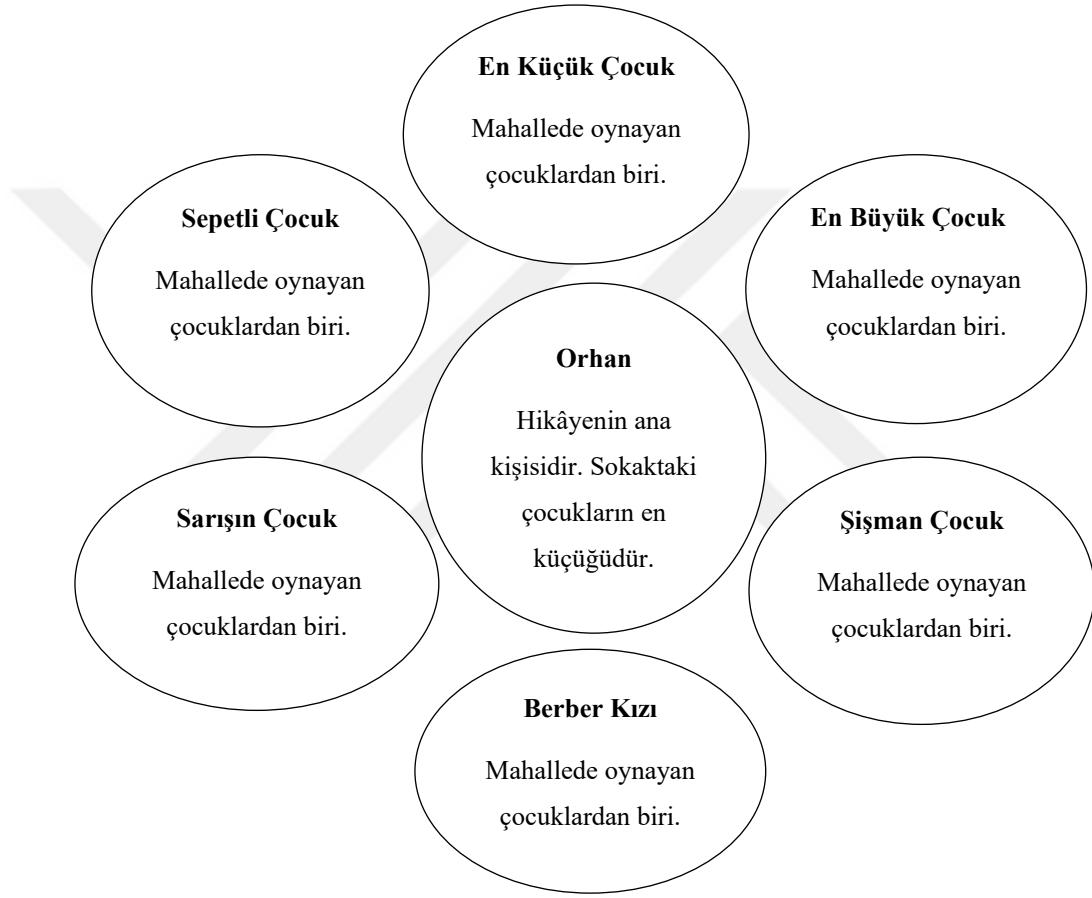
²¹⁴ Necati Zekeriya, *Eski Sokağın Çocukları*, s. 13.

²¹⁵ Necati Zekeriya, *Eski Sokağın Çocukları*, s. 32.

1.6. Başat Bazı Hikâyelerin Şahıs-Olay Örgüsü

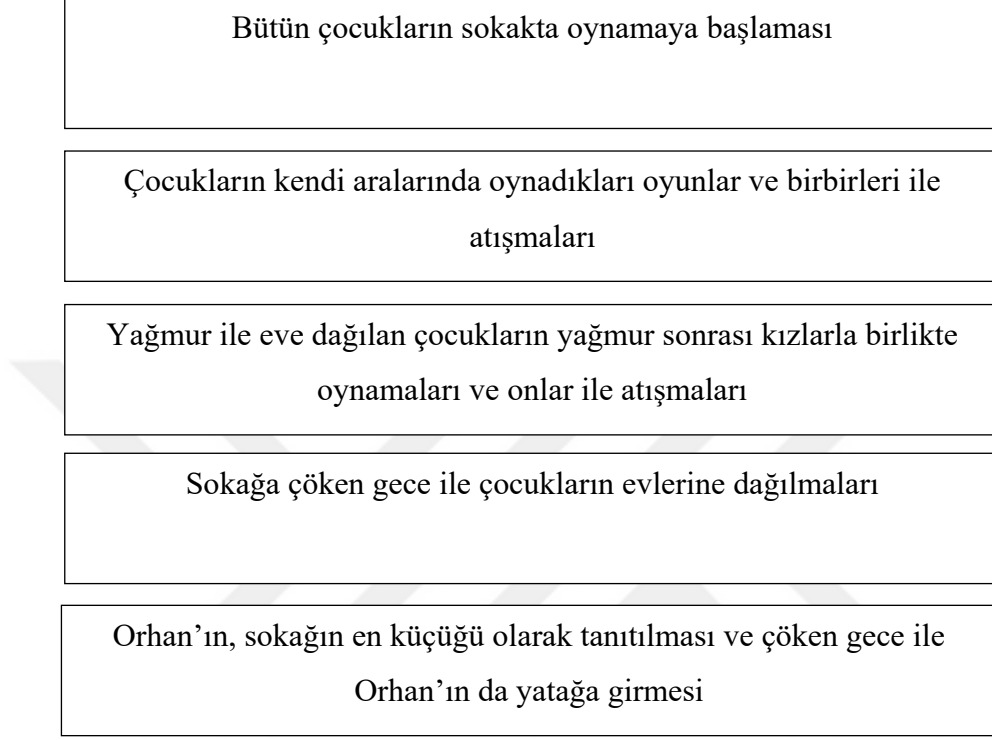
Çalışmamız kapsamında incelemiş olduğumuz hikâye kitapları içerisinde yer alan başat hikâyelerin olay ve şahıs kadrosunu şematik olarak göstereceğiz.

1.6.1. Bizim Sokağın Çocukları Hikâye Kitabında Yer Alan “Bizim Sokağın Çocukları” Hikâyesinin Şahıs Şeması

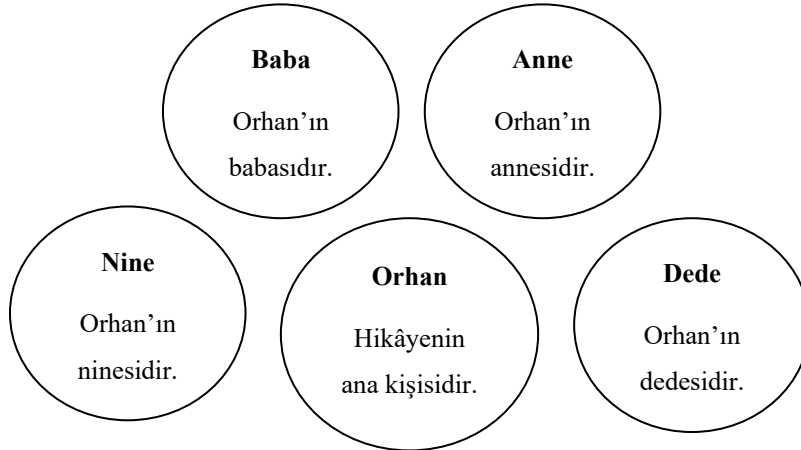
Şekil 1: Bizim Sokağın Çocukları Hikâyesinin Şahıs Şeması

1.6.2. Bizim Sokağın Çocukları Hikâye Kitabında Yer Alan “Bizim Sokağın Çocukları” Hikâyesinin Olay Örgüsü Şeması

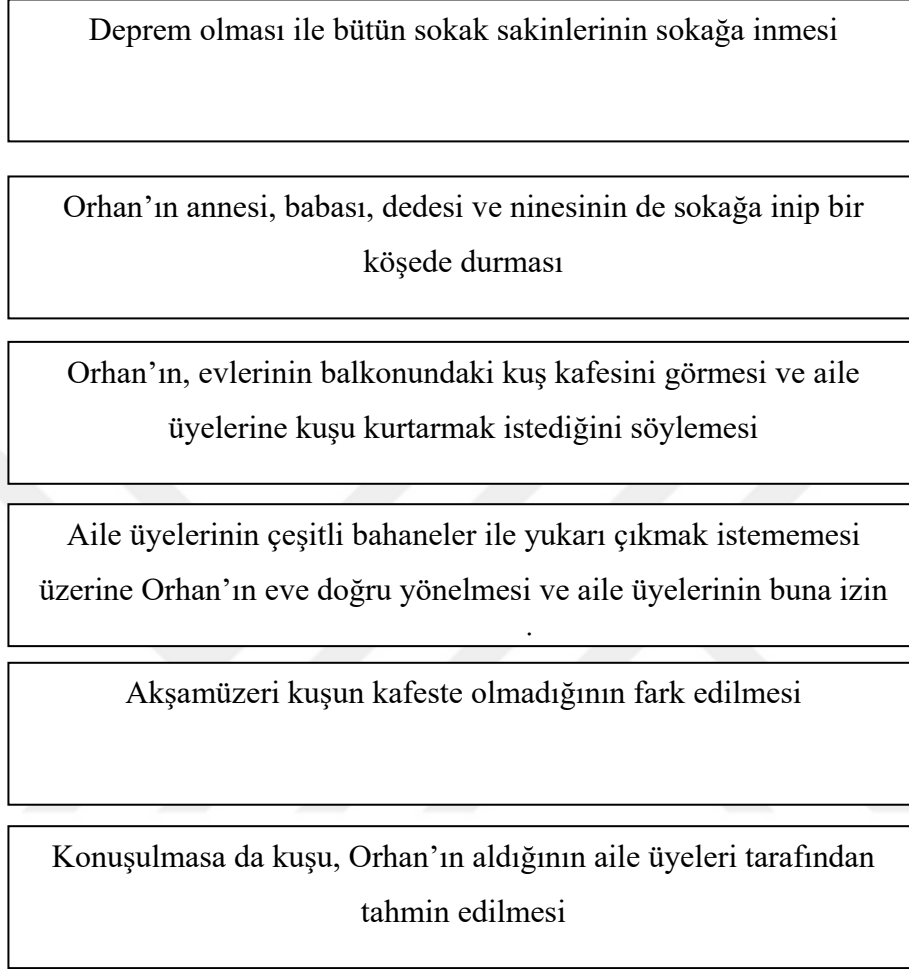
Şekil 2: Bizim Sokağın Çocukları Hikâyesinin Olay Örgüsü Şeması

1.6.3. Yeni Sokağın Çocukları Hikâye Kitabında Yer Alan “Deprem Günü Kuşun Öyküsü” Hikâyesinin Şahıs Şeması

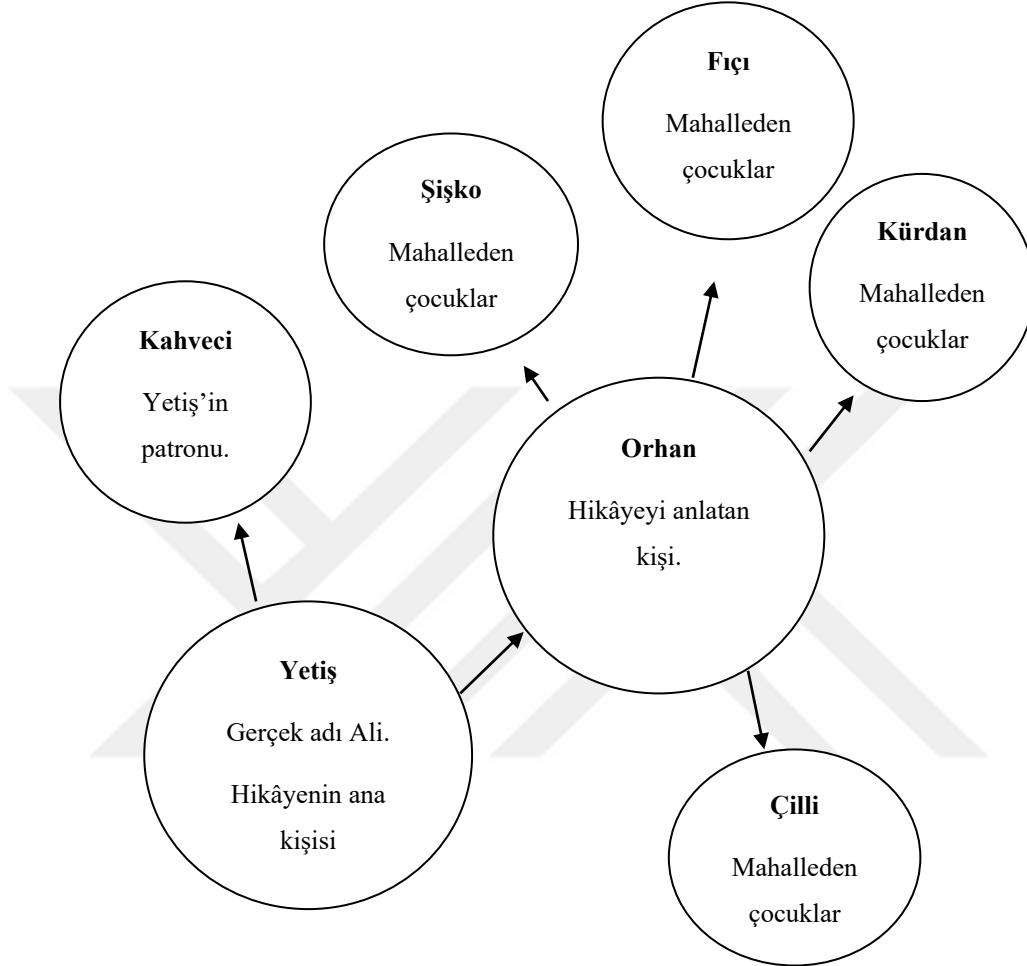
Şekil 3: Deprem Günü Kuşun Öyküsü Hikâyesinin Şahıs Şeması

1.6.4. Yeni Sokağın Çocukları Hikâye Kitabında Yer Alan “Deprem Günü Kuşun Öyküsü” Hikâyesinin Olay Örgüsü Şeması

Şekil 4: Deprem Günü Kuşun Öyküsü Hikâyesinin Olay Örgüsü Şeması

**1.6.5. Eski Sokağın Çocukları Hikâye Kitabında Yer Alan “Yetiş”
Hikâyesinin Şahıs Şeması**

Şekil 5: Yetiş Hikâyesinin Şahıs Şeması

1.6.6. Eski Sokağın Çocukları Hikâye Kitabında Yer Alan “Yetiş” Hikâyesinin Olay Örgüsü Şeması

Çocuklar futbol oynarken gazete satan Çilli’nin, Almanlarla pakt imzalandığını bağırarak halka duyurması

Orhan’ın büyük kardeşinin, onu nümayişe çağırması

Yetiş’in arkadaşlarına bir şeyler olduğunu ve onların da gitmesi gerektiğini söylemesi

Çocukların hep beraber nümayişe gitmesi fakat bir arada oldukları sırada Yetiş’in yanlarında olmadığını fark etmeleri

Yetiş’in sesini uzaklarda duymaları

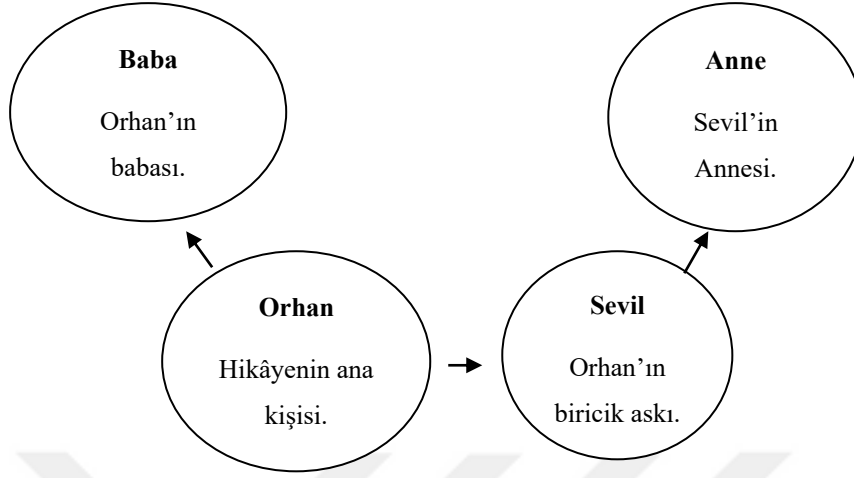
Yetiş’in uzaklarda, eller üstünde taşındığını gördükleri anda polisin kalabalığı dağıtması

Olayın ertesi günü Yetiş’i yatağında hasta görmeleri

Çocukların Yetiş’i son kez kent bombardımanı olduğu gün görmeleri ve savaşın ilk kaybı olarak Yetiş’ten ayrılımları

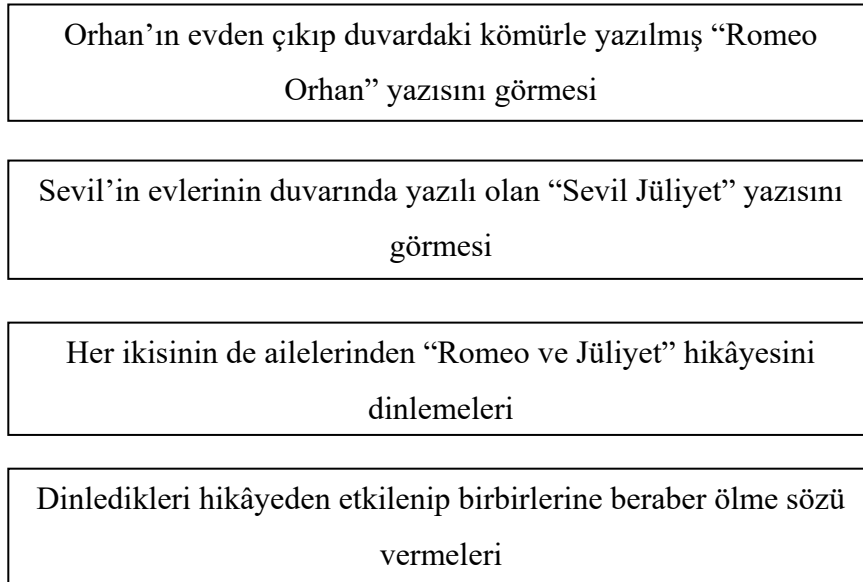
Şekil 6: Yetiş Hikâyesinin Olay Örgüsü Şeması

**1.6.7. Bizim Sokağın Romeo ve Jüliyet’i Hikâye Kitabında Yer Alan
“Bizim Sokağın Orhan ve Sevil’i Ant İçtiler” Hikâyesinin Şahıs Şeması**

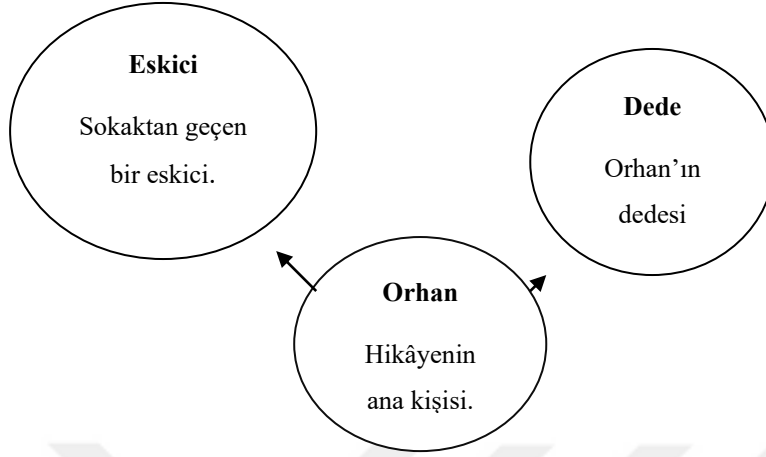
Şekil 7: Bizim Sokağın Orhan ve Sevil’i Ant İçtiler Hikâyesinin Şahıs Şeması

**1.6.8. Bizim Sokağın Romeo ve Jüliyet’i Hikâye Kitabında Yer Alan
“Bizim Sokağın Orhan ve Sevil’i Ant İçtiler” Hikâyesinin Olay Örgüsü Şeması**

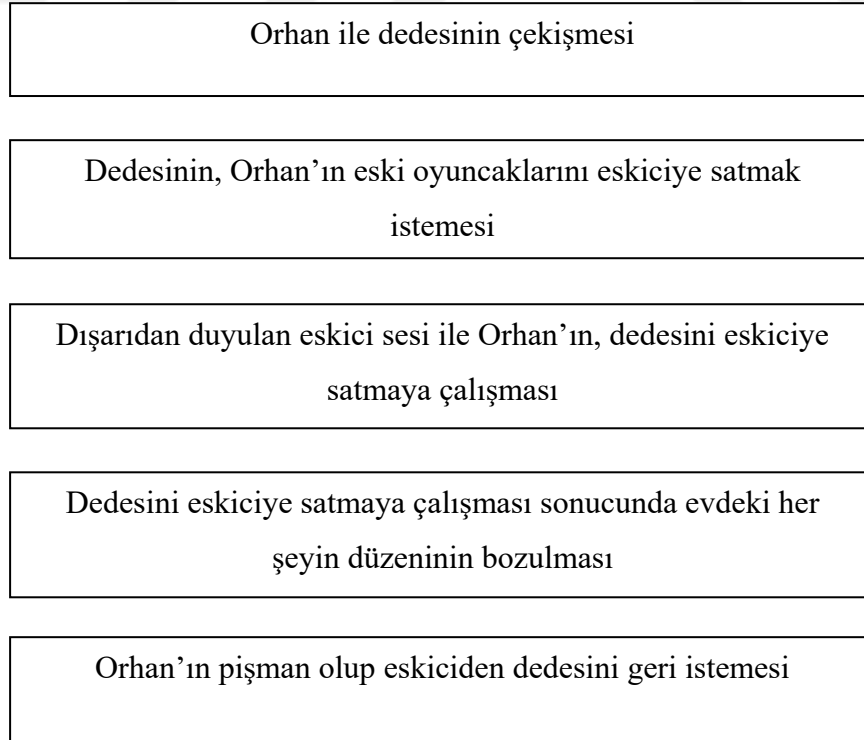
Şekil 8: Bizim Sokağın Orhan ve Sevil’i Ant İçtiler Hikâyesinin Olay Örgüsü Şeması

**1.6.9. Güzel Nedir Çirkin Nedir? Hikâye Kitabında Yer Alan
“Dedeyi Eskiciye Satalım” Hikâyesinin Şahıs Şeması**

Şekil 9: Dedeyi Eskiciye Satalım Hikâyesinin Şahıs Şeması

**1.6.10. Güzel Nedir Çirkin Nedir? Hikâye Kitabında Yer Alan
“Dedeyi Eskiciye Satalım” Hikâyesinin Olay Örgüsü Şeması**

Şekil 10: Dedeyi Eskiciye Satalım Hikâyesinin Olay Örgüsü Şeması

2. BÖLÜM

NECATİ ZEKERİYA’NIN ÇOCUK HİKÂYELERİNİN TEMATİK AÇIDAN İNCELENMESİ

Necati Zekeriya’nın incelemekte olduğumuz hikâye kitaplarını tematik açıdan Orhan’ın Öğrendiği Yeni Şeyleri Konu Alan Hikâyeler, Orhan’ın Başından Geçen Olayları Konu Alan Hikâyeler, Orhan’ın Aile İlişkilerini Konu Alan Hikâyeler, Çocukların Kavgalarını Konu Alan Hikâyeler, Orhan ile Sevil Arasında Yaşanan Olayları Konu Alan Hikâyeler, Savaş Yıllarını Konu Alan Hikâyeler olmak üzere 6 ana gruba ayırmamız mümkündür.

2.1. Orhan’ın Öğrendiği Yeni Şeyleri Konu Alan Hikâyeler

Necati Zekeriya’nın yazmış olduğu bütün hikâye kitaplarının ana kahramanı Orhan’dır. Hikâyelerin hepsi Orhan’ın çevresinde dönse de hikâyelerde işlenen tema farklılık göstermektedir.

Hikâyelerin çocuk hikâyeleri olmaları, Zekeriya’nın konu seçiminde önemli rol oynamıştır. Çocuk okurlara hitap edeceği için konular titizlikle seçilmiş ve okuyucuya yeni bilgiler katması amaçlanmıştır. Orhan’a hikâyeler boyunca öğretilen şeyler aslında çocuğa öğretilmek üzere, eğlenceli bir şekilde anlatılmaya çalışılmıştır.

Bizim Sokağın Çocukları kitabında yer alan “Kütüphanede Doğan Hikâye” ile Orhan’ın Kül Kedisi masalını öğrenmesi konu edilir. “Yaşlı Postacı” hikâyesinde Orhan’ın postacının emekli olması üzerine ona yardım etmesi ve vefalı davranması gerektiğini fark etmesi, “Çam Ağacının Öyküsü Hem Acıklı, Hem Sevinçli” hikâyesinde Orhan’ın her şeyin zamanında güzel olduğunu öğrenmesi, “Demedim mi Ben Size” hikâyesinde yeni dökülmüş asfalta ayakkabı ile basarsa ayağının izinin çıkacağını, “Telefon” hikâyesinde telefon kullanmayı, “Beyaz Bıyıklar” hikâyesi ile yoğurdu yediğinin bıyıklarında çıkan iz üzerine anlaşılmasıyla yalan söylememesi gerektiğini, “Suçlu Nasıl Bulundu?” hikâyesinde annelere daima doğrunun söylenmesi gerektiği, “Karga Dedi ki” hikâyesinde annesinin yalanını yakaladığı zaman ona kuşların haber vermesinden esinlenerek, annesine “bana da kargalar haber verdi.” cevabı ile eğlenceli bir şekilde yalanın

ortaya çıkışı anlatılır. “Kurnaz Orhan” hikâyesinde kardeşini parasını alabilmek için salıncaklara götürmeyi kabul etmesi fakat kardeşinin bunu fark edip isteğinden vazgeçmesi, “Bizim Ev de Yanacak mı?” hikâyesi ile “Yalancının evi yanmış, kimse inanmamış.” sözünü duyduktan sonra yalan söylediği için evinin yanacağını sanması, “Oyuncaklar Camekânın Önünde” hikâyesi ile kelimelerin birden fazla anlama çıktığını, “Tünel” hikâyesi ile ilk defa tünele girince korkması ve tüneli öğrenmesi, “Yalancının Mumu” hikâyesi ile yalan söylememesi gerektiğini anlatılır.

Yeni Sokağın Çocukları kitabında yer alan “Ortanca Olmak Ne Demektir?” hikâyesinde Orhan ortanca olan arkadaşının şikayetleri ile ortanca olmanın ne demek olduğunu öğrenir. “Küçük Kıpti Kızı” hikâyesinde Orhan, etrafındaki insanları dış görünüşleri ile yargılamamayı “Orhan’ın Bir Dakikalık Tembelliği” hikâyesi ile de yaptığı küçük tembellikler ile birçok fırsatı kaçırabileceğini öğrenir.

Güzel Nedir Çirkin Nedir? kitabında yer alan “İstekler” hikâyesinde, Orhan radyoda dinlediği keman parçası ile gönlünden çeşitli mesleklerin hayalini geçirir.

Tüm bu hikâyelerde Orhan’ın öğrendiği şeyleri okuyucu da öğrenmiş olur. Orhan’ın çıkardığı sonuçlardan, okuyucu da kendince sonuç çıkartır.

2.2. Orhan’ın Başından Geçen Olayları Konu Alan Hikâyeler

Necati Zekeriya’nın hikâyelerinin birçoğunda öğretici unsurlar olsa da çocuk okuyucuya keyifli vakit geçirmek amacı ile ve günlük hayatta yaşanan olayları aktarabilmek amacı ile de yazılmış hikâyeleri mevcuttur. Bu bölümde bahsedilen hikâyelerin hepsinde, öğretici bir amaç yerine çocuklara okuma sevgisi aşılayacak hikâyeler yazmak amaçlanmış ve günlük hayatları ile bağ kurmasını sağlayabilecek konular seçilmiştir.

Bizim Sokağın Çocukları kitabında yer alan “Anneye Armağan” hikâyesinde Orhan’ın Anneler Günü sebebi ile annesine hediye alması, “Neden Söylememiş” hikâyesi ile ödevlerini yapmaması üzerine ninesinin onu öğretmenine şikayet ile tehdit etmesi, “İkisi de Güzel, Dünyanın En Güzeli” hikâyesinde Orhan’ın teyzesi ile hâlâsı arasında kimin güzel olduğuna karar verememesi, “Bir İnat Bin Murat” hikâyesinde Orhan’ın

kardeşine inat uğruna dişini kendi başına çıkarması, “İki Kaşık Reçel” hikâyesinde Orhan’ın annesinin misafirlikte fazla reçel istememesini tembihlemesi anlatılır. “Orhan’ın 1 Nisan Oyunu” hikâyesinde Orhan’ın şaka amaçlı kör numarası yapması, “Aynı Kovacıklar” hikâyesi ile sahilde oynayan başka bir kızla kovasını karıştırması, “Su Başka Gazoz Başka” hikâyesinde bardaksız içecek içemediğini söylemesine rağmen gazozu şişeden içebileceğini söylemesi, “Rüya” hikâyesinde Orhan’ın rüyasında zorla okula yazdırıldığını görmesi, “Otobüsler Neden Durmuşlar” hikâyesi ile otobüslerin kaza yaptığını sanması üzerine şoförün yanına gitmesi fakat başka bir şoföre camdan kahvaltı uzattığını görmesi anlatılır.

Yeni Sokağın Çocukları kitabının ilk hikâyesi olan “Deprem Günü Kuşun Öyküsü” hikâyesinde Orhan’ın, kentlerinde yaşanan deprem üzerine bir günü sokakta geçirmeleri, “Gözden Hiçbir Şey Kaçmaz” hikâyesi ile Orhan’ın Buyur Al Dükkânı’ndan gizlice çikolata almaya çalışması fakat yakalanması, “Aman Öğretmenimiz Hemen İyileşsin” hikâyesi ile hasta olan öğretmeni yerine gelen öğretmenden korkması ve kendi öğretmeninin bir an önce iyileşmesini istemesi, “Fısıldamak Böyle mi Olur?” hikâyesi ile Orhan’ın arkadaşına kopya vermeye çalışması, “Düş” hikâyesi ile Orhan’ın gördüğü kabus, “Sirkin Dilsiz Yıldızı” hikâyesi ile sokaklarına gelen sirki arkadaşları ile izlemeye çalışması, “Orhan’ın Yazdığı Öykü” hikâyesi ile Orhan’ın, babasının daktilosu başında öykü yazmaya çalışması, “Acele İşe Şeytan Karışır” hikâyesi ile merdivenlerden kayarken pantolonunu yırtması, “Üç Arkadaş” hikâyesi ile çocukların kendi aralarında yiyeceklerini bölüşmesi, “Duvarın da Dili Var” hikâyesi ile Orhan’ın evin duvarına resim çizdiğinin sanılması, “Orhan’ın Yamalı Pantolonu” hikâyesi ile kendi pantolonunu kendi yırtması üzerine kendi kendine tekrar yamamaya çalışması, “On Üç Sayısı Uğursuz Mudur?” hikâyesi ile on üç rakamını uğursuz sanması, “Bir Öykü İki Yüzle” hikâyesinde Kürdan’ın kolunun kırılması üzerine Orhan’ın yaşadığı üzüntü, “Ayna” hikâyesi ile Orhan’ın evdeki aynaları beğenmemesi, “Bir Erik Öyküsü” hikâyesinde Orhan’ın aile üyelerinin sözünü dinlemeyip ağaca tırmanması üzerine kolunu kırması anlatılır.

Bizim Sokağın Romeo ve Jüliyet'i'nde yer alan “Silgiyi Alkışlamak” hikâyesinde tahtaya yazılan kötü sözlerin silgi tarafından silinmesi, “Orhan Nasıl İyileşti” hikâyesinde Orhan’ın kabakulak olması anlatılır.

Güzel Nedir Çirkin Nedir? kitabında yer alan “Okul” hikâyesinde, Orhan öğretmenin sürekli aynı şeyleri anlatmasından yakınıır. “Küçük Cebin Öyküsü” hikâyesinde Orhan’ın sınıf arkadaşlarının eşyalarını cebine saklaması, “Uçurtma” hikâyesinde Orhan’ın yaptığı uçurtmayı Erol ile paylaşmaması, “Al Başlıklı Kızın Önceki Adı Neydi?” hikâyesinde Orhan’ın Al Başlıklı Kızın hikâyesini öğrenmesi, “Ben Almadım, Yedim Ben” hikâyesinde Orhan’ın Gülbün’ün çikolatasını yemesi konu edilmiştir.

2.3. Orhan’ın Aile İlişkilerini Konu Alan Hikâyeler

Necati Zekeriya’nın kitaplarında Orhan’ın sokak arkadaşlarından sonra en çok vakit geçirdiği karakterler aile üyeleridir. Bu üyeler anne, baba, abi (Ercan), kız kardeş, teyze, hâlâ, nine ve dededir. Orhan çoğunlukla aile üyelerinden bir şey öğrenir ve arkadaşları ile olan sorunlarını onlarla birlikte çözer.

Yeni Sokağın Çocukları kitabında yer alan “Anahtar Kimde” hikâyesinde Orhan’ın teyzesinin İstanbul’a dönmesini istememesi üzerine anahtarı saklaması konu edilmiştir.

“Bizim Sokağın Romeo ve Jüliyet'i”nde yer alan “Orhan’ın Eleştirisi” hikâyesinde Heidi hikâyesi üzerine fikirlerini yazan Orhan’ın dedesi ile yaşadığı diyaloglar anlatılmaktadır.

Güzel Nedir Çirkin Nedir? kitabında yer alan “Asansör, Bir de Tatlılar” hikâyesinde Orhan’ın bozduğu asansörü ninesinin başka çocukların bozduğunu sanması, “Dedeyi Eskiciye Satalım” hikâyesinde Orhan’ın dedesini yaşlı olduğu için eskiciye satabileceği fikri, “İlk Resim” hikâyesinde Orhan’ın aile üyelerine yaptırdığı resmi okula götürmesi, “Yardım” hikâyesinde Orhan’ın babasına sözde yardım etmesi, “Büyük Cebin Öyküsü” hikâyesinde Orhan’ın küçük olduğu için evde bırakılması, “Sen Küçüksün, Sen Büyüksün” hikâyesinde Orhan’ın ailesi tarafından bazı zamanlarda yaşının küçük görülmesi, bazı zamanlarda ise artık büyüdüğünün ifade edilmesine tepkisi, “Baba Ne Olur Bana Ödünç Şiir

Ver” hikâyesinde Orhan’ın okul ödevi için babasından ödünç şiir istemesi, “Kutlu Olsun Anne” hikâyesinde Orhan’ın Anneler Günü için annesine telgraf çekmesi konu edilir.

2.4. Çocukların Kavgalarını Konu Alan Hikâyeler

Necati Zekeriya’nın çocuk hikâyeleri, hikâye kitaplarının başlıklarından da anlaşılacağı üzere Orhan’ın evinin sokağında yaşayan çocuklarla arasında yaşanan olayları konu alır. Çocuklar genellikle birbirleriyle ve Orhan ile atışır, yarışır ve aynı hikâyede olmasa da sonraki hikâyelerde barışır. Çocukların aralarındaki bu tatlı atışmalar, Zekeriya’nın kitaplarının büyük bir çoğunluğuna konu olmuştur.

Bu hikâyelerde çocuklar sokağı, mücadeleyi ve günlük hayatta arkadaşlar arasında yaşanabilecek olayları Orhan’ın hayatı üzerinden görmüş ve öğrenmiş olurlar.

Bizim Sokağın Çocukları kitabının ilk hikâyesi olan “Bizim Sokağın Çocukları” hikâyesinde ilk olarak kahramanlar tanıtılır ve çocukların aralarında atışmaları başlar. “Yiğit Kimdir?” hikâyesinde sarışın çocuğa diğer çocukların sataşmaları ve Orhan’ın sarışın çocuğu koruması, “Şeytan Aldı Götürdü, Satamadı Getirdi” hikâyesinde Erol’un bilyesinin kaybolması üzerine sokakta çıkan tartışma, “Kırmızı Balon” hikâyesinde Erhan’ın doğum gününe hediye almadığı için gidemeyen ve sonrasında kırmızı bir balon ile kapısını çalan Orhan’ın hikâyesi anlatılır. “Arabacı Arkadan” hikâyesinde sokaktan geçen faytonun arkasına atlayamaması üzerine sokak çocuklarının alay konusu olan Orhan’ın hikâyesi konu edilmiştir.

Yeni Sokağın Çocukları kitabında yer alan “Kıskançlık” hikâyesinde Orhan için Sevim ve Sevil’in birbirleri arasında girdikleri atışma, “Posta Kutusundan Kitabı Kim Almış?” hikâyesinde Orhan’ın babasına gelen kitabın posta kutusundan kaybolması üzerine çocukların yaşadıkları atışma anlatılır.

Bizim Sokağın Romeo ve Jüliyet’i’nde yer alan “Rüzgârın Oyunu” hikâyesinde Orhan’ın sözlü sırasında Sevil’in saçına kâğıt tutuşturması ve arkadaşlarına yardım edememesi sonucunda, arkadaşlarının Orhan’ın foyasını ortaya çıkarması, “Şişko’nun Şakası” hikâyesinde Şişko’nun Sevil

ile Orhan'ın oturduğu yere iğne koyması, “Foya Çıktı Meydana” hikâyesinde öğretmene Orhan'ın boyaları çaldığını söyleyen çocukların yalanlarının ortaya çıkması anlatılmıştır.

2.5. Orhan ile Sevil Arasında Yaşanan Olayları Konu Alan Hikâyeler

Necati Zekeriya'nın hikâye kitaplarının Orhan'dan sonraki ana karakteri Sevil'dir. Sevil, Orhan'ın biricik aşkı ve en yakın arkadaşısıdır. Mahallelerine taşınmaları ve okul arkadaşı olmaları ile başlayan hikâyeleri, Zekeriya'nın bütün hikâyelerine tesir eder. Okul hayatları boyunca birbirlerinden hiç ayrılmayan Orhan ve Sevil'in başından türlü olaylar geçer.

Yeni Sokağın Çocukları kitabında yer alan “Sevil” hikâyesi ile Orhan ile Sevil'in bütün kitaplara tesir eden aşkı ve arkadaşlığı başlamış olur. “Sevil” adlı hikâyede mahalleye yeni gelen Sevil ve Orhan ile iletişime geçmeye çalışmaları anlatılır.

Bizim Sokağın Romeo ve Jüliyet'i kitabının neredeyse her hikâyesi, Orhan ve Sevil'in arasında yaşanan olayları konu alır. “Bizim Sokağın Orhan ve Sevil'i Ant İçtiler” hikâyesinde Orhan ve Sevil, Romeo ve Jüliyet'in hikâyesini öğrenerek onlar gibi tarihte iz bırakmak için birbirlerine 4 yıl sonra birlikte ölme sözü verirler. “Yeşilin Öyküsü” hikâyesinde, Orhan'ın Sevil'in gözlerinin yeşil renk olması ve doğada bulunan yeşil renkler üzerine girdikleri diyalog, “Kalp Oyulmuş Ağacın Öyküsü” hikâyesinde okulda bulunan ağaca oyulan kalbi Orhan ile Sevil'in yaptığının sanılması, “Resim Defterindeki Çiçeğin Öyküsü” hikâyesinde Orhan'ın Sevil'e çiçek alması, “Sarı Üstüne Kıskançlık” hikâyesinde Orhan'ın Sevil'in elbisesinin renginin sarı olması üzerine, diğer çocuklarla sarı rengini en çok sevenin kim olduğu tartışmasına girmesi, “Mendil” hikâyesinde Sevil'in Orhan için sakladığı mendil, “Orhan O Cuma Günü Neden Okula Gitmedi” hikâyesinde derste sorduğu soruyu bilemedikleri için kızan öğretmene Sevil ve Orhan'ın kendilerini affettirmeye çalışmaları, “Kuyruklu Yalan” hikâyesinde Orhan, Sevil ve çocukların ağaçtan elma toplarken yakalanması, “Neler Orhan'ın Hoşuna Gider Neler Gitmez?” hikâyesinde Orhan ile Sevil'in kendi aralarında neyden hoşlanıp neyden

hoşlanmadıklarını konuşması, “Kır Gezisi” hikâyesinde Orhan ile Sevil’in gezide çiçek toplamak uğruna ortadan kaybolması, “Sevil’in Meydana Çizilen Portresi” hikâyesinde Orhan’ın Sevil’i çizdiği portrenin sabaha kadar silinmesi ve sileni bulmaya çalışmaları, “Mektup” hikâyesinde Sevil’in çantasından çıkan mektubu annesinin bulması, “Son Yazı” hikâyesinde öğretmenlerinin okulda yaşadıkları en mutlu anları çocuklara yazdırmaları üzerine Orhan ve Sevil’in birbirlerini tanıdıkları günü yazmaları, “Sevil’in Güncesi” hikâyesinde Orhan’ın Sevil’in güncesinin okuyup okumamak arasında kalması, “Orhan ve Sevil: İnsan Nasıl Ölebilir Yaşamak Bu Kadar Güzelken” hikâyesinde, 4 yıl önce birbirlerine verdikleri beraber ölme sözünden vazgeçmeleri anlatılır.

2.6. Orhan’ın Savaş Yıllarında Yaşadıklarını Konu Alan Hikâyeler

Necati Zekeriya, savaşın en yoğun geçtiği yıllarda çocukluk çağındadır. Bu sebeple hayatının en güzel zamanlarında gördüğü acı ve hüznün onun edebiyatına da yansımıştır. Hayatında maddi ve manevi birçok kayıp yaşamasına sebep olan savaş, onun çocuk hikâyelerinde de bu konuya değinmesine sebep olmuştur.

Orhan’ın savaş yıllarında yaşadıklarını konu alan hikâye kitabı yalnızca Eski Sokağın Çocukları kitabıdır. Kitabın içinde yer alan her hikâyede savaşın etkisi hissedilmekte ve Orhan, ailesi, arkadaşları ile birlikte savaşın etkileri ile mücadele etmektedir. Duygu yoğunluğunun en fazla olduğu hikâyeler oldukça etkileyici ve kahramanın ağzından yazıldığı için oldukça da gerçekçidir.

Savaş, toplumu ve toplumun en küçük birimi olan aileyi, maddi ve manevi birçok yönden etkilemekte ve kayıplar vermesine sebep olmaktadır. Zekeriya’nın hikâyelerinde de Orhan savaş yıllarında ilk olarak arkadaşlarını kaybeder. Arkadaşlarından sonra babasını kaybeder ve annesini de kaybetme korkusu yaşar. Abisi ve akrabaları faşist askerleri ile savaşmak üzere yollara düşer. Bunlar Orhan gibi küçük bir çocuk için oldukça zor ve yaralayıcıdır.

Manevi kayıpların yanında verilen maddi kayıplar da savaşın en büyük sorunlarından biridir. Orhan'ın çok sevdiği sokağından ve kentinden köye taşınmak zorunda kalması, derinden etkilenmesine sebep olur.

Eski Sokağın Çocukları kitabının ilk hikâyesi olan “Yetiş” hikâyesinde, Orhan'ın mahalleden arkadaşı olan Yetiş'in savaşı protesto etmek amacı ile gerçekleştirilen gösterilere katılması, Orhan ve arkadaşlarının onu gösterilerden uzak tutma çabasının sonuçsuz kalması ve Orhan'ın onu son kez uzaktan şehri terk ederken görmesi anlatılır. “Bilek Saati” hikâyesinde Recep ile Orhan'ın futbol maçına gitmesi fakat maç sırasında kentin bombalanması üzerine bir saatçi dükkânının yanına saklanmaları ve düşen saatlerden birini Orhan'ın alacağını sanan Recep'in duyguları anlatılır. “Salıncak” hikâyesinde Erhan'ın annesi ve babasını kaybetmesi üzerine sokağa gelen salıncağa binecek parayı bulamamasına çözüm olarak salıncakçıya yardım etmesi fakat salıncakçının işin sonunda Erhan'ı salıncağa bindirmemesi anlatılır. “Fenerli Uçurtma” hikâyesinde savaşın etkisini hayatının her alanında hisseden Orhan'ın, eğitim hayatına da olumsuz etkisi anlatılır. Öğretmeninin faşist askerlerce esir alınması sonucu Orhan'ın öğretmenine ulaşabilmek adına uçurtma uçurması fakat askerlerin bunu fark edip Orhan'ın babasını götürmeleri anlatılır. “Bayram Elbiseleri” hikâyesinde Orhan, en yakın arkadaşı Hasan ile yeni bayram elbiseleri mutluluğunu paylaşmak isterken şehre bombaların yağması sonucu sığınaklara saklanır. Sığınağa bir türlü gelmeyen Hasan'ı aramaya çıktığında ise bir kayıp daha yaşar ve Hasanların evin bombalardan dolayı yıkıldığını görür. “Düğün” hikâyesinde Orhan, babası ve abisi bir düğüne giderek orada türkü söyleyip para kazanmak mecburiyetinde kalır. Hikâyede Orhan, ülkede savaş varken bunu yapmak istemese de maddi açıdan zorlandıkları için mecbur kalır. Düğünde gelini çok seven ve onu teyzesine benzeten Orhan'ın, o yıllarda hatırladığı tek güzel duygu budur. “Arap” hikâyesinde Orhan ile Arap takma adında Durmuş'un birbirleri ile kavga etmeleri sonucu akşam mezarlıkta buluşmaya sözleşmeleri fakat Orhan'ın mezarlıkta korkudan bayılıp kalması anlatılır. “Marsel” hikâyesinde Orhan'ın abisi Yahudi bir kız olan Marsel'i faşist askerlerden saklar ve bunun sonucunda Orhanların evi polis basar. “Manda” hikâyesinde Orhan'ın arkadaşı olan

Muammer ile mandası olduğu için dalga geçen çocukları Muammer, zor durumda kaldıkları anda mandası ile kurtarır. “Dünyayı Kucaklamak” hikâyesinde Orhan’ın faşist askerler tarafından götürülen annesine kavuşması, “Kan Kardeşler” hikâyesinde Rüstem ile Orhan’ın kan kardeş oluşu, “Küçük Dost Kemancı” hikâyesinde Orhan’ın sünnet oluşu anlatılır. “Akkuyruk” hikâyesinde, Zekeriya’nın eserlerinde sıkça karşımıza çıkan kuş motifi yer alır. Özgürlüğün sembolü olan kuş bu hikâyede Orhan’a en sadık dost olan ve gökyüzüne gönderse de Orhan’a geri dönen “Akkuyruk” adı ile karşımıza çıkar. “İlk Sevgi” hikâyesinde savaşın bitişı ve Orhan’ın Nazlı ile olan arkadaşlığı konu edilir. Savaşın bitmesi ile Orhan’ın hayatı güzelleşir ve bu arkadaş ilişkilerine yansır.

3. BÖLÜM

NECATİ ZEKERİYA’NIN ÇOCUK HİKÂYELERİNİN ÇOCUĞA GÖRELİK İLKESİ AÇISINDAN İNCELENMESİ

Toplumların ilerlemesi ve çağa uyum sağlaması, nitelikli ve çağa uygun bir eğitimle çocukların bilinçli ve farkındalık sahibi bir şekilde yetiştirilmesiyle gerçekleşir. Bu nedenle, çocuklara sunulan eğitim, günümüzde hızla değişen ve gelişen dünyada hem çocukların hem de toplumun geleceği için büyük önem taşır. Bu bağlamda, çocukların çağa uygun, bilinçli ve donanımlı bireyler olmasını sağlayan önemli bir araç da edebiyattır. Edebiyat, bireyin farklı hayatların perspektifinden dünyayı görmesini, içinde bulunduğu durumları sorgulamasını ve düşünmesini sağlar. Edebiyat eserleri, zengin kurgusal dünyalarıyla okuyucuları farklı duygulara ve düşüncelere yönlendirir. Romanlar, hikâyeler, şiirler ve diğer edebi metinler aracılığıyla çocuklar, farklı karakterlerin deneyimlerine tanıklık eder ve empati kurma becerilerini geliştirir. Bu sayede, çocuklar farklı bakış açılarına ve yaşamlara dair anlayış geliştirirken, kendi düşüncelerini de şekillendirme ve ifade etme yeteneklerini güçlendirirler. Eğitim ve edebiyat birbirini tamamlayan unsurlardır. Eğitim, çocuklara temel bilgileri ve becerileri kazandırmakla birlikte, edebiyat ise onlara derin bir düşünme, yaratıcılık ve iletişim yeteneği sağlar. Edebi eserler, çocuklara hayal gücünü kullanma, sorunları çözme ve değerlerini sorgulama fırsatı verir. Eğitimde edebiyatın değeri, bireye çeşitli duyguları, düşünceleri ve davranışları deneyimleme imkânı sunmasıdır. Bu sayede çocuklar, farklı dünyaları keşfederken kendilerini daha iyi anlama ve başkalarını anlama becerilerini geliştirirler. Sonuç olarak, eğitim ve edebiyat, çocukların gelişiminde önemli bir role sahiptir. Nitelikli eğitim ve edebi eserler, çocukların düşünme yeteneklerini geliştirerek onları bilinçli, farkındalık sahibi ve duyarlı bireyler hâline getirir. Bu sayede toplumlar, bilinçli ve donanımlı bireylerin katkısıyla ilerler ve çağın gereksinimlerine uyum sağlar.²¹⁶

²¹⁶ Cahit Kavcar, *Edebiyat ve Eğitim*, Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, 1982, s. 5.

Her edebi metin farklı bir amaç doğrultusunda yazılmaktadır. Bu sebeple yazılan metinlerin hitap ettiği kitle de değişiklik göstermektedir. Önceki dönemlerde edebiyatın sadece yetişkinlere hitap ettiği düşüncesi yaygındır. Bu sebeple de “çocuk edebiyatı” kavramı uzun yıllar tartışma konusu olmuştur. Mustafa Ruhi Şirin, çocuk edebiyatı kavramı tartışmalarını şu şekilde maddeler hâlinde sıralamıştır:

a. Edebiyatın varoluşundan bugüne, çocuğun edebiyatla çocukluktan sonraki dönemde tanışmasını savunan görüşün bugün artık savunucuları kalmamıştır.

b. Genel edebiyat kamusunun görüşüne göre ise çocuk edebiyatı, çocuğun küçümsenmesi anlamını içermekte ve ikincil duruma itilmesine sebep olmaktadır. “Çocuk, edebiyatı anlar.” Görüşü ile çocuk edebiyatına mesafeli yaklaşmaktadırlar.

c. Çocuk edebiyatının bir geçiş dönemi edebiyatı olduğunu ve edebiyatla çocuk edebiyatı arasında derece farkı olduğunu kabul edenler de bulunmaktadır.

d. Çocuk edebiyatını savunan kesim ise çocuklar için yapılacak edebiyatın konu, içerik ve öz bakımından çocuğa görelilik ölçütlerine dayalı, farklı bir edebiyat olması gerektiğini düşünmektedirler.

e. Çocuk edebiyatını bir geçiş dönemi edebiyatı kabul edenlerin yanında çocuk edebiyatını bir dönemle sınırlı bir edebiyat kabul edenler de bulunmaktadır.²¹⁷

Günümüzde “çocuk edebiyatı” kavramı hâlâ tartışmalı bir konu olsa da çocuk edebiyatına verilen değeri nitelikli çocuk edebiyatı eserlerinin sayısının artmasından anlamaktayız. Buna istinaden çocuk edebiyatı tanımlarına baktığımız zaman karşımıza ortak paydada birleşen fakat farklı yollarla anlatılan birçok tanım çıkmaktadır.

Çocuk edebiyatı, erken çocukluk dönemi ile başlayan ve ergenlik dönemini de içine alan süreçte, çocukların dil gelişimi, anlama düzeyleri gibi fonksiyonlarına uygun olarak duygu ve düşünce dünyalarını sanatsal

²¹⁷ Mustafa Ruhi Şirin, “Edebiyat ve Çocuk Edebiyatı, Edebiyatın Amacı ve İşlevi”, Türk Dili Dergisi, C. CX, S. 780, s. 20.

açından zengin dilsel ve görsel iletilerle dolduran, beğeni düzeylerini yükselten ürünlerin genel adıdır.²¹⁸

Ferhan Oğuzkan'a göre çocuk edebiyatı; Usta yazarlar tarafından özellikle çocuklar için yazılmış olan ve üstün sanat nitelikleri taşıyan eserlere verilen genel addır.²¹⁹

Tanımlardan da yola çıkarak söyleyebiliriz ki çocuk edebiyatı, edebiyatın taşıdığı hemen her niteliği taşımakla birlikte çocukların gelişimine katkı sağlayan, dil yetisini ve hayal kurma kabiliyetini geliştiren, düşünme yeteneğini arttıran bir sanat dalıdır. Amacı doğrudan doğruya eğitmek olmasa da çocuğun gelişimi için saydığımız bütün etmenleri sağlamayı çalışmaktadır. Burada da karşımıza “çocuğa görelilik” ya da “çocuk gerçekliği” ilkesi çıkmaktadır. Bir çocuk edebiyatı ürününü yetişkinler de okuyabilir fakat her edebiyat ürünü çocuklar için değildir. Bu sebeple çocuk edebiyatı kapsamında oluşturulan edebi metnin bazı hususlara bağlı kalması gerekmektedir.

Çocuğa görelilik ilkesi de çocuk edebiyatı tanımı gibi, birçok kişi tarafından farklı kelimelerle ifade edilse de aslında kapsam olarak aynı hususları barındırır. Suna Canlı'ya göre; Çocuk gerçekliği kavramı gelişimsel özellikleri ve öğrenme gereksinimlerini bilmeyi ve nitelikli uyaranlarla yanıtlamayı işaret eden bir kavramdır.²²⁰

Çocuğa görelilik kavramı, çocuğun dil, zihin ve duygu gelişimine katkı sağlayacak, sanat ve estetik algısı kazandırabilecek unsurları kapsamaktadır. Çocuk kitaplarından beklenen konu, tema, dil özellikleriyle; kapak, cilt, tasarım ve resim öğeleri ile her bakımından birbirini tamamlayıcı nitelikte olmasıdır. Çocuk edebiyatı eserlerinde kelime hazinesi ve sözcüklerin seçimi de büyük bir önem arz etmektedir. İçerik; dil ve anlatım, konu, karakterler, ileti vb. ile ilgili iken fiziksel unsurlar; resimler, sayfa yapısı, kapak, kâğıt, cilt vb. özellikleri kapsamaktadır. Bu unsurlar dikkate alınarak,

²¹⁸ Sedat Sever, *Çocuk ve Edebiyat*, İzmir: Tudem Yayınları, 2008, s. 17.

²¹⁹ Ferhan Oğuzkan, *Çocuk Edebiyatı*, Ankara: Anı Yayıncılık, 2013, s. 3.

²²⁰ Suna Canlı, “Türkçe Ders Kitaplarına Seçilecek Metinlerin Belirlenmesinde Çocuğa Görelilik İlkesi”, *Dil Eğitimi ve Araştırmaları Dergisi*, C. 1, S. 1, (2015), s. 112.

kitaplar çocukların yaş, gelişim, ilgi, ihtiyaç ve zevklerine uygun tasarlanmalıdır.²²¹

Tüm bu açıklamalar neticesinde anlıyoruz ki çocuk edebiyatı eserleri, ilk olarak hitap ettiği yaş grubuna uygun bir ana fikir veya temaya sahip olmalı, olayların kurgusu çocuk gerçekliğine uygun olmalıdır. Seçilen konular kendi içerisinde tutarlı olduğu gibi çocuğa olumlu değerler kazandırabilecek nitelikte de olmalıdır. Çocuklara net çizgiler ile yapılmaması gereken şeyleri söylemek yerine olayların sonuçlarını vererek, çocukların bunları anlaması sağlanmalı. Tüm bu olaylar, çocuğun benimseyebilmesi açısından çevresinde rastlayabileceği ve gerçekçiliği olan karakterler olmalı. Olayların anlatımı sade ve açık bir dil ile yapılmalıdır.

Necati Zekeriya'nın çocuk hikâyelerini inceleyeceğimiz bu bölümde, çıkardığımız sonuçlar doğrultusuna hikâyeleri çocuğa görelik ilkesi doğrultusunda konu, karakter, ileti, dil ve anlatım başlıkları altında inceleyeceğiz.

İncelediğimiz hikâyeleri “uygun”, “kısmen uygun” ve “uygun değil” şeklinde değerlendireceğiz.

3.1. Konu

Konu, çocuk kitaplarındaki en önemli içerik unsurudur. Konu seçiminde kitabın hitap ettiği yaş grubu ve bu yaş grubunun özellikleri önemli belirleyicilerdir. Yaş grubunun fiziksel, sosyal, bilişsel, duygusal özellikleri, onların ilgi ve ihtiyaçlarını etkiler.

Necati Zekeriya'nın çocuk hikâyelerinin konusunu 5 ana başlık altında inceledik. Orhan'ın Öğrendiği Yeni Şeyleri Konu Alan Hikâyeler, Orhan'ın Başından Geçen Olayları Konu Alan Hikâyeler, Orhan'ın Aile İlişkilerini Konu Alan Hikâyeler, Çocukların Kavgalarını Konu Alan Hikâyeler, Savaş Yıllarını Konu Alan Hikâyeler.

Necati Zekeriya işlediği konular ile çocuklara bazen doğru davranışları öğretmek bazen sosyal hayatı tanıtmak bazen de aile sevgisini aşılama çalışmıştır. Bizim Sokağın Çocukları kitabında yer alan “Kütüphanede

²²¹ Mehmet Bakır Şengül, “Çocuk Edebiyatı Bağlamında Gülten Dayıoğlu'nun Fadış Romanı”, *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, C. 35, S.1 (2018), s. 73.

Doğan Öykü” hikâyesinde Orhan, kütüphaneciye giderek ondan yeni bir hikâye anlatmasını istemesi, Orhan’ın yeni bir hikâye öğrenmesi çocukları okumaya teşvik eden ve çocuk okura hitap eden konulardan biridir. Yine aynı kitapta yer alan “Yiğit Kimdir?” hikâyesi ile okuyucu çocuğa “arkadaşlara kötü söz söylenmemesi gerektiği” en güzel şekilde konu edilmiş ve sonucunda Orhan’a söylenen “Orhan yiğittir.”²²² ifadesi ile yaptığı davranışın doğruluğu takdir edilmiştir. Misafirliğe gidildiği zaman nasıl davranılması gerektiğini konu aldığı “İki Kaşık Reçel” hikâyesi ile de çocuklara sosyal hayat hakkında bilgiler verirken bunu eğlenceli bir dille de anlatarak çocuklara misafirlik adabını öğretmeyi amaçlamıştır. Annesinin “Reçel çıkarttıkları zaman yalnızca bir kaşık alırsın.”²²³ sözü üzerine ilk gidişinde bir kaşık fakat ikinci gidişinde iki kaşık reçel alan Orhan annesine “Ben senin sözünden çıkmıyorum... Bir kaşık bu defa için, bir kaşık da geçen defa için alıyorum.”²²⁴ diyerek okuru hem güldürür hem de bilgilendirir.

Hikâyelerinde gündelik hayatın sorunlarını da konu edinen Necati Zekeriya, *Yeni Sokağın Çocukları* kitabına başlangıç olarak yazdığı “Deprem Günü Kuşun Öyküsü” hikâyesi ile doğal afetlerin hayatın bir parçası olduğunu okuyucu çocuğa anlatır ve sonucunda yaşanabileceklerden bahseder. Yine aynı kitapta yer alan “Aman Öğretmenimiz Hemen İyileşsin” hikâyesi ile de hayatın içinde olan hastalıklardan çocukları haberdar eder. Öğretmenin hastalanması üzerine ona karanfil götürmesi de çocuklara öğretilmek istenen davranışlardan biridir. “Aynı gün, biriktirdiği paralar ile kırmızı bir karanfil aldı, hasta öğretmenini ziyarete gitti. Öğretmen buna çok sevindi. Orhan da sevindi, yeni sokağın çocukları da.”

225

Necati Zekeriya, hikâyelerinde yalnızca yapılması gereken davranışları değil yapılmaması gereken davranışları da konu edinerek, okuyucu kitlesine faydalı olmaya çalışmıştır. Yanlış davranışların konu edildiği hikâyelerde,

²²² Necati Zekeriya, *Bizim Sokağın Çocukları*, s. 12.

²²³ Necati Zekeriya, *Bizim Sokağın Çocukları*, s. 48.

²²⁴ Necati Zekeriya, *Bizim Sokağın Çocukları*, s. 48.

²²⁵ Necati Zekeriya, *Yeni Sokağın Çocukları*, s. 32.

Orhan hikâyelerin sonunda kendisine bir ders çıkarır ve sonucunda bir şey öğrenir. Zekeriya'nın, kopya çekilmemesi gerektiğini ve bunun sonucunda yaşanan olumsuz olayları konu edindiği *Yeni Sokağın Çocukları* kitabında yer alan “Fısıldamak Böyle mi Olur?” hikâyesinde, Orhan her ne kadar arkadaşına yardım etmek istese de kopya çekilmesine yardımcı olduğu için Naci ile birlikte düşük not alır. Bu olay yazar tarafından bu şu cümlelerle anlatılır. “Öğretmen, Naci ile Orhan için kırmızı kalemle birer yeni 1 yazdı yeni deftere. E, peki bu nasıl oldu? Yap iyilik, bul kemlik.”²²⁶

Aile sevgisinin ve ailenin önemini de kitaplarında konu edinen Zekeriya, *Bizim Sokağın Çocukları* kitabında yer alan “Anneye Armağan” hikâyesi ile annesine aldığı hediye sonucu annesinin mutluluğunu şu cümlelerle okuyucuya anlatır: “Masada, evin en güzel vazosunda, derlediği çiçek demetini gördü, annesi de kollarını açmış, sevinçli ve memnun onu bekliyordu.”²²⁷ *Güzel Nedir Çirkin Nedir?* kitabının büyük bir çoğunluğunu aile ilişkileri konusu ile okura sunan Zekeriya, aile büyükleri ile birlikte yaşamayı anlatırken onlara iyi davranmayı, saygılı ve daima yardımcı olmayı da çocuklara öğretir.

Zekeriya yalnızca aile sevgisini değil, hikâyelerinin karakterlerinden de anlaşılacağı üzere “arkadaş” ilişkilerini konu edinerek, arkadaşlık bağlarını kuvvetlendirmeye yönelik hikâyeler de yazmıştır. Arkadaşları ile bir küs bir barışık olan Orhan, olayın sonunda daima doğruyu yapmaya yöneltilmiş, arkadaşlarına karşı kötü söz söylememesi gerektiği öğretilmiştir. *Bizim Sokağın Romeo ve Jüliyet*'i kitabında yer alan “Silgiyi Alkışlamalıyız” hikâyesinde Orhan, arkadaşları hakkında deftere bazı kötü sözler yazar fakat silgisi birden canlanır ve onun yazdığı cümleleri silerek yerine olumlu cümleler ekler. Orhan'ın yazdığı “Şişko, Sevil ile aramı açmak istiyor.”²²⁸ cümlesi yerine silgi “Şişko, Sevil’le ve benimle arkadaş olmak istiyor.”²²⁹ cümlesini yazar. Orhan'ın yazdığı “Kürdan, ev ödevlerini yapmıyor, ya benden ya da Sevil’den kopya çekiyor.”²³⁰ cümlesi yerine silgi “Kürdan ev ödevlerini yapamayınca ya benden ya da Sevil’den yardım istiyor. Dost kötü

²²⁶ Necati Zekeriya, *Yeni Sokağın Çocukları*, s. 35.

²²⁷ Necati Zekeriya, *Bizim Sokağın Çocukları*, s. 42.

²²⁸ Necati Zekeriya, *Bizim Sokağın Romeo ve Jüliyet*'i, s. 19.

²²⁹ Necati Zekeriya, *Bizim Sokağın Romeo ve Jüliyet*'i, s. 19.

²³⁰ Necati Zekeriya, *Bizim Sokağın Romeo ve Jüliyet*'i, s. 20.

günde belli olur.”²³¹ cümlesini yazar. Bu cümlelerin sonunda Orhan, arkadaşları hakkında kötü fikirlere kapılmaması gerektiğini öğrenir ve “Ben Sevil’i seviyorum, Çilli’yi, Şişko’yu, Kürdan’ı seviyorum.”²³² yazar ve okura da bu fikir aşılanır.

Yukarıda vermiş olduğumuz örneklerden yola çıkarak söylenebilir ki Bizim Sokağın Çocukları, Yeni Sokağın Çocukları, Bizim Sokağın Romeo ve Jüliyet’i ile Güzel Nedir Çirkin Nedir? hikâyeleri, ilkokul grubuna hitap eden ve konu seçimi açısından çocuğa görelilik ilkesine uygun olan hikâyelerdir. İlkokul çağındaki çocukların, en çok zaman geçirdiği yerin okul ve ev olması, hikâyelerin mekân seçiminde yazarın çocukları hikâyeye çekmesi açısından doğru bir seçimdir. Aynı şekilde ilkokul çağındaki çocuklara hitap ettiği için, Orhan’ın da ilkokul öğrencisi olması, çocukların Orhan’ı kendilerinden biri gibi hissetmelerini sağlamaktadır. Bütün bu etmenleri çocuk gerçekliği kapsamında değerlendirildiği zaman da hikâyelerin uygun olduğu düşünülmektedir.

Dikkati çeken hususlardan biri de Abdülkadir Hayber tarafından derlenen “Hikâyeler” kitabında yer alan “Orhan’ın İlk ve Son Sigarası” hikâyesinin, incelemiş olduğumuz diğer kitaplarda yer almamasıdır. Bu bakımdan konu seçimi açısından, diğer kitaplarda çocuklara olumsuz örnek teşkil etmemesi bakımından dikkatli davranıldığını gösterir.

Necati Zekeriya’nın Eski Sokağın Çocukları hikâye kitabının içinde yer alan hikâyeler ise savaş yıllarını ve savaşın olumsuz getirilerini işlediği için kısmen uygundur denilebilir. Çocuklara savaşın ve düşmanlığın olumsuz unsurlar olduğu aşılarmaya çalışılsa da Orhan’ın ve arkadaşlarının geçirdiği zor zamanlar, okuyucu kitlesi için endişe verici duygulara sebep olabilir. Hikâyelerde Orhan’ın arkadaşlarını kaybetmesi, evini ve sokağını bırakarak farklı bir yerleşim yerinde yaşamak zorunda olması, oyunlarını bomba seslerinin bölmesi ilkokul yaş grubu için olumsuz duygulara sebebiyet verebilir.

Orhan’ın “Yetiş” hikâyesinde, arkadaşı Yetiş’i savaş sebebi ile kaybetmesi, “Salıncak” hikâyesinde arkadaşı Erhan’ın anne ve babasını

²³¹ Necati Zekeriya, *Bizim Sokağın Romeo ve Jüliyet’i*, s. 20.

²³² Necati Zekeriya, *Bizim Sokağın Romeo ve Jüliyet’i*, s. 20.

kaybetmiş olup onların yokluğunu hissetmesi, çocuk okurlarda korku ve beraberinde negatif birçok duyguya sebebiyet verebilir. “Bilek Saati” hikâyesinde geçen “Artık çocukluğumuz kırılmış, Orhan’ın bilek saati gibi tuz buz olmuştu.”²³³ cümlesi ile negatif duygular sebebi ile artık kendilerini çocuk hissetmemeleri gibi örnekler yer alır.

Sonuç olarak Eski Sokağın Çocukları hikâye kitabının içinde yer alan hikâyeler dışında diğer hikâye kitaplarının çocukların kavram düzeyine uygun olduğu, çocukların ilgisini çekebilecek nitelikte ve gelişimlerine katkı sağlayacak düzeyde; çocuğun kendisi ve çevresi ile bağ kurabilecek özellikte olduğunu söylenebilir.

3.2. Karakter

Hikâyelerde karakterler, çocuk kitaplarında son derece önemli bir rol oynamaktadır. Onlar, hikâyenin olaylarını yaşayan, eylemleri gerçekleştiren ve diğer unsurlar arasında ilişki kuran kişilerdir. Bu karakterler, çocukların kendilerini hikâyenin içinde hissetmelerini sağlayarak özdeşleşme sağlarlar. Karataş'a göre, kurmaca dünyalara giriş yapabilmek için metnin kahramanıyla özdeşim kurmak gereklidir. Bu nedenle karakterler, çocuğun gerçek dünyasında karşılaşabileceği tiplere, hatta fantastik olsa bile gerçekçi bir yanı olan karakterlere benzemelidir. Çocuk kitaplarında yer alan karakterler, çocuğun örnek davranışlar kazanmasını sağlayacak niteliklere sahip olmalıdır. Bu karakterler, çocuğa kardeş sevgisini, yaşlılara saygıyı ve benzeri davranışları öğretebilecek şekilde tasarlanmalıdır. Hem yetişkin hem de çocuk karakterlere yer verilmeli ve bu karakterlerin davranışları, çocuk okurun olumlu örnekler edinmesini desteklemelidir. Bu şekilde karakterler, çocukların empati kurmalarını, değerlerin farkına varmalarını ve olumlu davranışları benimsemelerini teşvik eder. Böylece çocuk kitapları, çocukların karakter gelişimi ve değerler eğitimi açısından önemli bir araç hâline gelir.²³⁴

Necati Zekeriya’nın hikâyelerinde yer alan karakterleri, çocuğa görelilik açısından değerlendirdiğimizde uygun olduğu görülmektedir. Hikâyelerde

²³³ Necati Zekeriya, *Eski Sokağın Çocukları*, s. 15.

²³⁴ Evren Karataş, “Çocuk Edebiyatında ‘Karakter’ Kavramı”, *Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 33, 2014, s. 72.

geçen karakterlerin gerçekçi olması, çocuğun algılama düzeyine olumlu katkı sağlamamıştır. Orhan ve arkadaşları üzerinde ilerleyen hikâye kitaplarında karşılaştığımız her karakter, çocuğun günlük hayatta karşılaşabileceği karakterler olması çocukların kitabı benimsemesi ve hayatına uyarlamasını kolaylaştırmaktadır.

Karakterlerin hem olumlu yanlarının olması hem de olumsuz yanlarının olması, çocuğa gerçeklik açısından günlük hayatında da karşılaşabileceği karakterleri öğretmektedir. Yanlış davranışlarda bulunan her karakterin hikâyelerin sonunda doğru davranışı keşfetmesi ve yanlış davranış için özür dilemesi, okuyucu çocuğa önemli bir özelliği aşılamaktadır. Örneğin Bizim Sokağın Romeo ve Jüliyet'i kitabında yer alan birçok hikâyede Orhan ile Sevil'in aşkını kıskanan ve bunun üzerine olumsuz hareketlerde bulunan karakterler olsa da hepsi kitabın sonunda Orhan ile Sevil'den özür diler.

Çocuğa görelilik ilkesine göre, hikâyelerde olması gerektiği gibi tek ana karakter vardır; Orhan. Bu da çocuğun hikâyeyi algılamasını kolaylaştırmaktadır.

Çocuk karakterin yanı sıra, çocuğa ders verecek nitelikte yetişkin karakterlerin de hikâyelerde devreye girmesi, Necati Zekeriya'nın hikâyelerinin karakter açısından çocuğa görelilik ilkesine uygun olduğunu göstermektedir.

Orhan'ın hikâyelerin birçoğunda aile büyükleri ile yaşaması, okurun hayatına olumlu katkı sağlar. Anne ve baba dışında yer alan nine ve dede karakterleri ile okur büyüklere saygıyı, onlara yardımcı olmayı ve kalabalık bir ailede yaşamamanın görev ve sorumluluklarını öğrenir.

Hikâyelerinin birçoğunun okulda geçmesi sebebi ile "öğretmen" karakteri hikâyelerde önemli rol oynamaktadır. Bu da okuyucu çocuk için önemli bir faktördür. Öğretmenin karşısında daima doğruyu söylemek, merak edilenleri öğretmene sormak gibi mesajlar ve gündelik hayatta öğretmen-öğrenci ilişkisini anlatmak Necati Zekeriya'nın benimsediği konulardır.

3.3. İleti

Necati Zekeriya'nın hikâyeleri incelendiğinde, konu seçiminin uygunluğu ile iletinin de paralel olarak uygun olduğu görülmektedir. Zekeriya, okuyucu çocuğa hikâyelerinin birçoğunda farklı mesajlar vermektedir. Verilen mesajların birçoğunun açık bir şekilde verildiği görülse de bazı öğretileri çocuğunun kendisinin anlaması beklenmiştir.

Yeni Sokağın Çocukları kitabında yer alan “Gözden Hiçbir Şey Kaçmaz” hikâyesinde Orhan'ın çikolata çalıp cebine attığı pantolonu her giyişinde bu olay aklına gelir ve utanır. Hırsızlığın yanlış bir hareket olduğu iletisini içeren bu hikâye “Şimdi Orhan ne vakit bu pantolonunu giyse başından geçen bu olayı hatırlar, yüzü kızarır ıstakoz gibi olur...”²³⁵ cümleleri ile bitirilir. Aynı kitapta yer alan “Aman Öğretmenimiz Hemen İyileşsin” hikâyesi iki ileti içerir. Öğretmene saygı ve sevgi mesajını veren hikâye aynı zamanda Orhan'ın kendi öğretmeninin dışında başka bir öğretmenle karşılaştığında yaşadığı zorluğu anlatması ile “değer bilme” iletisini de okuyucuya aktarır. “Duvarın da Dili Var” hikâyesi ile okura “yalanların elbet ortaya çıktığı” iletisi, “Düş” hikâyesi ile de “eşyalarımızı iyi kullanmalıyız” iletisi verilir. “On Üç Sayısı Uğursuz mudur?” hikâyesinde yer alan “Orhan, on üç sayılı otobüse binme uğursuzdur, dedi anneanesi.”²³⁶ ve “Orhan on üç sayılı sokaktan geçme, uğursuzdur, dedi annesinin babası.”²³⁷ cümleleri ile batıl inançlara değinen Zekeriya, hikâyenin sonunda on üç sayısı sayesinde çekilişi kazanan Orhan'ın sevinci ile hurafelere inanılmaması gerektiği iletisini verir. “Bir Erik Öyküsü” hikâyesi ile ailesinin sözünü dinlemeyip ağaca çıkan Orhan'ın düşmesi sonucu gelişen olayları şu cümlelerle ifade eder: “Bugün öğleden sonra, Orhan ayağı alçıda yatakta yatıyordu. Arkadaşları ise hem erik yiyor hem de yarınki maçta Orhan'ın yerine kalede duracak oyuncuyu araştırıyorlardı.”²³⁸ ifadeleri ile ailenin sözünü dinlemenin önemli olduğu iletisi okuyucuya verilir.

²³⁵ Necati Zekeriya, *Yeni Sokağın Çocukları*, s. 29.

²³⁶ Necati Zekeriya, *Yeni Sokağın Çocukları*, s. 58.

²³⁷ Necati Zekeriya, *Yeni Sokağın Çocukları*, s. 29.

²³⁸ Necati Zekeriya, *Yeni Sokağın Çocukları*, s. 76.

Zekeriya, iletileri yalnızca davranışlarla değil kültürel öğelere değinerek de hikâyelerine yansıtmıştır. Verilen hikâyelerde çocuklar ünlü edebi eserleri de öğrenirler. Bizim Sokağın Romeo ve Jüliyet'i kitabında yer alan Bizim Sokağın Orhan ve Sevil'i Ant İçtiler" hikâyesinde geçen "O akşam babası, Orhan'a Romeo ve Jüliyet'in acıklı hikâyesini anlattı." ²³⁹ ifadesinden anlaşılacağı üzere Romeo ve Jüliyet'in okuyucu çocuğa öğretilme amacıyla olduğu anlaşılmaktadır. Aynı kitapta yer alan "Orhan'ın Eleştirisi" hikâyesinde yer alan "Heidi romanını okuyacaksınız, sonra da yazarı üstüne bir yazı yazacaksınız." ²⁴⁰ ifadeleri ile Heidi'nin, "Orhan o an Sevil'le aralarında geçen konuşmayı hatırladı. 'Büyük Yazarlar Ansiklopedisi'ni' açtı, başladı yazmaya." ²⁴¹ ifadeleri ile de Büyük Yazarlar Ansiklopedisi okur çocuğa verilen iletilerdir.

Eski Sokağın Çocukları kitabında ise ilk hikâyeden son hikâyeye kadar "savaşın kötülüğü" iletisi verilmektedir. Okuyucu çocuk savaşın kötülüğünü her açıdan, maddi ve manevi, öğrenmiş olur.

Hikâyelerde bütün mesajlar açık bir şekilde verilmemiştir. Orhan ve arkadaşlarının olumsuz davranışları sonucunda yaşadığı kötü olaylar anlatılıp, okuyucu çocuğun sonuçları kendisinin çıkarması beklenmiştir. Bu da çocuğa görelilik açısından değerlendirilen metinlerde yer alması istenen bir özelliktir.

Necati Zekeriya'nın hikâyelerini verdiği mesaj açısından değerlendirdiğimizde, çocuğa görelilik ilkesini uygun olduğu sonucuna varmaktayız. Hikâyelerde, çocuklar arasındaki sağlıklı iletişim, çocuklara örnek olabilecek niteliktedir. Aynı şekilde Orhan'ın ailesi ile iletişimi ve ailesinin Orhan'a verdiği öğütler çocuğun günlük hayatından etkili olabilecek öğütlerdir. Orhan'ın okula gitmeyi sevmesi, hata yapsa da dile getirebilmesi, özür dilemeyi ve gönül almayı bilmesi, merak ettiği konularda sorular sorması, doğayı ve hayvanları koruyup sevmesi, zor zamanlarda ailesine destek olması, vatani ve özgürlüğü için elinden gelen mücadeleyi vermesi, Orhan'ın okuyucu çocuk kitlesine gönderdiği mesajlardır.

²³⁹ Necati Zekeriya, *Bizim Sokağın Romeo ve Jüliyet'i*, s. 12.

²⁴⁰ Necati Zekeriya, *Bizim Sokağın Romeo ve Jüliyet'i*, s. 12.

²⁴¹ Necati Zekeriya, *Bizim Sokağın Romeo ve Jüliyet'i*, s. 12.

3.4. Dil ve Anlatım

Necati Zekeriya'nın hikâyelerinin oldukça kısa olması, akıcı bir dil kullanılması ve yalın bir Türkçe ile yazılması çocukların anlama kabiliyetini kolaylaştırmaktadır. Cümleler ortalama 7-8 kelimeden oluşmaktadır. Bu da çocukların kolay okuması, okuduğunu anlaması açısından önemlidir. Okuyucu çocuk kitlesinin okuduğunu anlaması, okuma becerisi ve kültürü kazanması açısından önemli bir özelliktir.

Bizim Sokağın Çocukları kitabında yer alan “Bizim Sokağın Çocukları” hikâyesinin başlangıç ve bitiş cümleleri tekrarlı, kısa ve yalın anlatıma en güzel örneklerdir. “Gün bizim sokağa indi. Gün bizim sokağın kapılarını açtı. Gün bizim sokağın çocuklarını içine aldı.”²⁴² “Gece bizim sokağa indi. Gece bizim sokağı yuttu. Gece bizim sokağın kapılarına kilit vurdu. Gece bizim sokağın çocuklarını yataklarına gönderdi.”²⁴³

Necati Zekeriya'nın hikâyelerinin içerisinde oldukça fazla diyalog yer alır. Bu diyaloglar okuyucu çocuğun hikâyeyi anlamasını kolaylaştırıp, akılda kalıcılığı sağlar.

— Çok sıcak, dayanamıyorum, dedi Orhan.

— Yandık, dedi dedesi.

— Kavrulduk, dedi ninesi.

— Öyle ise plaja gidelim, dedi annesi.

— Haydi hazırlanın, dedi babası, sonra da otomobili yol için hazırlamak üzere sıçrayıverdi dışarı.²⁴⁴

Necati Zekeriya, hikâyelerinde sık sık deyim ve atasözleri kullanmıştır. Kullanılan deyim ve atasözleri, çocukların yaş grubuna uygun ve anlamalarını zorlaştıracak atasözleri değildir. Aksine günlük hayatta sıkça karşılaşılan atasözleri ve deyimleri öğrenmesi sağlanmaktadır. “Saçı uzun aklı kısa”²⁴⁵, “Tabana kuvvet kaçmak”²⁴⁶, “İşin iç yüzüne girmek”²⁴⁷, “Gözden geçirmek”²⁴⁸, “Bıyıkaltından gülmek”²⁴⁹, “Acele işe şeytan

²⁴² Necati Zekeriya, *Bizim Sokağın Çocukları*, s. 6.

²⁴³ Necati Zekeriya, *Bizim Sokağın Çocukları*, s. 7.

²⁴⁴ Necati Zekeriya, *Bizim Sokağın Çocukları*, s. 51.

²⁴⁵ Necati Zekeriya, *Bizim Sokağın Çocukları*, s. 7.

²⁴⁶ Necati Zekeriya, *Bizim Sokağın Çocukları*, s. 12.

²⁴⁷ Necati Zekeriya, *Bizim Sokağın Çocukları*, s. 37.

²⁴⁸ Necati Zekeriya, *Bizim Sokağın Çocukları*, s. 27.

²⁴⁹ Necati Zekeriya, *Bizim Sokağın Çocukları*, s. 28.

karışır”²⁵⁰, “Yüzü aydınlanmak”²⁵¹, “Gözünü dört açmak”²⁵² gibi çocukların günlük hayatta kullanabileceği birçok atasözü ve deyim metinlerde yer almaktadır.

Hikâyelerde baskın olarak gördüğümüz tekerleme ve tekrarlı ifadeler de okuyucu kitlesinde yer alan çocuğu hem eğlendirmekte hem de düşündürmektedir. “Yağ satarım, bal satarım, kimse bilmez ne satarım”²⁵³, Ali ağa dum dum, beş para buldum, çarşıya gittim çarşı yok, eve geldim ev yok, tarana taşı kaşık yok, çocuk ağlar beşik yok.”²⁵⁴, “Ortada sandık sık sık usandık.”²⁵⁵, “Tas tas yoğurt, kulaklarını doğrult.”²⁵⁶ gibi örneklere hikâyelerde rastlamaktayız.

Yukarıda vermiş olduğumuz örneklerin de sonucunda Necati Zekeriya’nın eserlerinin dil ve anlatımının çocuğa görelilik açısından uygun olduğu sonucuna varmaktayız.

²⁵⁰ Necati Zekeriya, *Bizim Sokağın Romeo ve Jüliyet*’i, s. 14.

²⁵¹ Necati Zekeriya, *Bizim Sokağın Romeo ve Jüliyet*’i, s. 17.

²⁵² Necati Zekeriya, *Yeni Sokağın Çocukları*, s. 39.

²⁵³ Necati Zekeriya, *Bizim Sokağın Çocukları*, s. 6.

²⁵⁴ Necati Zekeriya, *Bizim Sokağın Çocukları*, s. 6.

²⁵⁵ Necati Zekeriya, *Yeni Sokağın Çocukları*, s. 84.

²⁵⁶ Necati Zekeriya, *Bizim Sokağın Romeo ve Jüliyet*’i, s. 49.

SONUÇ

Çalışmamızın konusunu oluşturan Kuzey Makedonya Türk Edebiyatı'nın usta yazarlarından olan Necati Zekeriya'nın çocuk hikâyeleri “Bizim Sokağın Çocukları”, “Yeni Sokağın Çocukları”, “Eski Sokağın Çocukları”, “Güzel Nedir, Çirkin Nedir?”, “Bizim Sokağın Romeo ve Jüliyet'i” ve “Eskiler Alırım Yeniler Satarım” olmak üzere altı kitapta toplanmıştır. Kitapların içerisinde toplamda 194 hikâye bulunmaktadır.

Necati Zekeriya'nın hikâye kitaplarında yer alan hikâyeleri 6 ana tema içerisinde ele almak mümkündür. Bu temalar; Orhan'ın Öğrendiği Yeni Şeyleri Konu Alan Hikâyeler, Orhan'ın Başından Geçen Olayları Konu Alan Hikâyeler, Orhan'ın Aile İlişkilerini Konu Alan Hikâyeler, Çocukların Kavgalarını Konu Alan Hikâyeler, Orhan ile Sevil Arasında Yaşanan Olayları Konu Alan Hikâyeler, Savaş Yıllarını Konu Alan Hikâyeler temalaradır.

Orhan'ın Öğrendiği Yeni Şeyleri Konu Alan hikâyelerde, Orhan sokağın ve evin küçüğü olduğu için sıkça hata yapar ve bu hatalarının sonucunda yeni şeyler öğrenir. Yazar bazen bu öğretileri açık bir şekilde okuyucuya verirken bazen de okurun kendisinin anlamasını bekler. Okulu çok seven Orhan, yalnızca hata yaparak değil, okulda; arkadaşları ile sık sık mücadele içinde olduğu için de sokakta hayata dair birçok yeni bilgi öğrenir.

Orhan'ın Başından Geçen Olayları Konu Alan Hikâyeler teması içerisinde incelediğimiz hikâyelerde, Necati Zekeriya'nın çocuklara yalnızca bir şeyler öğretmek amacıyla olmadığı, çoğu zaman çocuğun okuma alışkanlığını kazabileceği düzeyde, çocuğa eğlenceli gelecek ve yaşamında karşısına çıkabilecek olayları basit ve anlaşılır bir üslup ile işlediği görülür.

Orhan'ın Aile İlişkilerini Konu Alan Hikâyeler teması içerisinde incelemiş olduğumu hikâyelerde, Orhan'ı annesi, babası, ninesi ve dedesi ile sık sık bir arada görmekteyiz. Orhan evin küçüğüdür; okula gitmeden önce ve okula başladıktan sonra arta kalan zamanlarda ailesi ile vakit geçirir. Bu süreçte yaşadıkları Zekeriya'nın hikâyelerine bütün gerçekliği ile yansımıştır.

Çocukların Kavgalarını Konu Alan Hikâyeler teması içinde ele aldığımız hikâyeler, Orhan'ın sokakta ve okuldaki arkadaşları ile bazen dostça geçirdiği vakti bazen de birbirleri ile kavgalarını konu alan hikâyeleri barındırır. Çilli, Şişko, Sırık, Çakal, Sevil gibi karakterler Orhan'ın arkadaşlarıdır ve Orhan onlarla sık sık mücadele içindedir. Bu mücadeleyi yazar okuyucuya tatlı bir atışma havasında yansıtır ve birbirlerine küsseler bile daima barışmaları ile hikâyeler son bulur.

Orhan ile Sevil Arasında Yaşanan Olayları Konu Alan Hikâyeler, hikâye kitaplarının aşk ve sevgi dolu hikâyelerini içerir. Orhan ile Sevil, birbirlerini gördükleri ilk andan itibaren en yakın arkadaş ve asla ayrılmayacak birer âşık olmuşlardır. Sokakta ve okulda olan arkadaşları onları Romeo ve Jüliyet'e benzetir ve onlara bu ismi takarlar. Çocuklar onları çok sevse de bazen aralarında onları kıskanır ve sataşırlar. Çocuklarla olan bütün kavgalarda sonucun barış olması gibi bu tartışmalarda barışma ile biter. Orhan ve Sevil, bazı hikâyeler bir bütün olmuşçasına karşımıza çıkar ve olayları birlikte yaşarlar.

Savaş Yıllarını Konu Alan Hikâyeler teması içinde ele aldığımız hikâyeler, diğer tüm hikâyelerden farklı olarak Zekeriya'nın hikâyeciliğini en iyi şekilde ortaya koyduğu hikâyelerdir. Zekeriya, çocukluk yıllarını savaşın etkisi ile yaşamış bir yazar olarak bunun etkisini bütün hayatında hissetmiş ve savaşı hikâyelerine konu edinmiştir. Savaş; Orhan, ailesi ve tüm arkadaşları için mücadele etmesi zor fakat sonucunda özgürlüğe kavuşulan bir süreçtir. Bu süreç boyunca Orhan maddi ve manevi kayıplar verir ve bunun izlerini kendinde taşır.

Necati Zekeriya'nın çocuk yazarı olarak hikâyelerinde ustaca hareket etmiş ve karakter seçimini bir çocuk edebiyatı eserine uygun gerçekleştirmiştir. Ana karakter olan Orhan, evin küçüğü ve yaramaz çocuğudur. Hatalar yapar ve yeni şeyler öğrenir. Bu hatalarını telafi eden aile üyeleri ve sokak mücadelesini öğrendiği sokak arkadaşları diğer karakterleri oluşturur. Hikâyelerde zaman ve mekân kavramının, çocuk hikâyesi olma sebebi ile de detaylı ve nesnel seçimler yerine öznel ve gerçekçi seçimlerle yapıldığı, çocukların anlama kabiliyetini kolaylaştıracak kısa anlatımlarla hazırlandığı görülmektedir. Zaman kavramı hikâyelerin

tabii bir unsurdur ve belli başlı hikâyeler dışında belirli bir tarih aralığından bahsedilmez. Mekân kavramı da her ne kadar hikâyelerin isimlerinden yola çıkarak önemli olduğu çıkarımı yapılabilse de zaman kavramı gibi hikâyelerin tabii bir unsuru olarak karşımıza çıkar. Genellikle Orhan'ın evi, Orhan'ın evinin bulunduğu sokak ve Orhan'ın okulu hikâyelerde yer alan mekânlardır.

Hikâyelerin dil ve üslubu oldukça sadedir. Çocuk hikâyesi olmasından kaynaklı olarak kısa cümleler kullanılmıştır. Hikâyelerde sık sık karşımıza çıkan konuşmalar ve tekerlemeler, çocukların hikâyeleri kolay anlaması ve okurken sıkılmaması amacı ile kullanılmıştır. Dönem eserlerine kıyasla oldukça az dil ve anlatım hatasına rastlanan hikâyeler, çocuklara deyim ve atasözlerini öğretmek konusunda da oldukça başarılıdır.

Hikâyelerin birçoğunda gözlemci ve ilahi bakış açısı kullanılırken, nadiren kahraman bakış açısının da seçilmiş olduğu dikkati çeker. Zekeriya, bazı hikâyelerin sonunda birinci tekil şahıs söylemi ile hikâyeye dâhil olur. Kahraman bakış açısı ile yazılmış hikâyeler, savaş yıllarını ele alan ve duygu yoğunluğu çok olan hikâyelerdir ve kahramanın anlatımı ile bu duygular okuyucuya direkt olarak geçmektedir.

Çocuk edebiyatı alanında ustalaşmış olan Necati Zekeriya'nın hikâyelerinin konu, dil ve anlatım, ileti ve karakterler açısından çocuğa görelilik ilkesine uygun olduğu görülmektedir.

KAYNAKÇA

- Aliov, Mümin. *Çağdaş Kuzey Makedonya Türk Edebiyatına Katkısı Bakımından Köprü Dergisi'nde Çıkan Şiirler Üzerine Tematik Bir İnceleme*, Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2019, YÖK: Ulusal Tez Merkezi (Tez No. 578924), s. 14.
- ARUÇ, Numan Yusuf. “Kuzey Makedonya Türk Kültürü ve Edebiyatında Esat Bayram”, *Hikmet Dergisi*, S. 7 (2006), ss. 75-83.
- BEKSAÇ, Zeynel. “Balkanlar’da Türk Çocuk Edebiyatı”, *Türk Dili Dergisi, Çocuk ve İlk Gençlik Edebiyatı Özel Sayısı*, C. CVII, S. 756, ss. 750-780.
- BULUT, Muhittin. *Hasan Ali Toptaş’ın Hikâyelerinde Yapı ve Tema*, Yüksek Lisans Tezi. Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Şanlıurfa 2019, YÖK: Ulusal Tez Merkezi (Tez No 556114.).
- CANLI, Suna. “Türkçe Ders Kitaplarına Seçilecek Metinlerin Belirlenmesinde Çocuğa Görelik İlkesi”, *Dil Eğitimi ve Araştırmaları Dergisi*, C. 1, S. 1, (2015), ss. 98-123.
- CEYHAN, Adem. “Üsküplü Mutasavvıf- Şair Sadeddin Sırrı Hayatı, Bazı Yazı ve Şiirleri”, *II. Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 11, S. 1 (2013), ss. 427-445.
- ÇELEBİ, Turan *Kuzey Makedonya Türk Çocuk Edebiyatında Sevinç Dergisi ve Bu Dergideki Şiirler Üzerine Tematik Bir İnceleme*, Doktora Tezi. Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir 2014, YÖK: Ulusal Tez Merkezi (Tez No. 378603).
- ÇELEBİ, Turan. Kuzey Makedonya Türk Çocuk Edebiyatı’nın İlk Gazetesi: Pioner (İnceleme- Fihrist), *TÜRÜK Uluslararası Dil Edebiyat ve Halk Bilimi Araştırmaları Dergisi*, C.1, S. 6 (2015), ss. 119-139.
- ÇELİK, Mahmut ve Gürel, Zeki. “Kuzey Makedonya Çağdaş Türk Edebiyatı Yazar ve Şairlerinden Sabit Yusuf ve “Bahar Kız’ın Serüvenleri” Adlı Hikâye Kitabı Üzerine”, *Hikmet Uluslararası Hakemli İlmi Araştırma Dergisi*, C. 1, S. 31(2018), ss. 8-15.

- ÇELİK, Mahmut. “ Kuzey Makedonya Türk Çocuk Edebiyatı’nın Birinci Kuşak Yazarları”, *Hikmet*, C.1, S.1 (2003), ss. 62-78.
- ÇER, Erkan *0-6 Yaş Çocuk Kitaplarında Çocuk Gerçekliği ve Çocuğa Görelik*, Ankara: Eğiten Kitap Yayınları, 2016.
- “Çocuk”, *Türkçe Sözlük*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basım Evi, 1998.
- DEMİREL, Şener. “Çocuk, Çocuğun Gelişim Özellikleri, İhtiyaçları ve İlgi Alanları”, *Edebî Metinlerle Çocuk Edebiyatı*, der. Şener Demirel, Ankara: Pegem Akademi Yayınları, 2010.
- DİLİDÜZGÜN, Selahattin. *Çağdaş Çocuk Yazını*, İzmir: Tudem Yayıncılık, 2018.
- GÜLER, Zeki “Kuzey Makedonya’da Türk Edebiyatı ve Avni Engüllü”, *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, C. 8, S.1 (2019), ss. 23-40.
- GÜREL, Nazlı Rânâ ve GÜREL, Zeki. *Orhan*, Üsküp: Yeni Balkan Yayınevi, 2015.
- HASAN, Hamdi. Kuzey Makedonya Türk Çocuk Edebiyatı’nın İlk Eseri, *Güneydoğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*, S. 12 (1998), ss. 117.-23.
- HAYBER, Abdülkadir “Bizim Sokağın Orhan ve Sevil’i Birbirlerine Ant İçtiler”, *Hikâyeler*, der. Millî Eğitim Bakanlığı Yayınlar Daire Başkanlığı, Ankara: Millî Eğitim Basımevi, 1996.
- HAYBER, Abdülkadir “Deprem Günü Kuşun Öyküsü”, *Hikâyeler*, der. Millî Eğitim Bakanlığı Yayınlar Daire Başkanlığı, Ankara: Millî Eğitim Basımevi, 1996.
- HAYBER, Abdülkadir “Doğum Günü”, *Hikâyeler*, der. Millî Eğitim Bakanlığı Yayınlar Daire Başkanlığı, Ankara: Millî Eğitim Basımevi, 1996.
- HAYBER, Abdülkadir. “Acele İşe Şeytan Karışır”, *Hikâyeler*, der. Millî Eğitim Bakanlığı Yayınlar Daire Başkanlığı, Ankara: Millî Eğitim Basımevi, 1996.
- HAYBER, Abdülkadir. “Aynı Kovacıklar”, *Hikâyeler*, der. Millî Eğitim Bakanlığı Yayınlar Daire Başkanlığı, Ankara: Millî Eğitim Basımevi, 1996.
- HAYBER, Abdülkadir. “Bizim Sokağın Çocukları”, *Hikâyeler*, der. Millî Eğitim Bakanlığı Yayınlar Daire Başkanlığı, Ankara: Millî Eğitim Basımevi, 1996.

- HAYBER, Abdülkadir. “Bu Kitabı Okudum, Başka Verin”, *Hikâyeler*, der. Millî Eğitim Bakanlığı Yayınlar Daire Başkanlığı, Ankara: Millî Eğitim Basımevi, 1996.
- HAYBER, Abdülkadir. “Deprem Günü Kuşun yks”, *Hikâyeler*, der. Millî Eğitim Bakanlığı Yayınlar Daire Başkanlığı, Ankara: Millî Eğitim Basımevi, 1996.
- HAYBER, Abdülkadir. “İki Katlı Otobüste”, *Hikâyeler*, der. Millî Eğitim Bakanlığı Yayınlar Daire Başkanlığı, Ankara: Millî Eğitim Basımevi, 1996.
- HAYBER, Abdülkadir. “Necati Zekeriya”, *Hikâyeler*, der. Millî Eğitim Bakanlığı Yayınlar Daire Başkanlığı, Ankara: Millî Eğitim Basımevi, 1996.
- HAYBER, Abdülkadir. “Orhan’ın Hürriyet Anlayışı”, *Hikâyeler*, der. Millî Eğitim Bakanlığı Yayınlar Daire Başkanlığı, Ankara: Millî Eğitim Basımevi, 1996.
- HAYBER, Abdülkadir. “Orhan’ın İlk ve Son Sigarası”, *Hikâyeler*, der. Millî Eğitim Bakanlığı Yayınlar Daire Başkanlığı, Ankara: Millî Eğitim Basımevi, 1996.
- HAYBER, Abdülkadir. “Orhan’ın Lastik Köpeğiyle Gerçek Bir Köpeğin Hikâyesi”, *Hikâyeler*, der. Millî Eğitim Bakanlığı Yayınlar Daire Başkanlığı, Ankara: Millî Eğitim Basımevi, 1996.
- HAYBER, Abdülkadir. “Orkestra”, *Hikâyeler*, der. Millî Eğitim Bakanlığı Yayınlar Daire Başkanlığı, Ankara: Millî Eğitim Basımevi, 1996.
- HAYBER, Abdülkadir. “Posta Kutusundan Kitap Çıkmadı Kim Almış”, *Hikâyeler*, der. Millî Eğitim Bakanlığı Yayınlar Daire Başkanlığı, Ankara: Millî Eğitim Basımevi, 1996.
- HAYBER, Abdülkadir. “Rüya”, *Hikâyeler*, der. Millî Eğitim Bakanlığı Yayınlar Daire Başkanlığı, Ankara: Millî Eğitim Basımevi, 1996.
- KARAKUŞ, Ertuğrul. *Kuzey Makedonya Türk Edebiyatında çncler*, Üsküp: Yeni Balkan Yayınevi, 2014.
- KARAKUŞ, Ertuğrul. *Sesler Dergisi zerine Bir İnceleme (Kuzey Makedonya ve Kosova Türk Edebiyatı)*, Doktora Tezi. Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir 2013, YK: Ulusal Tez Merkezi (Tez No. 321996).

- KAVCAR, Cahit. *Edebiyat ve Eğitim*, Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, 1982, s. 5.
- KIYMAZ, Mustafa Said. “Kuzey Makedonya Türkçe çocuk edebiyatına katkıları bağlamında Necati Zekeriya (çocuk hikâyeleri çocuk şiirleri ve çocuk edebiyatı antolojileri)”, *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, S. 20, ss. 242-266.
- KURT, Özlem. *İlhami Emin'in Hayatı, Eserleri ve Edebi Kişiliği*, Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne 2018, YÖK: Ulusal Tez Merkezi (Tez No. 502704).
- MUNGAN, Murathan. “Önsöz”, *Murathan Mungan'ın Seçtikleriyle Büyümenin Türkçe Tarihi*, der. Murathan Mungan, İstanbul: Metis Yayınları, 2007.
- NURESKİ, Djuneis. “Birinci Dünya Savaşı'nın Yüzüncü Yılında Çağdaş Kuzey Makedonya Türk Şair Ve Yazarlarının Eserlerinde Barış, Kardeşlik Ve Dostluk”, *Balkan Araştırma Enstitüsü Dergisi*, C.4, S. 1(2015), s. 109-137.
- OĞUZKAN, Ferhan. *Çocuk Edebiyatı*, Ankara: Anı Yayıncılık, 2013.
- OKUMUŞ, Salih, KAÇAR, Hakan ve KAÇAR Elif, “Kuzey Makedonya'da Türkçe Yayımlanan Bir Çocuk Dergisi: Tomurcuk”, *2. Uluslararası Dil ve Edebiyat Konferansı (Balkanlar'da Türkçe) Bildiri Kitabı 2* (2013) Tiran/Arnavutluk: Hëna E Plotë “Beder” Üniversitesi, ss. 268-275.
- ÖZTÜRK, Gözde. *Kuzey Makedonya'da Türk Çocuk Edebiyatı*, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir 2012, YÖK: Ulusal Tez Merkezi (Tez No. 317654).
- SAINT-EXUPÉRY, Antoine. *Küçük Prens*, çev. Azra Erhat, İstanbul: Eksik Parça Yayınları, 2016.
- SEVER, Sedat. *Çocuk ve Edebiyat*, İzmir: Tudem Yayınları, 2008.
- ŞENGÜL, Mehmet Bakır. “Çocuk Edebiyatı Bağlamında Gülten Dayıoğlu'nun Fadiş Romanı”, *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, C. 35, S.1 (2018), ss. 72-84.
- ŞENGÜL, Mehmet Bakır. “Romanda Zaman Kavramı”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C. 4, S. 16, ss. 528-538.

ŞİMŞEK, Tacettin. Çocuk Edebiyatı Tarihine Ön Söz, *Türk Dili Dergisi*, C. CVII, S.756 (2014), ss. 15.-58.

ŞİRİN, Mustafa Ruhi. “Edebiyat ve Çocuk Edebiyatı, Edebiyatın Amacı ve İşlevi”, *Türk Dili Dergisi*, C. CX, S. 780, ss. 12-31.

TEKİN, Mehmet. *Roman Sanatı*, İstanbul: Ötüken Yayınları, 2017.

TÜFEKÇİ CAN, Dilek. *Çocuk Edebiyatı Üzerine Bir Araştırma: Tanımlar, Türler ve Teoriler*, Doktora Tezi. Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir 2012, YÖK: Ulusal Tez Merkezi (Tez No. 314170).

UĞURLU, Serdar. “Kuzey Makedonya’da Türk Folklorü ve Sesler Dergisi”, *Balkanlar’da Türkçenin Süreli Yayınlarıdaki Yeri ve Önemi Sempozyumu Tebliğ Kitabı (11-14 Mayıs 2017)*, Bosna Hersek/Zenica, 2017, ss. 640-673.

ZEKERİYA, Necati. “Dünya Şiiri Antolojisiinde Türk Şiirinin Yeri ve Düşündürdükleri”, *Sesler Aylık Toplum-Sanat Dergisi*, C.3, S. 20 (1967), ss. 12-17.

ZEKERİYA, Necati, *Bizim Sokağın Çocukları*, Ankara: Kök Yayıncılık, 2006.

ZEKERİYA, Necati, *Bizim Sokağın Romeo ve Jüliyet’i*, İstanbul: Uçan At Yayınları, 2018.

ZEKERİYA, Necati, *Eski Sokağın Çocukları*, Kuzey Makedonya: Nova Makedoniya Yayınevi.

ZEKERİYA, Necati, *Yeni Sokağın Çocukları*, İstanbul: Uçan At Yayınları, 2023.

ZEKERİYA, Necati. *Güzel Nedir Çirkin Nedir??*, İstanbul: Varlık Yayınları, 1970.

Kuzey Makedonya Siyasi Haritası,
https://tr.123rf.com/photo_45935873_macedonia-political-map-with-capital-skopje-national-borders-important-cities-rivers-and-lakes-engli.html
(Erişim Tarihi: 16.01.2023)

https://tr.wikipedia.org/wiki/Kuzey_Kuzey_Makedonya (Erişim Tarihi: 25.12.2022)

<https://www.ab.gov.tr/p.php?e=267> (Erişim Tarihi: 25.12.2022)

https://tr.wikipedia.org/wiki/Kuzey_Makedonya_T%C3%BCrkleri#:~:text=Kuzey

Makedonya'ya%20yerle%C5%9Ftirenler%20aras%C4%B1nda%20Y%C3%B6r%C3%BCkler,%2C%20Kuzey%20Kuzey
Makedonya'da%20ya%C5%9Famaktad%C4%B1r. (Erişim Tarihi:
15.01.2023)

https://tr.wikipedia.org/wiki/Kuzey_Kuzey

Makedonya_T%C3%BCrkleri#:~:text=Kuzey
Makedonya'ya%20yerle%C5%9Ftirenler%20aras%C4%B1nda%20Y%C3%B6r%C3%BCkler,%2C%20Kuzey%20Kuzey
Makedonya'da%20ya%C5%9Famaktad%C4%B1r. (Erişim Tarihi:
15.01.2023)

